

58. Aantekeningen, april – juni 2017

Pieter Wisse

58.1

Dat klinkt allesbehalve veelbelovend. Want, ja, DEMO ken ik. In [Semiosis & Sign Exchange](#) heb ik o.a. daarvan de grondslagen kritisch beoordeeld (lees: de grond in geboord). Stelselmatig is DEMO in elk geval niet. Overigens stuurde ik Dietz destijds mijn proefschrift; hij had immers Brussaard min of meer opgevolgd. Nee, nooit enige reactie gekregen. Het heeft ook nu geen enkele zin om “de methoden eens [te] vergelijken,” want kennelijk zit die medewerker voor een eventuele promotie vast aan Dietz c.q. DEMO. In de praktijk doet – en, nota bene, wil, “moeilijk,” nietwaar? – hij er geheid niets mee. Hij gaat dus alleen maar zijn best doen om Metapatroon vooral niet te begrijpen. Sterker nog, afgaande op zijn antwoord is hij er meteen maar mee begonnen. Met “vrij academisch” staat de eerste doodoener er al. Maar iemand die over zichzelf beweert dat hij “werk[t] op basis van architectuur,” en dat zelfs “een heldere aanpak” vindt, heeft vooral geen idee van ... architectuur. De opgave is nu net om zo’n aangepaste basis allereerst te ontwerpen. Dus noodzakelijkerwijs òmgekeerd is het uitgangspunt geen architectuur maar hoogstens het resultaat; zie o.a. [Architectuurcriterium](#) en [Architectuurprincipes](#). Helaas kan ik niet enthousiaster zijn.

58.2

Ik laat me leiden door behoefte aan – wat ik meen te verstaan onder – stelselmatigheid met bijbehorende noodzaak tot veralgemenisering (waardoor specifiek gedrag volgt uit waarden van dienovereenkomstige variabelen). Daardoor vallen inderdaad allerlei vermeende verschillen prompt ... wèg. Om te beginnen is dat natuurlijk – nogal – wat moeilijker, maar als het goed is per saldo véél eenvoudiger. Hopelijk herken je reeds aanknopingspunten. Met een breder publiek houd ik nog géén rekening. Nogmaals, ik probeer allereerst stelselmatig alweer wat meer vat op e.e.a. te krijgen.

58.3

Nog iets, tja, wanneer die “aanpak [...] voor iedereen [...] begrijpelijk” is, kan hij je vast wel een beschrijving ervan bezorgen. Laat ajb ook maar zitten. Een vergelijkbaar verzoek, zie [aantekeningen 57.43 en 57.66](#), richtte ik alweer enkele weken geleden aan de president van de Algemene Rekenkamer nadat hij had laten weten dat voor hun onderzoek “een nieuwe strategie” geldt resp. “een nieuwe werkwijze” gebruikt wordt. Zou het? Op de gevraagde beschrijvingen ervan wacht ik nog ... Het zijn dus allemaal luchtballen. Maar als je ze doorprikt, kan het zelfs gevaarlijk worden. Wat de Algemene Rekenkamer betreft gaat het mij om ‘onderzoek’ van mijn kant. :-)

58.4

Met schaaleffect wordt aangeduid dat ‘iets’ niet ònbeperkt werkt. Een tragisch voorbeeld is de man die met een cape om van de Eiffeltoren sprong in de verwachting dat hij er als een vogel mee kon vliegen; daarvoor was hij in verhouding o.a. toch echt te zwaar.

Een korte samenvatting van waarom ik me sinds jaar en dag zo druk maak, is dat het schaafeffect óók voor informatiekunde opgaat. Overigens vind ik schaalbreuk een betere aanduiding. We denken enz. nog steeds over middelen voor informatievoorziening overwegend op de schaal van een enkele, aparte toepassing. En dat werkt dus niet langer ... De relevante schaal is allang die van informatieverkeer, dus van een open stelsel. Dat noodzaakt met voorrang tot heroverweging van allerlei begrippen. Eén zo'n begrip is business rule. Mede nav een opmerking van één van jouw collega's, wederom met mijn dank ervoor, tijdens ons laatste gesprek schreef ik een stelselmatige analyse resp. aanbeveling, zie [Hoofdregeel](#).

Wat schaafeffect of –breuk betreft merk ik graag nog op, dat juist Metapatroon daartegen wèl vergaand bestand is. Dat gebeurt dankzij explicitering van relevante situaties (in model: contexten), waarmee uiteraard ook variaties van schaal begrepen kunnen zijn.

58.5

Ditmaal een aflevering aantekeningen waar voor de verandering van alles en nog wat tussen zit dat je nog niet kent, zie [57. Onderzoek & correspondentie, januari - maart 2017](#). Een van de redenen voor die nieuwigheid is dat ik nog méér nadruk op grondlagenonderzoek legde. Dat deed ik vooral door toetsing van literatuur uit diverse gevestigde disciplines. Daarvoor blijken dankzij de semiotische enneade steeds tekortkomingen resp. verbeteringen aanwijsbaar. Dat subjectief situationisme is dus helemaal zo gek niet. Verder heb ik allemaal tevergeefs nòg weer enkele figuren uit bestuur, wetenschap en publiciteit ermee benaderd.

Natuurlijk is het de vraag hoe lang ik dat literatuuronderzoek moet voortzetten. Niemand schenkt er ook maar enige aandacht aan. Zelf weet ik het inmiddels wel (èn meen ik te weten dat het volgens jou zo met die grondslagen überhaupt niet hoeft :-). Enfin, volgens de zoveelste aanleiding ben ik daadwerkelijk slechts bezig met de zoveelste herformulering van enneadische semiotiek. De rubrieken van [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) puilen daardoor uit met vergelijkbare citaten ontleend aan mijn overig werk. Ja, dat houd ik ijverig bij. Dus ook uit de zojuist gepubliceerde aantekeningenaflevering zijn vervolgens citaten in allerlei rubrieken van het handboek terecht gekomen.

58.6

(Ook) bij de I&M-medewerker en beide collega's die hij erbij betrok kan ik helaas geen wèrkelijk en daardoor wèrkzaam besef herkennen van noodzaak tot paradigmawissel. Nou ja, ik reken maar nergens op, en tijd voor af en toe een bijeenkomst kan ik nog wel missen; met een ritje van pakweg twintig minuten op de fiets ben ik er, en zelfs een behoorlijk stuk door een bos.

Zit er wèl schot in jouw projecten?

58.7

Met die modelleerverkenning doe ik een beroep op voorstellingsvermogen (en dáárvoor maak ik géén excuus :-). Wat ik beschouw als noodzaak tot verdichting, heeft met de veronderstelde schaal van informatieverkeer te maken. Op uiterst kleine schaal doen zich slechts luttele verschijnselen voor. Zeg dat het er drie zijn. Vier? Ook goed. Hoe dan ook heeft het dan geen zin om ertussen systeem te proberen ontdekken resp. opzetten. Met zo'n gering aantal is sowieso een lijst overzichtelijk, klaar. Maar op grote schaal is die behoefte aan systematisering er wel

degelijk. Want een klakkeloze opsomming telt dan al gauw honderden verschijnselen. Maar zijn ze werkelijk zo verschillend? Er is prompt een enorme winst aan overzichtelijkheid door her en der dezelfde (deel)systematiek te opereren. Relevant verschil in werking resp. uitkomst wordt dan door samenhang tussen concrete waarden gemaakt. Noem het mathematisering. Dat zou je – daarom – met een model voor het optellen van twee getallen kunnen vergelijken. Je kunt met het getal 1 beginnen. Het eerste element op de lijst is dan de uitkomst van die 1 met daar 1 bij opgeteld. Het tweede element de uitkomst van die 1 met 2 erbij, enzovoort. Dat wordt dus een hele lange lijst ... Want je bent natuurlijk nooit klaar om met aan de ene kant met 1 te beginnen. Aan de andere kant kan er altijd nog wel eentje bij, nietwaar? En dan moet je aan die ene kant ook nog met 2 beginnen (maar de uitkomst die je al had schrappen, want $2 + 1$ is gelijk aan $1 + 2$), enzovoort, enzovoort ... Gelukkig, omdat je op school algebra hebt gehad, begrijp je dat een model kortweg $x + y$ kan luiden. Dat scheelt! Wat helaas echter nog nergens valt te leren, zijn zulke verdichtingsmodellen als het gaat om reële betekenissenvariëteit. Wij zijn aan het pionieren, met moeilijkheidsgraad van dien. Er is m.i. echter géén andere mogelijkheid vanwege [kritieke schaalverruiming](#). Waarom dat zo is, vooruit, waarom ik daarvan overtuigd ben, :-) heb ik alweer wat nader toegelicht met citaten die vermeld staan in de gelijknamige rubriek van [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#). Nogmaals, het kost dus moeite om te leren, maar zoals je inmiddels van $x + y$ denkt dat je willekeurige getallen kunt optellen, zo moet een stelselmatig model dankzij begripsmatige verdichting mikken op een model voor vergaand willekeurig informatieverkeer. Zodra je dat erin herkent, ben je in één moeite door gerust dat het – dus – óók werkt voor je eigen organisatie èn, waar het met schaalverruiming uiteraard allemaal om te doen is, het informatieverkeer met, tja, noem maar op, dus met willekeurige andere actoren ... Dat is dan een kwestie van de samenhang volgen met relevante waarden. Breek er ajb je hoofd niet over. Ik besef dat we daarmee grondig moeten oefenen, en kijk ernaar uit!

58.8

Prima, kan ik allereerst wat verder uitleggen waarom het mij zowel nuttig als plezierig lijkt dat jullie elkaar wellicht eens spreken. Als je de operationele informatierotonde [aldaar] bedoelt, kan ik je die uiteraard niet laten zien. Dat kan alleen iemand van de [desbetreffende organisatie] zelf doen. Je begrijpt, privacy, en zo. En die eerbiedig ik zelfs graag. Ik bedacht immers de slogan “Informatie over de individuele (rechts)persoon is eigendom van diezelfde (rechts)persoon,” zie artikel 1 (!) van [Manifest voor informatieverkeer](#). Of bedoel je met “bestand” soms iets anders? :-) Over de opzet van zo’n informatierotonde kan ik je wèl van alles en nog wat vertellen, graag zelfs.

58.9

Hij heeft last van koudwatervrees, maar ja, welke beleidsambtenaar heeft dat niet. In termen van vis en water haal ik de lijn in dit stadium maar niet te strak aan. Uiteindelijk is het natuurlijk graag of niet. Ik houd je op de hoogte.

58.10

En toen ging het ineens snel. Waarop ik met die stelselmatige aanzet gemikt had, bleek zelfs in één keer precies raak. Altijd weer (in)spannend! (Ook) een kosteloos exploit past ‘gewoon’ als een geval volgens veel algemener bruikbare opzet. Om even terug te komen op de vergelijking met een optelmodel. Wanneer je dan herkent

dat het concrete probleem dat je moet oplossen óók een geval van optellen is, ben je, herstel, wàs je modelmatig dus al klaar. Al met al vind ik dat algemenere model behoorlijk verbeterd vergeleken met de vorige versie (november 2014). Dekte alweer veel méér, en komt – naar ik stellig verwacht, ik moet het complete model nog maken – per saldo met minder knooppunten toe. Dat komt o.a. door opname van teken. Door verbijzonderingen van actor volgens teken, zeg maar zender resp. ontvanger, laat zich willekeurig tekenverkeer (lees ook: communicatie) administreren. Verder heb ik zgn hertyping vaker benut, dus niet louter voor herhaling van actor. Die ene-kip-legt-ei-dat-ei-wordt-andere-kip-enzovoort truc houdt het model verbluffend compact èn flexibel. Haha, dat zou voor stelselmatig modelleren weleens het ei van Columbus kunnen blijken. Natuurlijk besef ik dat je e.e.a. er niet meteen in herkent. Maar zodra je het dóórhebt, overzie je niet alleen – variëteit van – informatieverkeer voor rechtspraak in ruimste zin, dus inclusief subsidiëring van rechtsbijstand(verlening), maar tegelijk nog veel meer ... Klopt, met hartelijk dank voor je ontwerpinspiratie, ik ben alvast zelf nogal enthousiast erover. :-)

58.11

Dank je wel voor inzage, tja ..., de "richting" voor hergebruik e.d. die het m.i. op moet, vergt oriëntatie volgens informatieverkeer. Ontwerp daarom juist allereerst (!) een zgn stelselmatig model van reële betekenisvariëteit inclusief samenhang. Die omslag staat o.a. kort aangeduid in [Stelselmatige oriëntatie op meervoudig informatiegebruik](#). Het woord omslag geeft echter al aan, dat het moeilijk is om àndere mensen daarvoor te winnen. Toegegeven, met onze voorlichting tijdens de recente bijeenkomst met die medewerkers is dat, de plezierige sfeer ten spijt, kennelijk niet gelukt.

In het "huiswerk" dat nu aan de leden van de Werkgroep vernieuwing referentiegegevens opgegeven is, zie ik wel een aanknopingspunt. Zo zou je kunnen reageren, dat jij in het verlengde van wat wij tijdens bedoelde bijeenkomst bespraken vooral géén "deelgebied" selecteert waarmee "we [zouden] moeten beginnen." Daartegen begin je vanuit overzicht, zoals – met model van – verkeersprofiel voor passende variëteit in rechtspraak waarvan we de versie van eind 2014 toonden; een volgende versie is spoedig gereed. Op basis van zo'n model met stelselmatig verkeersbereik is het immers pas mogelijk om de overige huiswerkopgaven zinvol te maken. Het minste dat je op die manier aangeeft, is dat je langs de weg voortgaat die je reeds inzet. Zolang je je koers met nadruk stelselmatig e.d. noemt, wat 'ie nota bene ook is, kunnen ze moeilijk zeggen dat je ermee moet ophouden. En je kunt medelen dat je je huiswerk maakt, zeer graag zelfs, zodra de nieuwe versie van het overzichtsmodel voor rechtspraak er is.

Tot zover mijn eerste reactie resp. suggestie. Goed idee, binnenkort verder bespreken.

58.12

Er zijn verspreid vooral enkele methodische opmerkingen bijgekomen. Wat mij betreft begint nu het stadium van commentaar en aanpassingen.

58.13

Je kunt het ook omdraaien. Dan kijk je allereerst naar het nieuwe overzichtsmodel. (Ook) daarop heb je stellig toelichting nodig. Maar ik vermoed dat het aan de hand van de complete plaat toch minder moeilijk is om te herkennen wat je allemaal kunt

faciliteren. En dan vind je het wellicht niet langer nodig om de samenstellende deelmodellen te volgen. Verwarrend is natuurlijk weer wèl dat ik je hierbij alweer een volgende versie van het overzichtsmoedel stuur. :-) [...] Hoe dan ook, het is dus maar hoe je e.e.a. classificeert. [...] Het idee is dat je met dergelijke parameters de voorzieningen voor informatieverkeer nader inricht, concreet dus. En dat kan altijd worden gewijzigd, zolang het, zeg maar, stelsel van abstractere variabelen dergelijke combinaties toestaat. Haha, als het dubbeltje van stelselmatige variabelisering eenmaal valt, kan je miljoenen besparen ...

58.14

Over de modelleercasus waarover we gisteren o.a. spraken is eind 2009 het rapport **Praktijkmodellering van het begrip werkgever** verschenen. [Als auteurs van het rapport staan weliswaar twee medewerkers van Novay vermeld, maar aan het wèrk hebben zij feitelijk niets bijgedragen. Nou ja, Novay ging niet voor niets over de kop. Voor mijn aandeel aan genoemd rapport, zie [Modellering werkgeversbegrip](#) (bewerking van hoofdstuk 3 resp. bijlage b) en bijbehorend [contextueel-semantisch overzichtsdigram](#) (aldaar bijlage a).

Overigens raakte ik toen helemaal overtuigd dat die ene medewerker – de andere was tijdens de modelleercasus vooral door ziekte afwezig – weinig tot niets begreep van Metapatroon. Met de eerdere evaluatie van Metapatroon had hij ook nogal wat hulp nodig gehad. Maar ja, hij had bij het toenmalige hoofd BFS inmiddels een andere indruk gewekt en de rest is geschiedenis ... Die laat zich helaas kort samenvatten: met modelleren van reële betekenisvariëteit zijn we sindsdien geen steek verder gekomen.]

58.15

In elk geval voor mij geldt steevast dat ik alweer wat anders resp. extra's zie zodra ik even niet kijk. In het model [Informatieverkeer op stelselschaal](#) ontbraken nog enkele relaties om begrippen via hertypering nóg consequenter te laten ronddraaien. Zo moet het voorlopig maar ...

58.16

Overigens lijkt a.s. dinsdag mij überhaupt moeilijk, zo niet onmogelijk, haalbaar. Agenda's van dergelijke functionarissen zijn voor een lange periode volgeboekt met nutteloze vergaderingen. En dan zit het met nutteloos nog mee. Door gebundeld onbenul kan het gauw gevaarlijk zijn.

58.17

We hebben het voor zgn conceptuele modellen al vaker gehad over afweging tussen concretisering en abstrahering. Als concre(e)t(er) geldt het onderscheiden van aparte verschijnselen. Het allermeest concreet is wanneer exemplaar en type samenvallen; elk exemplaar is geacht kwalitatief te verschillen van ieder ànder exemplaar. En het allermeest abstract is dan de aanname van een ènkel type; dat maakt àlle exemplaren kwalitatief gelijk. Volgens beide extreme opvattingen is géén syste(e)m(atiek) mogelijk. We moeten dus ergens tussenin uitkomen.

Als het goed is, kan je dankzij hertyperingen willekeurige rondjes draaien met verkeersvoorzieningen die volgens zo'n ontwerp/moedel werken, zie [Informatieverkeer op stelselschaal](#). De prijs van verdergaande abstractie is, dat concrete, zeg ook onmiddellijke, herkenbaarheid is verdwenen. Je moet je dus steeds een voorstelling van concrete waarden maken waarmee zulke voorzieningen – kunnen – worden benut. Wel beschouwd is dat precies hetzelfde met infrastructuur

waarmee we zó vertrouwd zijn dat we ons er doorgaans niet bewust van zijn. Voor de aanleg van een fietspad wordt immers geabstraheerd van welke daadwerkelijke personen op welke daadwerkelijke fietsen op welke daadwerkelijke ogenblikken eventueel langskomen. Zodra je dóór hebt, dat je juist dankzij abstractie àlle(rlei) kanten opkunt, wil je nooit meer ànders ...

58.18

Dus leeg vegen voor een afspraak op korte termijn lukt je helaas niet. Haha, wat mij betreft was dat voorstel ook een test. Zodra agenda's "muurvast" zitten, en dat betreft dan stellig allerlei besprekingen, komt niemand meer toe aan ècht werken ... en gebeurt er dus feitelijk helemaal niets.

58.19

De uiterst beknopte toelichting in **Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer** op [Informatieverkeer op stelselschaal](#) is nog principieel genoeg, maar ja.

58.20

In zijn column **Identiteit** (in: **NRC Handelsblad**, 15 april 2017, p. 2) noemt Bas Heijne het weliswaar geen subjectief situationisme, maar hoe hij "misschien wel het grootste misverstand" verklaart komt er natuurlijk op neer. Volgens Heijne is

[i]n werkelijkheid [...] identiteit wisselvallig en vloeibaar.

Wat er m.i. aan vloeit, maar springen vind ik duidelijker uitgedrukt, is dat een subject met resp. voor zijn gedrag van de ene naar de andere situationele identiteit wisselt. Omdat èlk van zijn gedragingen situationeel is, heeft een subject géén gedragsmatig ònveranderlijke identiteit. Zijn veranderlijke situationele identiteiten zijn als het ware bijeen gehouden door – wat ik daarom maar noem – een nul-identiteit. Daadwerkelijk gedrag past bij samenloop van subject en situatie. Heijne:

Wat je je voelt, komt meestal helemaal niet van binnenuit, maar wordt al te vaak door de buitenwereld bepaald[.]

Dat vèrloopt consequent via tekens, en daarom luidt mijn opvatting dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is (Engels: every sign is a request for compliance). Doordat een subject, zeg maar, open staat voor tekens, stelt hij volgens Heijne overdrachtelijk gesproken

knoppen [beschikbaar] die gemakkelijk door **anderen** kunnen worden ingedrukt.

Heijne stelt vast, dat de meeste mensen zulk "lastig besef" ontwijken. Zij geven er de voorkeur aan hun leven te leiden volgens de illusie

dat je toch vooral zelf wilt bepalen wie je bent.

Tja, wie zó naïef blijft, laat zich prompt manipuleren, want een ànder

maakt er genadeloos gebruik van.

Dat kweekt klakkeloze medeplichtigen. En wie het allang wèl machteloos begrijpt, ondervindt daarvan het allermeeest nadeel. De kans dat verzet helpt, slinkt razendsnel alsmaar verder. Ik ben – dus – benieuwd hoe weinig mensen de analyse door Heijne kunnen volgen. Tja, dan zijn er stellig nòg minder mensen, véél minder zelfs, die mijn werk over subjectief situationisme doorzien, enzovoort.

58.21

Voor het alweer algemenere model dat ik je aankondigde, zie [Informatieverkeer op stelselschaal](#). Er zijn helemaal geen aparte knooppunten meer opgenomen voor – typen van – bepaalde functies resp. functionarissen. Dergelijke verbijzonderingen vallen nu eveneens onder de noemer van actor. Een eerste, korte poging om het nut van zo'n opzet te duiden plus zoiets als een handleiding bij genoemd model schreef/tekende ik met [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#). Daar moet ik nog veel verder op doorgaan. Want ik heb dankzij modelmatige veralgemenisering steeds sterker de indruk dat we, wat ik maar even noem, een structuurbeginsel voor maatschappelijk verkeer in rechtstaat op het spoor zijn.

Als je me toestaat om me aan wat rechtsfilosofie te wagen, waartoe dient een rechtstaat eigenlijk, waarom levert zo'n staat per saldo voordeel op? Dat lijkt mij te maken hebben met het aantal leden van een samenleving. Al vanaf een 'betrekkelijk' gering aantal komen er betrekkingen tussen leden die elkaar verder niet of nauwelijks kennen. Hun verwachtingen over en weer zijn daardoor niet op voorhand duidelijk, en – groter – risico bestaat van misbruik van vertrouwen. Dat vergt borging. Voor noodzakelijke precisering is afbakening van betrokkenheid volgens respectievelijke hoedanigheden geboden. Een handeling in het kader van hun betrekking wordt een rechtshandeling, een gevolg een rechtsgevolg, enzovoort. De mogelijkheid dat een rechter eraan te pas komt, werkt allereerst preventief.

Nota bene, wat nergens – geschreven – staat, valt maar moeilijk op. Zo is er o.a. sprake van rechtshandeling. Feitelijk zouden we voor zulke betrekkingen ook moeten spreken van rechtshoedanigheden. En dan is er in een complexe samenleving behoefte aan formalisering, ook en vooral van ... rechtshoedanigheden. Dat gebeurt allang alom. Allerlei rechtshoedanigheden kunnen leden van een samenleving vergaand in verband van hun beroepsgroepen uitmaken (waarbij zo'n beroepsgroep, klopt, dan ook weer een rechtshoedanigheid, erkend moet zijn). Wanneer met rechtsgevolgen, zeg maar even, extra risico's verbonden zijn, komt zelfs aan bepaling van zo'n rechtshoedanigheid een rechter te pas.

Zodra je de term hoedanigheid vervangt door rechtshoedanigheid, herken je prompt, nou ja, zo verging het mij, dat rechtspraak vooral facilitering vergt van omgang – de associatie met cyclus is opzettelijk; van hoedanigheden komen betrekkingen, van betrekkingen kom op hun beurt weer hoedanigheden, enzovoort – met c.q. op basis van rechtshoedanigheden. En dat gebeurt niet alleen tijdens een rechtsgeding, maar betreft maatschappelijk verkeer in ruimste zin van reële variëteit en daarvoor passende maatregelen zoals aangeduid met o.a. rechtshandeling, rechtsgevolg en ... rechtshoedanigheid.

Voor een compact en tegelijk zo algemeen mogelijk geldig model is het dan geboden om de rechtsmacht – en wat daar allemaal nader verbijzonderd behoort – juist niet apart te positioneren, maar netzogoed te beschouwen als verzameling rechtshoedanigheden. Daarmee kan je pas alle kanten op.

Ik heb ook een opmerking over netwerksturing, populair in bestuurskunde. Klinkt reuze modern, maar dat blijkt dus nog simplistisch, want te statisch gedacht. In werkelijkheid verloopt maatschappelijk verkeer allang volgens dynamiek – voor recursiviteit – van rechtshoedanigheden. Inclusief wisselwerking zit er zelfs een overzichtelijk patroon in. Dat begrepen we tot dusver alleen nog niet zo goed,

althans heb ik een dergelijke analyse nergens kunnen ontdekken (maar, toegegeven, intensieve belangstelling voor bestuurskundige literatuur heb ik niet :-).

58.22

Met tekst & tekening zal ik voorlopig wel – moeten – blijven proberen :-) uit te leggen wat er kwalitatief zo anders is aan radicale insteek volgens maatschappelijke dynamiek van (rechts)hoedanigheden resp. waarom dat zo voordelig is. Voor dus nog maar eens zo'n goed bedoeld opstel(letje), zie [Verkeerssysteem is anders, ontwerpen dus! \(rechtspraak als geval\)](#). Het komt m.i. neer op keuze voor tegenovergesteld uitgangspunt. Als er methodisch van een paradigmawissel sprake is, zoals met Metapatroon, zou iets anders ook merkwaardig zijn voor praktisch gebruik ervan. Tja, maak dat maar eens duidelijk aan mensen die onbekend zijn met wissel en zich zelfs afsluiten voor voorlichting erover.

Traditioneel geldt een bepaalde taak als zodanig, als uitgangspunt dus, inclusief de eigen positie van de opdrachtgevende organisatie (die ook betaalt, vandaar). Voor een (informatie)systeem wordt, zeg maar ruwweg, de rest dáárvan afgeleid.

Daardoor ligt op voorhand de beperking van mogelijkheden vergaand vast. Zodra er ook maar iets in de taak(uitvoering) wijzigt, moet zo'n systeem helemaal overhoop. Op die manier luidt voor de rechtspraak het uitgangspunt tot dusver ... rechtspraak, dwz facilitering van rechtsgedingen. Wat kan er logischer zijn?! Afgeleid daarvan krijgt echter vooral – en uitsluitend? – de structuur van rechtsgang aandacht, met erkenning van voornaamste hoedanigheden volgens procesrecht. Prompt zijn overige hoedanigheden uitgesloten. Dat gaat dus al verkeerd met o.a. eventuele aanvullende hoedanigheden voor debiteurenbeheer griffierecht, laat staan dat structurele voorzieningen worden geboden voor de hoedanigheden zoals ze golden c.q. moet gaan gelden voor de maatschappelijke verkeerssituatie waarover het rechtsgeding nota bene gaat.

Juist dankzij oriëntatie op hoedanigheden die allemaal wel degelijk relevant zijn, maar dat zijn ze dus voor aspecten die slechts bijkomend zijn als het uitgangspunt de rechtsgang annex –procedure is (en vanwege dat beperkte uitgangspunt buiten de systematiek vallen), hebben we ontdekt dat zulke 'extra' hoedanigheden een veel algemenere structurele opzet vergen. Het is dan de volgende ontwerpstep om het eerdere uitgangspunt te verlaten. Wanneer het 'gewoon' zo is dat variëteit van hoedanigheden aan de orde is, ligt het voor hand om juist dat zelfs radicaal als uitgangspunt te nemen. Door die omgekeerde insteek zijn alle onmogelijke uitzonderingen volgens het beperkte/beperkende uitgangspunt plotseling zoveelste gewone gevallen. En gewone gevallen zijn uiteraard ook de hoedanigheden volgens procesrecht, de hoedanigheid als rechter inbegrepen.

Het lijkt een paradox dat je de gerichtheid op iets moet verlaten om – datzelfde – iets te bereiken. Wat er gebeurt is dat daardoor ruimte ontstaat, en in die ruimte past óók – dat – iets en méér dat er allemaal mee samenhangt (maar door krappe gerichtheid niet past). Zo lost de paradox op.

58.23

Ik ga nog wat verder in op de paradox die m.i. oplost door een tegenovergesteld uitgangspunt te kiezen. De paradoxale beperking(en) vallen te herleiden tot naïef atomisme. (Want) dat maakt van het traditioneel – en doorgaans impliciet – ingenomen uitgangspunt een volledig zelfstandig ding. Weliswaar zijn – overigens hoogstens enkele – andere dingen eveneens als relevant erkend, maar dat gebeurt

strikt vanuit het perspectief van dat uitgangspunt c.q. -ding. Van dat ding tellen andere dingen feitelijk slechts als zijn eigenschappen. Let op 'eigen' als samenstellend deel van dat woord; de associatie met verondersteld eigendom is evident. Kortom, de relatie van het ene uitgangspunt met zo'n ander ding is steeds louter eenzijdig opgevat. En dat is natuurlijk onzin. Met twee dingen is hun relatie principieel nota bene tweezijdig, enzovoort. Dat geldt voor Metapatroon dan weer algemener volgens situationele verbijzondering: een relatie betreft samenloop van object met situatie, resulterend in een situationeel object met dienovereenkomstig eenduidig gedrag. Anders gezegd, stelselmatig is niet het ene ding uitgangspunt (want dat loopt binnen de kortste keren vast), maar zijn het de eindeloos gevarieerde (samenloop)relaties met evenwichtigheid voor deelnemers in desbetreffende hoedanigheden van dien. Zo'n patroon blijkt echter toch volgens een eenvoudige regelmaat te duiden; dat lukt mede door samenloop voor verbijzondering desgewenst/zonodig te herhalen (recursie). De systematiek annex methode voor dergelijke patronen heet daarom Metapatroon.

Door het woord uitgangspunt dreigt al verwarring. Kan je relaties eigenlijk (!) wel als punt nemen, en dan ook nog eens als uitgangspunt? Noem het anders, bijvoorbeeld, oriëntatie volgens relaties. Hoe dan ook moet nadruk enz. op relaties leiden tot ... relativering. De veronderstelling van een enkel uitgangspunt is, wat ruw gekarakteriseerd, sektarisch. Omdat iedereen op die manier zijn 'eigen' informatiesystemen opzet, ontbreekt samenhang, om van facilitering van evenwichtige verhoudingen nog maar te zwijgen.

Dat valt – pas – te verhelpen, maar dan meteen alom, door facilitering van evenwichtige relaties. Daarvoor vormt een zgn willekeurige relatie dus het 'uitgangspunt' en zo door naar willekeurige hoedanigheid voor aldus gerelateerde. Dat voldoet tevens voor elk uitgangspunt, zij het dat ook en vooral dat ding moeten worden ... gerelativeerd, dwz verbijzonderd tot relevante hoedanigheden (lees ook: situationele objecten). Dat stuit op verzet van wie zich sekteleider waant, maar zo gek is het natuurlijk niet om voor een relatie te erkennen dat ook de wederpartij er op zijn beurt iets van vindt, enzovoort. Voor besef van ambtenaren en overheidsbestuurders zit daarvoor o.a. de term overheid in de weg, gekoppeld aan de term onderdaan. Dat lijkt bevoogding te legitimeren, met hardnekkige eenzijdigheid van dien, maar voor moderne samenleving werkt dat niet. Althans, dat vind ik ...

58.24

Zonder je bericht dat ik ermee moet ophouden blijf ik je graag nadere toelichting e.d. geven. Ditmaal haak ik in op een vraaggesprek met de voorzitter van de Raad voor de rechtspraak (in: **NRC Handelsblad**, 19 april 2017, p.2 en p. 9). De raadsvoorzitter komt met een verwijt. Althans, de kop van het tekstgedeelte op p. 2 luidt: **OM handelt zaken te vaak zelf af**. Er staat bij dat hij

nadrukkelijk niet het OM de schuld [wil] geven.

Wàt wil hij dan wèl? Dat is

dat het volgende kabinet geld uitgeeft aan één computersysteem dat gebruikt kan worden door de politie, het OM en de rechtspraak, die nu allemaal hun eigen systeem hebben.

Dat klinkt ... verdacht veel naar een vlucht naar voren, al dan niet bewust namens of zelfs in overleg met politie en OM. Immers alom zijn bedoelde eigen systemen niet

bepaald een succes. De resp. mislukkingen, overal zeer kostbaar, kunnen handig worden verdoezeld met een koerswijziging. Zo van, wij zijn zo verstandig om die lopende projecten te staken, ja, daaraan is inderdaad al wat geld besteed, maar het zou juist ònverstandig zijn om ermee door te gaan tegen voortschrijdend inzicht in, nietwaar?

Nu ben juist ik vóórstander van ruimer bereik, fanatiek zelfs, maar dan moet je wèl weten wat je doet. Dus, verkeersparadigma, stelselmatige betekenissenvariëteit, enzovoort. De ervaringen met die vooralsnog eigen systemen beloven daarentegen slechts een mislukking op nòg grotere schaal. En gelet op wat jaar-in-jaar-uit aan die eigen systemen wordt verspild, is de raadsvoorzitter veel te optimistisch over het bedrag dat geheid weggegooid raakt aan

[e]en gezamenlijk systeem[; dat] kost volgens hem in de komende kabinetsperiode ongeveer 100 miljoen euro per jaar.

Dat ronde getal zal hij wel voor onderhandelingsgemak hebben bedacht, en later zien we dàn wel weer. De eis om méér geld kondigt hij met zoveel woorden trouwens al aan, tja,

[d]e verbetering van de logistiek is een dure operatie. Dat geld is er de afgelopen jaren niet geweest.

Hmm, waar komen de nogal ruime financiële middelen voor – het veranderprogramma – Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI) dan vandaan? Daar is strafrecht inderdaad buiten gehouden. Die beperking was al ònstelselmatig. Volgens de raadsvoorzitter heeft

iedereen [...] voor tijdelijke oplossingen gekozen.

Beweert hij daar, dat ook KEI – inmiddels – geldt als tijdelijk? Of legt hij zelfs niet eens verband? In elk geval voor de strafketen oppert hij het motto

nu willen we met zijn drieën flink vooruit.

Kom op, deelnemers aan formatiegesprekken voor a.s. kabinet, willen we eindelijk iets sámen, nou ja, dat we het zèggen is al heel wat. Maar dat is jaarlijks toch wel een rottige 100 miljoen euro waard? Het plan? Gewoon,

[p]olitie, OM en rechtspraak zouden alle strafrechtelijke data in één cloud moeten kunnen stoppen waar iedereen die uit kan halen, in plaats van allerlei houtje-touwtjeoplossingen te verzinnen.

Welke data precies? Iedereen? Pfff, van een serieus plan is geen spoor te bekennen, of het moet het dwaalspoor zijn dat volgt uit de keuze van het interne, daardoor onverminderd absoluut veronderstelde, uitgangspunt: strafrechtketen. Ik vrees dat het keten in de òngewijzigde betekenis van vastketening is ipv flexibel verband.

Flexibel is wèl de opzet volgens willekeurige hoedanigheden. Wellicht is de raadsvoorzitter te porren voor een proeftuin? Het stelselmatige plan is er. En met het programmatuurplatform voor Metapatroon is werkende programmatuur zó gemaakt.

58.25

Méér, steeds méér geld leidt slechts tot méér, steeds méér gepruts, met averechtse resultaten van dien. Ook voor zgn digitalisering van rechtspraak is dus helemaal niet méér geld nodig, integendeel. Veel en véél minder is allang genoeg, ... **mits het ànders wordt besteed**. Het gaat om informatieverkeer, en facilitering verkeer vergt

principeel stelselmatige voorzieningen. Bereidheid tot samenwerking is noodzakelijk, maar nog onvoldoende. Het lukt pas **volgens informatieverkeerskundige benadering**. Dat betreft een ànder vak. Zoek het voor deskundigheid daarom bij àndere mensen.

58.26

Daags na het vraaggesprek met de voorzitter van de Raad voor de rechtspraak heeft het “commentaar” (in: **NRC Handelsblad**, 20 april 2017, p. 17) als titel: **De strafrechtspraak staat er niet goed voor**. Naar verluidt is

de vraag om meer geld [...] nu onderbouwd met een rapport van een **gezamenlijke** commissie van OM, rechtspraak en politie.

En “[d]at stemt hoopvol,” staat er namens de redactie van de krant bij. Tegelijk is men daar “licht cynisch,” wat volgens mij uit zowel welwillend- als onwetendheid zachtjes uitgedrukt is. Want, zo staat toegelicht,

[p]ogingen om de strafrechterketen te automatiseren mislukten tot nu toe.

Niet dat de redactie van de krant zelfs maar een flauw idee heeft van hoe het op z’n minst ter vermijding van

kwalitatieve schade door ongelukkige of verkeerde tussenoplossingen

moet, maar zij gelooft dus niet dat de functionarissen verantwoordelijk voor de strafrechtspraak dat wèl hebben. Overigens, wat het m.i. informatiekundige onbenul van de redactie betreft, daar heb ik me herhaaldelijk gemeld met het dringende aanbod om, ter verbetering van berichtgeving en analyse, voorlichting te geven over de noodzaak van een, zeg maar, verkeersparadigma voor stelselmatige informatievoorziening en wat daarvan de crux is. Daarop is nooit een reactie gekomen, en daarom ben ik met zulke pogingen aan dat adres opgehouden.

58.27

Graag meld ik me wederom voor een normaal gesprek aan, dwz met over en weer pogingen om iets te vertellen resp. begrijpen, en opbouwend zo verder.

58.28

Het blijkt moeilijk – zelfs onmogelijk? – om, zeg maar, functionele informatie over Microsoft Dynamics te verkrijgen. Op het ww web neemt Microsoft zèlf onmiddellijk een verkooppositie in. Wikipedia bevat een kort lemma, zie https://en.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Dynamics. Wat ik eruit opmaak, is dat Microsoft allerlei – leveranciers van – programmatuurpakketten opkocht, en stellig nog steeds opkoopt. Die pakketten worden dan allereerst naar de schijn gebundeld, en samenhang ertussen komt dan later wel eens ... wanneer de winst ermee veelbelovend genoeg is ... In elk geval kan ik niet ontdekken wat die pakkettenbundel geschikt maakt om [het door jou verlangde] hulpmiddel [...] mee te maken (wat dan ook nog eens apart gebeurt, zodat samenhang nota bene niet wordt benut resp. bevorderd). Ik zou zeggen, laat ‘ze’ jou maar eens uitleggen waaròm ze voorkeur geven aan die pakkettenbundel. Dan zullen ‘ze’ wel op de noodzaak wijzen om de complete informatieronde ermee op te tuigen. Maar hoe dan? En wat gaat dat kosten? Wanneer is het klaar?

58.29

Ben blij met je bericht, maakte me al grondiger zorgen. Van mijn kant heb ik gemengd nieuws. Zakelijk lijkt het onmogelijk om zelfs maar minimaal voort te

bestaan. Information Dynamics, dat is toch een klein bedrijf? Nee, daarmee moet je d s geen zaken willen doen. Veel te riskant. Maar voor wie dan? Wat maakt omvang uit? Als het ene bedrijf kan helpen, maar het  ndere niet, dan zijn m.i. de risico's kleiner door dat ene bedrijf in te schakelen. Alleen iemand die geen benul heeft van werkelijke problemen  n van oplossingen ervoor denkt (?) bij risico's strikt aan zijn eigen positie. Zo van, geen idee waarover het gaat, maar als ik pleit voor een groot bedrijf kan mijn baas mij onmogelijk mislukking verwijten. Dat werkt (?) op die manier uiteraard slechts, indien ook die baas g en idee heeft, enzovoort. Intussen werken (!) wij  nbetaald stug d or, in de hoop dat zich gelegenheid voordoet om een factuur te sturen. De kans daarop blijkt echter alsmaar kleiner, en het valt ook niet vol te houden. In elk geval is het beleid voor aanbestedingen door overheidsinstellingen mislukt; concurrentie is allesbehalve groter geworden; vrijwel de gehele markt is voor enkele bedrijven die juist met minder deskundigheid m er verdienen. Hebben we het nog over risico's voor opdrachtgevers? Daar is domheid aan de macht en daarvoor bestaan domweg geen argumenten. Ander(s) innovatiebeleid, soms? Wat denk je? Zelfde verhaal ...

Nog goed nieuws? Intussen heb ik dankzij de mogelijkheid van verbijzondering tot willekeurige hoedanigheden, steeds hertypeerd tot actor, een kijk op maatschappelijk verkeer ontwikkeld die o.a. rechtspraak integraal tot ònderdeel van zulk verkeer maakt. Wat volgens die algemene kijk opgezet wordt als infrastructuur voor informatieverkeer is dus tevens geschikt ter facilitering van informatieverkeer onder zo'n nadere noemer. Het kan maar klaar zijn. Sterker nog, qua voorzieningen vervalt de noodzaak om de ene nadere noemer van andere noemers te onderscheiden. Op reële stelselschaal zijn dergelijke grenzen natuurlijk problematisch, zo niet onzinnig. Voor  en van mijn pogingen om, aldaar vanuit rechtspraak, het perspectief als het ware  m te draaien tot focus op willekeurige hoedanigheden, zie [Verkeerssysteem is ànders, ontwerpen dus! \(rechtspraak als geval\)](#). In die korte tekst tref je ook de verwijzing naar het desbetreffende conceptuele model aan. Je herkent stellig dat het radicalisering inhoudt van wat ik je reeds voorlegde als actordynamiek. Er zit uiteraard m er aan vast, zoals de integratie van teken. Waarmee we vertrouwd zijn is zgn documentaire informatievoorziening als neerslag van handelingen. Maar om de dynamiek van variëteit in een rechtsstaat, zeg maar, rond te breien moet een teken tevens kunnen dienen als, ik noem het maar even, voorslag. Dat komt in het model door hertypering tot uitdrukking. Qua neerslag bestaat reeds iets ànders, stel een exemplaar van organisatie. Qua voorslag is het andersom; omdat een bepaald teken bestaat, v lgt daaruit bijvoorbeeld een organisatie-exemplaar. Zeg ook maar dat zo'n teken – mede – constitueert. Voor maatschappelijk verkeer best at 'iets' dan praktisch vanwege zo'n teken. Probeer het ajb. Zodra je bedacht bent op zulke voorstellen, herken je prompt dat ze voor ordelijk verkeer overal – nodig – zijn. Dus wellicht een principiële aanzet voor informatievoorziening  ok voor o.a. middelenbeheer? Excuus, was ik vergeten dat jij eveneens op de muur van domheid stuit. Tja, zo leidt goed nieuws over ... serieuze "nieuwe ideeën" vooralsnog tot slecht nieuws over zelfs  nbewuste weerstand ertegen. Op jouw vraag "Hoe verder?" laat je als verzuchting volgen: "Ik weet het eigenlijk niet zo goed." Helaas weet ik het evenmin, of het moet zijn dat ik beseft – zoals jij feitelijk duidelijk schetst – dat marketing nog louter gaat over marketing. Daardoor komt slechts, over hoedanigheden gesproken, de functionaris met zeggenschap over wat neerkomt op het budget voor

zèlfmarketing verder. De rest wordt zelfs teruggeduwd. Het is bijna knap van de Partij van de Arbeid om slechts negen TK-zetels te halen, terwijl geheid de meerderheid van de kiezers er last van heeft.

Jij “vrees[t ...] dat we alleen door mee te liften op zo’n valse wave van enige invloed/betekenis kunnen zijn.” Op mijn beurt vrees ik dat ook dàt niets helpt. Want voordat je over een modieus plannetje bent uitgesproken, gaat de opdracht naar een ... groot bedrijf. Sterker nog, over “spel” gesproken, alom huren opdrachtgevers zgn externe medewerkers in die met zulke plannetjes vervolgoopdrachten voor hùn werkgever initiëren, enzovoort.

Zullen we elkaar eens spreken over voor- en neerslag, enzovoort?

58.30

Het kan zijn dat hij nog aan het herstellen is; hij was immers behoorlijk ziek. Steeds sterker vermoed ik echter dat hij een functie heeft waarin hij weinig tot niets hoeft, en bijgevolg kàn (waarvan je inderdaad nogal ziek kan blijven). Op zijn beurt moet hij collega’s enzovoort proberen te overtuigen, mocht hij iets willen. Dat is natuurlijk gauw te veel moeite, met volgens zo’n subcultuur ook nog eens ... risico’s voor hemzèlf. In elk geval heb ik niets meer van hem vernomen. Binnenkort stuur ik hem dus maar weer eens een berichtje ...

58.31

De man waarvoor wij ook onbetaald maar blijven werken moet intern gevechten leveren – en dat doet hij ook; anders zouden wij op onze beurt natuurlijk niet doorgaan – met de, zeg maar, automatiseringsafdeling. Die afdeling heeft zich grondig verschanst, terwijl hij alweer sinds enkele jaren ook ‘naar boven’ bij helemaal niemand terecht kan om die tegenwerking te doorbreken. Rara, wat denk je dat er gebeurt als hij elders een baan aangeboden krijgt?

58.32

Ik kom terug op jouw analyse van, hier benoemd met mijn parodisme, dat dan weer wel, mijdinggevende functionarissen. Want intussen las ik in de krant van vandaag Bas Heijne’s column **Prooi** (in: **NRC Handelsblad**, 22 april 2017, p. 2). In zijn woorden luidt de stelling:

[W]anneer iets eens **niet** verleidelijk en comfortabel is, wanneer iets lastig en moeilijk te verteren is, is dat steeds moeilijker te verkopen.

Dat je als vakvrouw of –man überhaupt zou moeten “verkopen,” duidt natuurlijk al op een averechts omgangskader. Verklaren, uitleggen, voorlichtingen enzovoort, ja! Dat vergt echter een open houding van de wederpartij. Oók volgens Heijne kan een serieus voorstel daarentegen

juist [...] vaak op gierend wantrouwen en blinde ontkenning rekenen.

Nu kunnen ‘ze’ het dus eens van een ànder horen, herstel, lezen, nota bene in **NRC Handelsblad**. Tegelijk beseft Heijne dat

[k]ritiek hierop [...] tot nu toe niet veel indruk [maakt.]

Dat komt door

gedragsverslaving, [...] hoe we steeds beter verleid worden [...]. We denken dat we spelen, maar we worden bespeeld.

Wat is een teken ook alweer? Oh ja, altijd een verzoek tot inschikkelijkheid. Zodra het motief voor evenwichtige verhoudingen ontbreekt staan tekens ...

steeds meer in het teken van manipulatie door verleiding. [...] We zijn gewoon een gewillige prooi. [...] Het verklaart de gemakkelijk te organiseren afkeer tegen experts en expertise. [...] Wat] niet aansluit op je beleving, [...] je niet onderdompel[t] in een weldadig bad van **pleasende** verleiding – dan moet er een luchtje aanzitten. [...] Daarentegen, w]at aangenaam voelt en je goed uitkomt, accepteer je blindelings.

Nee, Heijne weet evenmin hoe het verder moet. Maar hij schopt het nog tot publicatie in een dagblad. Dat kan hem overigens de status van knuffeldissident bezorgen – of heeft hij die allang? – met het noodlottige effect van versterking van de heersende opinie. Een dergelijke analyse maakt Irving Janis onder de noemer van groupthink. Dat zou betekenen dat we àlle hoop kunnen laten varen zodra – iemand als – Heijne zo'n tegenstem laat klinken. Ik zie ervan af om hier een smiley te plaatsen. Helaas ontgaat mij de ironie van mijn opmerking.

58.33

Met verwijzing naar hun zgn protestmarsen merk je m.i. terecht op dat ook “wetenschappers” meelopen om de ... taart der volkeren niet te missen. Alsof de taart niet op kan, maar er is natuurlijk helemaal geen taart. Over wetenschap gesproken ...

58.34

Zie onderstaand voor een verder vervolg van mijn zoektocht naar argumenten vóór een àndere kijk op rechtspraak resp. rechter. Zo gauw zie ik niemand dit als principiële opvatting onderuit halen. Het grootste probleem is echter allereerst dat niemand er serieus naar kijkt. Dat is, zachtjes uitgedrukt, nogal jammer. Want m.i. op z'n minst is op die manier – pas – een integrale facilitering resp. stroomlijning van o.a. gerechtelijk informatieverkeer haalbaar.

De hoofdpoging van rechtspraak betreft gezaghebbende aanwijzing van hoedanigheden. Huh? Het duurt altijd even totdat ik begrijp wat ik dóór heb. De eenvoud van iets ingewikkelds is nu eenmaal niet zó eenvoudig, en al helemaal niet om zo'n begrip verder te kunnen uitleggen. Het is alweer minder ingewikkeld, wanneer het eerder bedacht blijkt. Zo van, neem het dan tenminste van iemand ànders aan. Ik vond het voor de hand liggen om onder rechtssociologie te kijken of een vergelijkbaar idee al bestaat. Daar heb ik echter – zo gauw – niets gevonden. Algemene sociologie, wellicht? Een m.i. toepasselijk begrip heet daar: rol. Althans, dat maak ik om te beginnen op uit het lemma **Role** in **A Critical Dictionary of Sociology** (Routledge, 1989, pp. 308-312) door R. Boudon en F. Bourricaud. Klopt, voor civiel recht heeft rol een compleet àndere betekenis, te weten (zoals aangehaald uit **Fockema Andrea's Juridisch Woordenboek**, Samsom, 1985)

het register van de burgerlijke zaken dat bij elk gerecht door de griffier wordt gehouden; waarop de aangebrachte zaken naar tijdsorde worden geboekt en aantekening wordt gehouden omtrent hetgeen deswege voorvalt.

Daarentegen

[f]or the sociologist, [...] roles can be defined as systems of boundary conditions (normative constraints), to which the actors who play them are supposed to conform, and of the corresponding rights that these boundaries give. The role defines in this way an area of obligations and constraints that corresponds to an area of conditional autonomy.[**A Critical Dictionary of Sociology**, p. 308]

Mijn algemene theorie voor gedragsverbijzondering, subjectief situationisme, strookt hiermee. Een subject gedraagt zich principieel naar samenloop met – wat hij interpreteert als – situatie, enzovoort. Aan de subjectieve autonomie is dus steeds situatie voorwaardelijk. Dat maakt van de resultante van samenloop van subject en situatie, kortweg het situationele subject, eenduidig precies een hoedanigheid, zeg ook maar rol. Met Metapatroon laat zich zulke variëteit stelselmatig modelleren. Overigens vind ik de aanduiding als hoedanigheid duidelijk vanwege de associaties van hoe (specifiek) en danig (afgeleid van doen). Het waarom zit 'm als het ware in de samenloop tòt die gedragsverbijzondering. Hoedanigheid resp. rol is bij uitstek een verkeersbegrip. Want daarvoor luidt de veronderstelling dat

[t]he boundary conditions associated with each of the roles [are] more or less known by the set of [engaged] actors[, such mutual] role expectations [...] hav[ing] the effect of reducing the uncertainty of interaction[. p. 308]

Volgens subjectief situationisme verloopt gedrag(sbepaling) via semiosis. Daarvoor onderscheid ik – dynamiek van – negen elementen: semiotische enneade. Voor (meta)model, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Wat ik hier benadruk, is dat – ook – een rol niet 'iets' objectiefs is in de zin dat verschillende subjecten (lees ook maar : individuen) gelijke interpretaties ervan hebben. Het ene subject duidt op enig moment zijn relevante werkelijkheid als situatie. Dat omvat verloop zowel van zijn eigen rollen als van wie resp. wat hij interpreteert als relevante subjecten annex objecten. Ofwel, een subject duidt altijd rollen in onderlinge verhouding. Terwijl deze verklaring ontbreekt bij Boudon en Bourricaud, klopt m.i. hun stelling dat

the bounds that are imposed on [actors] through the definition of their roles [...] are not sufficient to determine the[ir] behaviour[s].[p. 308]

De enneadische dynamiek van semiosis maakt begrijpelijk hoe,

[i]n effect, the boundary conditions [...] include an indeterminacy and an ambiguity that provide the actor with a margin for manoeuvre within which the strategic conduct can develop.[p. 308]

Preciezer gezegd is die handelingsruimte géén eigenschap van een bepaalde rol, maar resulteert met wisselend “effect” uit situationele gedragsoriëntatie pèr subject. Hoe dan ook,

[v]ariance and ambivalence of roles are general characteristics[. p. 309]

Rollen over en weer blijven als middel voor verwachtingen echter slechts nuttig enz. zolang gedragingen er over en weer voldoende mee in lijn zijn. Doorgaans onmerkbaar stellen subjecten met hun verkeer tevens rollen ervoor af. Dat gebeurt om afwijkingen terug te dringen, of juist voor aanpassing aan verander(eren)de omstandigheden. Het kan echter gebeuren dat onmiddellijk betrokken subjecten er onderling niet uitkomen. Ook kan het algemener beschouwd, dus voor verkeer op maatschappelijke schaal, ongewenst zijn om rollenafstemming aan slechts enkele subjecten over te laten. Dat zou gauw belangen van overige – toekomstige - deelnemers kunnen schaden. In dāt geval worden verkeersregels inclusief rollen van deelnemers wettelijk bepaald. Allereerst is de bedoeling ermee dat verkeersdeelnemers zich èxtra op dienovereenkomstige verwachtingen kunnen verlaten. Dat vergt echter tevens extra maatregelen voor handhaving. Desgevraagd is de rechter er voor, klopt, ook een rol, en altijd maar weer semiosis, om

deelnemers aan maatschappelijk verkeer zondig te wijzen op de rol(len) waaraan ze in relevante verkeerssituaties kennelijk niet beantwoord hebben en om ze eventueel, al dan niet tijdelijk, andere rollen op te leggen. Aan zo'n uitspraak van de rechter moeten subjecten gevolg geven, wat ook weer handhaving vergt ... In hun lemma **Role** stellen Boudon en Bourricaud de ... rol van de rechter als bevestiging e.d. van subjecten in relevante rollen niet aan de orde. Dat juist aan vervulling van zo'n rol, die van rechter dus, alsmáar méér behoefte is, laat zich begrijpen dankzij

Parsons's celebrated **pattern variables** allow[ing] us to establish a useful typology of roles[. p. 310]

Volgens de maatschappelijke trend zijn rollen steeds minder te typeren als

individualistic, scattered, not affectively neutral, and ascribed.[p. 310]

In plaats daarvan zijn ze in toenemende mate

universalist [...], specific, affectively neutral, and 'achievement oriented' [... and a]nother consequence of the complexification [...] is that it multiplies the roles that fall upon an individual[. p. 310]

Bijgevolg groeit de kans op afwijkingen, terwijl de tolerantie ervan netzo sterk vermindert en er géén affectief gewaardeerde gezagspersonen meer zijn om 'de zaak' in der minne te helpen schikken. En de spanning die het ene subject ondervindt, kan een ander subject misbruiken:

Just as an individual is obliged to carry out ever more complex and varied roles, he runs greater risks of being exposed to normative demands that are partially incompatible.[p. 311]

Nogmaals, alsmáar méér rollen zijn 'geregeld' en rechtspraak dient ter formele oplossing van aanhangig gemaakte problemen met situationele toewijzing aan subjecten. Iemand moet het doen ... Voor deze opvatting van de hoofdpoging van rechtspraak ontleen ik bijval aan, aldus Boudon en Bourricaud,

authors such as Parsons and Dahrendorf [who] proposed considering the role relationships as primitive elements[. p. 311]

Overigens dingen B&B erop af door te stellen

that the relationships between social agents are not necessarily role relationships, or, as we could say, **interaction** relationships.[p. 311]

Dit bezwaar vervalt door verkeer op z'n ruimst te nemen. Daardoor bestaat – de mogelijkheid van – interactie tussen willekeurige deelnemers in willekeurige hoedanigheden. Volgens subjectief situationisme is zelfs elk gedrag dat van een situationeel subject annex object en zo beschouwd is er altijd een rol aan de orde, of het situationele subject zich nu bewust is van andere subjecten/objecten met passende rollen, of niet. Voor B&B vallen zgn systeemeffecten, ze heetten vroeger o.a. bijverschijnselen, buiten het voor hen kennelijk onmiddellijke kader van interactie. Maar ook – en vooral? – op dergelijke systeemeffecten kan een subject 'voor de rechter' worden aangesproken, mits zijn oorzakelijke gedragingen als afwijking van een erkende rolopvatting geïdentificeerd kunnen worden.

58.35

Bedankt voor afschriften! Uiteraard, eerst maar eens glashard ontkennen. Wat me dan weer het allerminst verbaasd is het opduiken van die ene partijgenoot, uw

specialist in weggijken, dus ideale stroman. Over hoedanigheden gesproken, daar lijkt mij een gerechtelijk verbod gepast, dwz levenslange uitsluiting van functies van toezichthouderschap. Die andere partijgenoot is kennelijk eveneens een usual suspect. En de hoofdverdachte man zèlf is inderdaad nogal gezet. Zijn er voor crematie overigens gedifferentieerde tarieven?

58.36

Ik loop diverse naslagwerken uit mijn verzameling erop na. Dus volgt hierbij met nogmaals rol als insteek een volgend opstelletje. Ik probeer een redenering op te zetten waaruit blijkt dat 'we' voor beschaafd maatschappelijk verkeer, dwz volgens redelijk evenwichtige verhoudingen met bijbehorende rollen/hoedanigheden, niet zònder rechtspraak middenin (!) onze samenleving kunnen. Vergelijk het met een willekeurige voetbalwedstrijd. Zonder – bekwame – scheidsrechter loopt het eerder vroeg dan laat uit de hand (maar ook een voetbalscheidsrechter is feitelijk gevraagd om een wedstrijd te leiden, en dat behoort hij zgn onafhankelijk te doen). Ja, ik besef dat een rechter zich niet met een voetbalscheidsrechter wil laten vergelijken, maar om het belang van rechtspraak voor de rest van ons te verduidelijken helpt 't wellicht.

Rol is bij uitstek een verkeersbegrip. Verkeer is volgens rollen echter niet strikt bepaald. Daardoor zijn afwijkingen eveneens aan de orde. En daarvoor zij dan weer verdere verkeersmaatregelen nodig. Daartoe behoort rechtspraak.

Het lemma **Rol** (in: **Encyclopedie van de sociologie**, samensteller J.J.M. de Valk, Elsevier, 1977, pp. 234-235, alle citaten zijn ontleend aan genoemd lemma) omschrijft rol

als het complex van verwachtingen met betrekking tot het gedrag van een individu in een bepaalde sociale positie, zoals dat leeft bij anderen die met dit individu bepaalde relaties onderhouden.

Op deze omschrijving heb ik nog wel e.e.a. aan te merken. Zo gaat het m.i. niet louter om verwachtingen van àndere individuen over gedrag van het ene individu, maar eerst en vooral om normering e.d. van dat ene individu zèlf. Hoe dient z/hij zich in relatie tot andere individuen te gedragen? Waartoe is z/hij verplicht volgens de rol in kwestie? Hoe dan ook, wanneer dat ene individu haar/zijn verplichtingen ònvoldoende nakomt, althans, volgens een ander individu, dan kan dat andere individu het ene individu daarop zgn in rechte aanspreken. Daarvoor moet het andere, aansprekende individu zich als belanghebbende manifesteren. Door een belang – volgens eneadische semiotiek is dat per subject steeds een motief – geldt een relatie tussen individuen, dwz subjecten, in rollen resp. hoedanigheden van dien (lees ook: situationele subjecten):

Rollen reguleren [...] de interactie tussen individuen door over en weer houvast te verschaffen omtrent hetgeen men in dit interactieproces van de ander kan en mag verwachten.

Dat kan natuurlijk op allerlei manieren om allerlei redenen (lees hier: motieven) verkeerd gaan:

Een sociale rol betreft een gedragsmodel; het feitelijke gedrag kan daarvan afwijken.

Dat kunnen afwijkingen zijn die ònverwacht gunstig uitpakken. Indien betrokken individuen zo'n uitkomst allemaal positief waarderen, is er uiteraard géén probleem (maar zullen ze rollen reeds informeel wijzigen).

Daarentegen voor ernstige(r) gebreken staat de rechtspraak opgesteld. Interactie onder die noemer is in menig opzicht zelfs strak gereguleerd, dus ook weer volgens rollen. Voor de rechter geldt daarbij de verplichting van onafhankelijkheid. Het is een misvatting om de rechter als eindpunt te beschouwen. Daarentegen staat hij middenin het maatschappelijk verkeer, zeg maar stand-by voor (her)stelling van rollen resp. hoedanigheden, opdat het geregelde verkeer zo min mogelijk onderbroken raakt. Daarbij blijft de rechter passief totdat hem een al dan niet vermeend verkeersongeval ter beoordeling en uitspraak wordt voorgelegd. Daar heeft de wegwacht wel iets van weg. De behoefte aan een voorziening zoals wegwacht neemt echter af doordat de technische kwaliteit van automobielen toeneemt (mede door o.a. verplichte periodieke keuringen van oudere exemplaren). Daarentegen zijn er allerlei oorzaken waardoor het aantal gevallen van afwijkingen van rolgedrag groeit: méér mensen, méér rollen en hoedanigheden, méér wisselingen van rol/hoedanigheid, méér zgn roldistantie e.d.

Daar iedereen aan meerdere rolcomplexen is onderworpen, zijn rolspanningen en **rolconflicten** niet zeldzaam.

Wat formeel bekend staat als rechtspraak behandelt slechts een alsmaar kleinere fractie van zulke problemen. Dat is dus in ... tegenspraak met feitelijk groeiende behoefte. Het belang van rechtspraak kan tegenwoordig wellicht aansprekender worden opgebracht door de noodzaak te benadrukken van de gezaghebbende, want onafhankelijke reparatiewerkplaats voor aanwijzing van rollen/hoedanigheden. Zonder die werkplaats hapert wenselijk maatschappelijk verkeer vaker en schadelijker, totdat de uitslag zodanig groot is dat herstel niet langer problematisch, maar zelfs onmogelijk – geworden – is. Zal het zo'n vaart niet lopen? Ik durf er niet op te gokken.

58.37

Nog wat overwegingen nav literatuur. De tweedelige **Sociologische Encyclopedie** (samensteller L. Rademaker, het Spectrum, 1978) biedt een lemma **Rol, Sociale** - (pp. 570-573). En ook daar blijft rechtspraak onvermeld als middel voor borging van verhoudingen tussen deelnemers aan maatschappelijk verkeer. Maar voor wie eenmaal die opvatting van rechtspraak heeft, laat zich daar een aanknopingspunt duidelijker herkennen. Voordat ik het aanwijs, merk ik op dat volgens subjectief situationisme – vanwege eventuele recursiviteit van gedragsverbijzondering – géén verschil bestaat tussen positie en rol. Blijkbaar kan een positie diverse rollen omvatten. Onderling valt dat met hoofd- en bijrol te duiden, met voor eventuele verdere verbijzondering zo'n bijrol op zijn beurt opgevat als hoofdrol, enzovoort. Dergelijke recursiviteit met zgn hertypering is nu net waarom [Informatieverkeer op stelselschaal](#) een compact, flexibel en algemeen model van hoedanigheden is. Overigens zijn daar twee, zeg maar, factoren voor verbijzondering van hoedanigheid verondersteld, te weten functie en rol. Nog compacter enz. is uiteraard een enkele factor, maar in elk geval voor het huidige, te weten allervroegste, stadium van voorlichting over dynamiek van hoedanigheden acht ik zulk onderscheid nuttig. Voor elk wat wils ... Zodra het als nodeloos verschil aanvaard is, kan – en moet – het uiteraard vervallen.

Hier ding ik dus reeds af op het onderscheid tussen positie en rol. Waar in **Rol, Sociale** - "positiebekleder" staat, vervang ik die term daarom door [rol]bekleder. Dus,

[v]erwachtingen ten aanzien van het gedrag van een [rol]bekleder berusten ten dele op het bestaan van gedragsregels, van normen[. ...] Deze rolnormen geven aan hoe de [rol]bekleder zich behoort te gedragen ten opzichte van de bekleders van andere [rollen].

En dan komt de m.i. de stelling over evenwichtige verhoudingen:

De rolnormen betreffen zowel de rechten van een [rol]bekleder als diens plichten. [... Want w]aar tussen twee [rollen] een rolrelatie bestaat, geldt dat het recht van de ene [rol]bekleder de plicht is van de andere [rol]bekleder, en omgekeerd. [... A]lgemeen kan gezegd worden dat de sociale rol het gedrag is dat verwacht mag worden van een [rol]bekleder op grond van het uitoefenen van zijn rechten en het nakomen van zijn plichten.

Rechtspraak ontleent zijn functie (klopt, lees ook: rol) aan moeilijkheden met

[d]e afstemming van rechten en plichten op elkaar [vanwege] de betrokkenheid van [rollen] op elkaar, [dwz] de complementariteit van sociale rollen[. ...] Voorschriften kunnen overtreden, verwachtingen beschaamd worden. Een [rol]bekleder kan dan ook van zijn rol afwijken. [...] Denkbaar is ook dat een [rol]bekleder niet weet wat van hem wordt verwacht. [...] In tijden van snelle maatschappelijke veranderingen kan er onzekerheid ontstaan ten aanzien van rechten en plichten. [...] Problemen in de naleving van rolnormen kunnen voorts ontstaan doordat iemand twee [rollen] bekleedt, ten aanzien waarvan tegengestelde verwachtingen bestaan.

Indien “[rol]bekleders” er onderling niet uitkomen, en zelfs niet met hulp van informele bemiddelaars, moet een gezaghebbende aanwijzing kunnen volgen ter vermijding van verdere verstoring van maatschappelijk verkeer met vaak toenemende schade van dien, ook voor wie aanvankelijk helemaal niet betrokken was. Systeemtheoretisch uitgedrukt dient rechtspraak maatschappelijke terugkoppeling, een noodzakelijke voorziening om verkeer redelijk beheersbaar te houden. Overigens is dat onbegonnen werk zonder deugdelijke opleidingen als maatregel voor voorwaartskoppeling.

Relevant aan de omschrijving in **Rol, Sociale** - vind ik voorts de aldaar aangehaalde indeling die

Dahrendorf maakt [...] tussen Muss-, Soll- en Kann-Erwartungen. Muss-Erwartungen geven aan hoe een [rol]bekleder zich gedragen moet. Zij vloeien als regel voort uit wettelijke of reglementaire geboden en vooral verboden, hebben dus meestal een formeel karakter.

De hamvraag is natuurlijk waarom ‘we’ bepaalde verwachtingen juist die status verlenen. Dat moet zijn, omdat ‘we’ anders risico’s zien voor het maatschappelijk verkeer zoals ‘we’ dat optimaal willen laten – blijven – verlopen. Met democratie hebben – in aantal voldoende – deelnemers aan maatschappelijk verkeer tevens – door henzelf redelijkst geachte – invloed op zulke formele verkeersregels inclusief rollen en hoedanigheden.

58.38

En tijdens de kabinetsformatie na de TK-verkiezingen van maart 2017 is er nu dus ook, verschenen op 18 april jl., het rapport **Maak Waar!** van de studiegroep Informatiesamenleving en Overheid. Bijlage 2 bevat de brief dd. 16 november 2016 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal met een beschrijving van de taakopdracht. Daarin ligt genoemd rapport als zoveelste mislukking al besloten. Of de studiegroep zich toch maar vooral

eerst [wil] richten op de generieke infrastructuur en dienstverlening[.]

Onveranderd geldt de misvatting op “dienstverlening” te mikken, dwz op

overheidstaken [die] niet of nauwelijks nog zonder digitale middelen [kunnen] worden uitgevoerd.

Van erkend belang zijn weliswaar

maatschappelijke partijen – waaronder burgers –[,]

maar hoogstens voor zover ze

een actieve rol spelen in de ontwikkeling van nieuwe digitale diensten en dienstverleningsconcepten [...] met de potentie om de kwaliteit van het overheidshandelen enorm te vergroten.

Zulke retoriek om “overheidshandelen” wat ruimer te beschouwen laat onverlet dat het slechts een fractie van het totale maatschappelijk verkeer betreft. Het is daarom onzin om “digitale middelen” ervoor als “infrastructuur” te betitelen, laat staan als “generieke infrastructuur.”

De hardnekkige bijziendheid die wederom uit die taakopdracht blijkt, noem ik zelfs hardleersheid. Want die brief over de taakopdracht is stellig slechts ondertekend door de BZK-minister. Opgesteld is ‘ie beslist door de BZK-directeur Informatiesamenleving en Overheid, tevens secretaris van de studiegroep met dezelfde naam als zijn directie draagt. Ooit was hij programmamanager Architectuur Elektronische Overheid. Als extern adviseur stelde ik destijds in zijn opdracht het rapport [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004) op. Is mijn kritiek op een voormalig opdrachtgever ongepast? Ik ervaar tevens – en dus grotere – verantwoordelijkheid als burger, met bijbehorende plicht om tegen wanbeleid te waarschuwen èn hulp ter verbetering aan te bieden. Voor een beetje wanbeleid wil ik me eventueel nog wel inhouden, maar dit gaat al decennia verkeerd en blijft zonder beleidswisseling eindeloos verkeerd gaan. De verspilling van geld is kolossaal, om maar te zwijgen van haperende maatschappelijke ontwikkeling. Toen gaf ik als crux reeds aan:

de vraag aan de overheid als staat naar haar uitgangspunten en randvoorwaarden voor een stelselmatig opgebouwde Nederlandse informatiesamenleving met maximale ontplooiingskansen voor burgers en bedrijven.[**Informatieverkeer in publiek domein**, p. 17]

Dat vergt onherroepelijk

het ruimere perspectief op informatieverkeer in het publiek domein — en zelfs op informatieverkeer in het algemeen — omdat op langere termijn de nieuwe informatie-infrastructuur maatschappijbreed bruikbaar moet zijn.[**Informatieverkeer in publiek domein**, p. 19]

Wat daarop kennelijk niet mikt, is domweg géén infrastructuur, punt. Zo’n

ruim informatiestelsel moet echter diverse gebruikspatijsken ondersteunen. Variëteit of pluriformiteit, dus. Daarbij komt dat zulke praktijsken veranderlijk zijn. Met zulke ruime grenzen schiet absolute betekenisstandardisatie tekort voor talloze woorden e.d. Zodra één en hetzelfde informatiestelsel diverse zgn. taalspelen (tegenwoordig ook wel bekend als communities of practice) faciliteert, is eenduidige ordening van betekenisovereenkomsten èn –verschillen noodzakelijk. [...] Vooralsnog is dit het meest onderschatte probleem in infrastructuur voor informatieverkeer. Met

louter technische voorzieningen valt een conceptueel vraagstuk nooit op te lossen.[
Informatieverkeer in publiek domein, pp. 34-35]

Tja, dat wordt nog steeds miskend als voornaamste opgave. In genoemd rapport hield ik het bij een korte vermelding van Metapatroon:

Dat lukt met 'context' als variabele. (En voor passende informatievariëteit hoort daar gedetailleerde tijdverbijzondering onlosmakelijk bij. Ook toelichting daarop voert voor dit schetsboek te ver.)[**Informatieverkeer in publiek domein**, p. 35]

Maar Metapatroon (Engelse naam: Metapattern) mag ik nog steeds redelijk bekend veronderstellen bij juist de huidige directeur Informatiesamenleving en Overheid. Nòg eerder was hij immers programmamanager Stroomlijning Basisgegevens. Over de noodzaak van samenhangende betekenisverschillen resp. Metapatroon als passende modelleermethode die ik eerder ontwikkeld had voor de reële opgave op stelselschaal publiceerden wij samen [De klacht van de Keten, een Erasmiaans perspectief op Stroomlijning Basisgegevens](#) (Stroomlijning Basisgegevens, handomdraai #4, 2003).

Maar ben ik niet hopeloos aan het afdwalen met die verwijzingen naar teksten van alweer méér dan tien jaren geleden? Nee, integendeel. Zulke verwijzingen tonen aan dat de opstellers van **Maak Waar!** een vals spoor volgen resp. aanbevelen. Ten onrechte ligt de nadruk onveranderd op

digitalisering van de overheid [c.q.] het functioneren van de overheid[.**Maak Waar!**, p. 5]

Alle retoriek ten spijt is er allesbehalve sprake van

een radicale omkering van houding.[**Maak Waar!**, p. 5]

De stelling luidt:

Digitale toepassingen zijn per definitie nooit af[.**Maak Waar!**, p. 5]

Wat zelfs principieel nooit òf is, is natuurlijk infrastructuur. Door heuse infrastructuur voor informatieverkeer veranderen wat traditioneel toepassingen heten. Vergelijk het met een geïsoleerd gebouw dat – daarom – zelfvoorzienend ingericht moet zijn. Dat betreft het achterhaalde toepassingsbegrip. Tegenwoordig worden de meeste gebouwen in een stad opgetrokken, dus aangesloten op infrastructuur, terwijl die infrastructuur ontwikkeling ondergaat mede door veranderende eisen waaraan gebouwen moeten beantwoorden. Ofwel, vroeger was automatisering, zeg maar, éénpolig, dwz louter op/volgens – aparte – toepassingen georiënteerd. Omdat digitale technologieën tevens communicatie faciliteren, is thans tweepolige oriëntatie aan de orde, ofwel volgens wisselwerking tussen infrastructuur en specifiekere middelen. Dat besef ontbreekt dus aan **Maak Waar!** Wat daar onder infrastructuur wordt verstaan, ondermijnt wat het wèrkelijk is resp. hoognodig moet worden. Dat is natuurlijk tragisch. Merkwaardig is daarom ook de

[a]mbitie [dat] de overheid [...] in expertise niet onder [doet] voor die van de markt[.**Maak Waar!**, p. 5]

Het is zo, dat “de markt” tot dusver zelfs helemaal géén stelselmatig georiënteerde “expertise” heeft, en ik voeg eraan toe dat academici hetzelfde tekort vertonen. Daarom klopt de stelling wèl, maar tegelijk niet, dat

de overheid [...] leiding [neemt] in ontwikkeling en beheer van de eigen ICT.[**Maak Waar!**, p. 5]

“Leiding” nemen, ja, maar “de eigen ICT” is secundair. Primair, zie dus ook al **Informatieverkeer in publiek domein**, is infrastructuur. Dan volgen dienovereenkomstig opgezette toepassingen als het ware vanzelf. Maar om “leiding” te kunnen nemen, is kwalitatief andere “expertise” nodig. Als directeur Logius (voorheen GBO.Overheid) liet de man die thans directeur Informatiesamenleving en Overheid is, mij per brief dd. 27 maart 2012 weten dat ik aan Bureau Forum Standaardisatie (BFS, zeg maar een afdeling van Logius) eerder weliswaar

opleiding voorgesteld [heb, maar dat] BFS heeft gekozen voor de consortiumaanpak omdat dat sneller resultaat oplevert. Bovendien wordt in dat geval de markt direct betrokken. U bent uitgenodigd om te participeren maar u heeft dit afgewezen.

Uitgenodigd? Ik heb tijdig duidelijk proberen te maken, dat “de markt” niet over de benodigde kennis van Metapatroon beschikte (en dat nog steeds niet doet, zoals ik hierboven opmerkte; verder is het zo dat ook ik natuurlijk een marktpartij ben, maar als zodanig blijkbaar niet meetel). Dat consortium onder leiding van iemand die feitelijk geen benul van Metapatroon had, kon niet slagen. Tja, ook compleet mislukt, nee, geen verrassing. Voor opleiding is géén alternatief. En waarvoor pleit **Maak Waar!** nú? Precies, voor

investeren in kennis[.Maak Waar!, p. 5]

Hoera, maar doe het dan in – opleiding tot – relevante kennis! Dat is, nogmaals, kwalitatief andere kennis dan voorheen bruikbaar was. Tot dusver zijn overigens óók mijn pogingen om onderwijsinstellingen te interesseren voor informatiekundige opleidingen volgens verkeersoriëntatie met reële betekenisvariëteit van dien allemaal gestrand.

Ronduit rampzalig is de aanbeveling, dat

[d]e digitale basisinfrastructuur (Generieke Digitale Infrastructuur, GDI) wordt bestempeld tot vitale infrastructuur voor Nederland.[**Maak Waar!**, p. 5]

Vitaal als infrastructuur kan pas zijn wat ècht infrastructuur is. Dat zijn onverminderd overheidscentrische voorzieningen beslist niet, punt. Als infrastructuur komen pas voorzieningen in aanmerking voor willekeurige gebruikers. Indien ze dáárvoor geschikt zijn, is o.a. de overheid meteen klaar. Want overheidsmedewerkers zijn qua informatieverkeer ook gewoon maar gebruikers van infrastructuur, en vergeleken met burgers en bedrijven slechts gering in aantal (en verkeersbehoeften). Een ambtenaar gaat toch ook niet via een apart fietspad e.d. naar haar/zijn werk, en vervolgens weer terug naar huis, noch gebruikt z/hij voor die ritjes een andere fiets? Omdat ik graag gunstige tekens erken, en de waanduiding met “dienstverlening” hier maar even laat zitten, duid ik als zodanig vooralsnog de aanwijzing om

[d]igitale dienstverlening [te] differentiëren naar omstandigheid[.Maak Waar!, p. 5]

Zulke differentiatie vergt echter eerst en vooral een methode voor eenduidige modellering van betekenisvariëteit inclusief samenhang. Metapatroon als die methode heb ik de huidige directeur Informatiesamenleving en Overheid reeds voorgesteld om te benutten toen hij aan het zgn kwartier maken was voor Stroomlijning Basisgegevens. Dat het programma mislukte, is inhoudelijk te wijten aan zijn voorkeur voor traditionele aanpak. Daar kon publicatie van **De klacht van de Keten** niets aan veranderen, omdat hij daartoe pas besloot op het punt van beëindiging van het programma in kwestie. Nogmaals, dat doet er niets aan af, dat hij voor **Maak Waar!** allang beter weet.

Het heeft, zachtjes uitgedrukt, iets dubbelzinnigs. Enerzijds klinkt de roep om méér kennis, anderzijds blijkt die kennis niet welkom. Als amateurpsycholoog kom ik niet verder dan de analyse dat de roeper kennelijk toch bang is voor zijn eigen positie. Die angst is echter ongegrond. In elk geval mij gaat het er om te helpen. Dat kan ik ook alleen, omdat ik op het stelselmatig kritieke vlak van informatiemodellering nu eenmaal deskundiger ben. Ja, ik ben de uitvinder van Metapatroon. Wil ik mijn kennis soms monopoliseren? Nee, juist ik benadruk de noodzaak van opleiding. Juist ik stel resultaten van mijn onderzoek beschikbaar op het ww web; zie www.wisse.cc en daar verder onder publicaties. Wanneer ik aanvankelijk de enige ben met relevante kennis, is het dan zo onlogisch dat ik in elk geval een begin wil maken met – het opzetten van – opleiding tot informatieverkeerskundig ontwerper? Wat ik op eigen kracht eraan kan doen, houdt echter ergens op. Enfin, **Maak Waar!** maakt het zeker niet gemakkelijker om opbouwende resultaten te bereiken. Ik voeg slechts één letter aan een aanbeveling toe:

Dit rapport biedt [g]een basis voor het inrichten van een programmeringcyclus, een meerjarig overheidsbreed programma met jaarlijkse updates en digitaliseringprogramma's voor inhoudelijke domeinen.[**Maak Waar!**, p. 5]

Nee, **Maak Waar!** biedt zo'n "basis" juist niet, omdat er nog steeds géén sprake is van "radicale omkering" tot oriëntatie volgens informatieverkeer op maatschappelijke schaal. Zie **Informatieverkeer in publiek domein** voor een rapport met een consequent infrastructureel voorstel. Dáárvan geef ik de huidige directeur Informatiesamenleving en Overheid graag de eer; toen was hij zo verstandig om er een informatiekundige bij te halen. Met **Maak Waar!** is dat overduidelijk niet gelukt. Van commentaar op de rest van het rapport zie ik hier overigens af. Voor meer van hetzelfde loont extra moeite niet. Wie het nu nog niet begrijpt, doet het vermoedelijk nooit.

58.39

Nederland heeft o.a. een Algemene Bestuursdienst. Volgens de website van de ABD (geraadpleegd op 27 april 2017) gaat het om

[d]e hoogste ambtenaren binnen de rijksoverheid - managers in schalen 17 en hoger en directeuren in schaal 15 en 16 met integrale eindverantwoordelijkheid voor mensen en middelen[.]

Dan blijkt weer een onderdeel van de ABD is ABDTOPconsult, te weten

een klein team van ervaren topambtenaren dat snel inzetbaar is bij complexe of urgente vraagstukken. [...] De leden zijn benoemd door de ministerraad. ABDTOPConsult is van en voor de (rijks)overheid.

ABDTOPconsult heeft met het rapport **De DigiDelta: samen versnellen** (maart 2017) een "evaluatie van de Nationaal Commissaris Digitale Overheid" opgesteld. Die zgn commissaris heet overigens kortweg Digicommissaris. In elk geval is die evaluatie, nog afgezien van de vraag of ABDTOPconsult daarvoor onafhankelijk genoeg is, het zoveelste voorbeeld dat voor iemand met een hamer alles een spijker is. Wat allemaal niet past volgens het bekende bestuurskader blijft verborgen onder "inhoud," dus verder zonder enig commentaar. Nota bene, de informatiekundige insteek ontbreekt ook daar wederom volledig.

Klopt, mijn reputatie van lastig dank ik eraan dat ik daarop als ernstig gemis blijf wijzen – vooruit, hameren :-) – en hier dus nog maar eens. Blijkbaar helpt het niet, maar wat dan?

Ook met het evaluatierapport door ABDTOPconsult komen we dus niets verder. Alweer wat meer aanknopingspunten om het m.i. kritieke gemis te duiden biedt de notitie **Evaluatie Digicommissaris** dd. 4 april 2017 die de Digicommissaris bij wijze van zèlfevaluatie stuurde aan de leden van de Tweede Kamer. (Formeel was het de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties die op 18 april 2017 een brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer stuurde met als bijlagen **Evaluatie Digicommissaris** en **De DigiDelta: samen versnellen**.)

Als een evaluatie bij voorkeur onafhankelijk gemaakt is, had de Digicommissaris zijn notitie beter een verslag oid kunnen noemen. Vooruit, op mij maakt de zèlfevaluatie de indruk dat de Digicommissaris van de nood een deugd probeert te maken. Want de evaluatie door ABDTOPconsult is niet bepaald juichend. Tja, omdat de Digicommissaris stellig exemplarisch is voor een spreekwoordelijke man met een hamer, beseft hij natuurlijk de principiële tekortkomingen van **De DigiDelta: samen versnellen** niet. Daarom kàn hij er geen argumenten tegenin brengen. Maar een gemakkelijke uitweg dient zich aan. Als lid van de Studiegroep Informatiesamenleving en Overheid weet hij zelfs uit de eerste van hand van het pleidooi in het rapport **Maak Waar!** voor het, zoals hij het in zijn zèlfevaluatie herhaalt,

samenbrengen van de verantwoordelijkheden onder één verantwoordelijke bewindspersoon.

Zo komt hij nog aardig weg, want zoals hij zijn zèlfevaluatie vervolgt,

[i]ndien het kabinet besluit tot één verantwoordelijke bewindspersoon voor de digitale overheid, zal ik het nieuwe kabinet mijn ontslag aanbieden.

Tja, wie wil er nu méér kapiteins op hetzelfde schip? Natuurlijk wil de Digicommissaris

alle ruimte geven aan een goede invulling van de interbestuurlijke regie onder de politiek bestuurlijke bewindspersoon.

Maar zoekt ook hij niet vooral spijkers op laag water? Veelbetekenend vind ik het verslag van zijn Digicommissariaat. Volgens hem

[moest] de basis op orde [...] worden gebracht.

Op basis van wat – ook – voor hèm kennelijk als “basis” geldt, rapporteert de Digicommissaris:

Daarom ben ik begonnen de governance in te richten.

Of is soms tegenstander van bestuur ben? Nee, integendeel. Maar bestuur moet pàssend zijn. Neem een opmerking verderop in de zèlfevaluatie. Met de Digicommissaris deel ik dus zelfs van harte

het uitgangspunt [...] dat sturing, inhoud en financiën met elkaar verbonden moeten zijn.

Maar wie “inhoud” totaal negeert, heeft domweg géén oriëntatiepunt voor “sturing” en “financiën.” Wat inhoudelijk overblijft, is slechts herhaald de radeloze vaststelling van mislukkingen. Daarom moet er geld bij, alsmaar méér geld. Pas zodra “inhoud” stelselmatig wordt uitgewerkt, laten zich echter optimale sturing en financiering bepalen. De Digicommissaris probeert louter met een bezwering te overtuigen. Hij

zie[t] dat we op inhoud al een mooie slag hebben gemaakt waar het gaat om gezamenlijkheid.

Met “gezamenlijkheid” bedoelt hij stellig bestuurlijke samenwerking. In werkelijkheid heerst overigens de schijn ervan. Als dat moet doorgaan voor “inhoud” bevestigt hij dat bestuurders inmiddels volledig met zichzelf bezig zijn. Inhoudelijk wil hij er hoogstens mee zeggen dat uniformiteit met bijbehorende standaardisatie noodzakelijk is, en dat het moeilijk is om alle overheidsinstellingen op precies dezelfde lijn te krijgen. Nota bene, hier wreekt zich het informatiekundig tekort van – alle? – bestuurders.

Een beschaving als dynamische samenleving gedijt bij de gratie van samenhangende verschillen. Wie mikt op “gezamenlijkheid” gaat daaraan voorbij. Sterker nog, het opleggen van “gezamenlijkheid” frustrereert maatschappelijk verkeer waarvoor variëteit immers kenmerkend is. Informatiekundig vergt “inhoud” daarom facilitering van – veranderlijke – betekenisvariëteit inclusief samenhang. Die opgave telt op maatschappelijke schaal, waarin o.a. overheid dan prima past. Infrastructuur voor digitale facilitering van informatieverkeer moet dus kunnen dienen voor willekeurig maatschappelijk verkeer. Dan verdient het pas de aanduiding met infrastructuur (en kan het hyperbolische toevoegsel “generieke” prompt achterwege blijven).

De Digicommissaris noemt als uitsmijter nog enkele

complexe vraagstukken[.]

maar blijft voor oplossing voorspelbaar steken in

interbestuurlijke regievoering[.]

Complexiteit blijkt volgens stelselmatig-informatiekundige insteek steevast juist veroorzaakt door het volharden in uniformiteit van betekenis. Dat manifesteert zich als onenigheid tussen overheidsinstellingen en daardoor lijkt het een bestuurlijk probleem. Dat is het au fond echter helemaal niet! Voor de verschillende taken zijn betekenisverschillen door-en-door logisch. Anders was er geen onderscheid naar die taken nodig, nietwaar? Is dat echt zo moeilijk om te begrijpen?

Dankzij eenduidige ordening van gevarieerde betekenissen plus samenhang bestaat bij elke gelegenheid ruimte voor – erkenning van – elke reële betekenis van resp. voor elke deelnemer aan maatschappelijk verkeer. Dat is ook de enige manier om adequate verbijzondering voor autorisatie te realiseren. Dat is de kritiekste voorziening voor vertrouwen, en in zijn zelfevaluatie krijgt de Digicommissaris er geen genoeg van om het belang van “vertrouwen” te onderstrepen (maar stelt hij dus averechtse maatregelen voor). Voor veranderlijke betekenisvariëteit met samenhang ongeacht schaal heb ik [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern) als passende modelleermethode annex –taal uitgevonden. Daarmee is de Nederlandse overheid trouwens niet onbekend. Over evaluatie gesproken, zie [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (Bureau Forum Standaardisatie, 19 juni 2009).

Op basis van een stelselmatig model van betekenisvariëteit is voorts voldoende duidelijk wat er infrastructureel valt te sturen. Uit het stelselmatig patroon volgt welke bijdragen verschillende publieke resp. private instellingen kunnen/moeten leveren. Dat is beslist géén hiërarchie met zware top om uniformiteit te kunnen afdwingen, maar netwerksturing met lichte regie. Ook wat zulke infrastructuur kost, raakt op basis van een stelselmatig model duidelijk. Het gaat in elk geval veel minder kosten dan wat onstelselmatig verspild blijft worden en, ik zou zeggen, niet onbelangrijk, het werkt, en niet alleen voor het valse gedrocht “digitale overheid,” maar dus voor

willekeurig informatieverkeer. Alleen op die manier maakt de overheid haar taak als uitvoeringsorganisatie voor infrastructuur waar.

58.40

Voor zover ik kan nagaan, blijft ook daar context beperkt volgens logisch atomisme geduid. Consequent in termen volgens de feit-dimensie van de enneade zijn ontologisch dus zowel object als situatie als atomen beschouwd, dwz existentieel absoluut. Dat verklaart de pogingen om tevens concrete situatie-atomen te identificeren. Tja ...

Volgens subjectief situationisme geldt veranderlijke focus steeds gedrag. Dat interpreteert het subject dan als resulterend uit samenloop van object en situatie. Ze gelden aldus beslist niet als nevenschikte, van elkaar essentieel onafhankelijke atomen. Daarentegen fuseren ze momenteel als het ware voor specifiek gedrag, enzovoort. Dat inzicht vergt uitgaande van logisch atomisme – dus – een paradigmawissel. Daar kan ik echter niets van ontdekken, en laten we ons aib de moeite besparen om die mensen van de voordelen van het andere paradigma te proberen te overtuigen. Ze oriënteren zich kennelijk volledig op de digitale middelen ipv met voorrang op het informatieverkeer in (inter)menselijke zin dat er eventueel mee kan worden gefaciliteerd. Dat laatste vinden ze stellig hun vak niet, klaar, alsof dáárvor “a methodological approach” overbodig is, nou ja, anders dan zij propageren blijft domweg ondenkbaar. Als je het idee oppert dat ze er natuurlijk óók “software architecture” stelselmatig mee kunnen modelleren enzovoort, met voordelen van dien, ervaren zij je als iemand die het beter meent te weten ... en dat kan natuurlijk niet. Nogmaals, ik heb er geen – voorspelbaar vergeefse – moeite meer voor over.

58.41

Wat mij betreft zijn infrastructuur en collectieve goederen verschillende aanduidingen voor hetzelfde verschijnsel. Die identificering helpt om de problemen met infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer te duiden. Want volgens A. de Swaan, zoals hij stelt in zijn boek **De mensenmaatschappij** (Uitgeverij Bert Bakker, herdruk 2013, oorspronkelijk 1996),

zijn de dilemma's van collectieve actie typerend voor een overgangsfase.[p. 99]

De Swaan merkt vervolgens op, dat

een aantal individuen of groepen [dan]al wel begrijpt dat zij overeenkomstige problemen hebben, dat zij die niet elk voor zich kunnen oplossen, dat daarvoor wél een collectieve oplossing bestaat en dat zij dus daarvoor op elkaar zijn aangewezen. Kortom, dat zij **interdependent** zijn.[pp. 99-100]

De overgangsfase naar collectieve goederen annex infrastructuur ter facilitering van informatieverkeer duurt tot dusver echter noodlottig voort, omdat er alom zelfs nog géén deugdelijk begrip van “een collectieve oplossing bestaat.” Vergaand impliciet, zeg ook maar klakkeloos, geldt als vals uitgangspunt dat betekenissen onproblematisch zijn. Helaas, zo luidt soms de verzuchting, blijkt uniforme definitie van informatie minder eenvoudig dan verwacht. Op stelselschaal kan het ook nooit, herhaal, nooit lukken, punt. Maar desondanks blijft zulke uniforme definitie onverminderd het doel. Mis! Verzet tegen uniformiteit is volkomen terecht. Dergelijke geschillen vallen echter onmogelijk te beslechten, zolang iedereen elkaar onbegrip verwijt van wat de uniforme betekenis zou moeten zijn. Oplossing vergt besef dat

differentiatie principieel geldt. Op de reële schaal van informatieverkeer heerst nu eenmaal betekenisvariëteit, zelfs in dubbele zin omdat een bepaalde, principieel situationele betekenis ook weer kan veranderen. Daarvoor werken collectieve goederen die uniformiteit/standaardisatie van betekenissen veronderstellen, zelfs averechts. Zo beschouwd is het een meevaller dat pogingen in die richting allemaal mislukken. Dan blijft ons tenminste de ramp van òpgelegde betekenis bespaard. Wel jammer van al dat weggegooid geld, en het houdt niet op zolang de illusie van uniformiteit wordt nagejaagd.

De “overgangsfase” zoals De Swaan bedoelt, kan voor informatieverkeer feitelijk pas beginnen indien daagt dat collectieve goederen als het ware van een afgeleide orde moeten zijn. Uniform eraan is – pas – dat ze reële betekenisverschillen volgens samenhang faciliteren. Dat heb ik toegelicht in o.a. [Wat is een semantische standaard en hoe kan College Standaardisatie die vraag \(anders\) beantwoorden?](#) (in: PrimaVera, working paper 2011-02, Universiteit van Amsterdam, 2011). Daar staat verwezen naar [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern) als methode/taal voor eenduidige modellering van stelselmatige betekenisvariëteit. Niet door het opheffen van reële verschillen, maar juist door erkenning en bevordering van ontwikkeling ervan op relevante schaal (lees, nota bene: maatschappelijk, inclusief internationaal)

verloopt de overgang van een verzameling tamelijk autonome, maar interdependente eenheden naar een meer omvattend verband van effectieve coördinatie, naar een hoger **integratieniveau**. [p. 100]

De Swaan voegt eraan toe, dat

[het i]n dit proces [...] voor elke eenheid om een afweging van belangen [gaat]. [p. 100]

Aan differentieel belang geeft een – teken met – karakteristieke betekenis nu precies uitdrukking. Op stelselschaal komen ‘we’ er niet omheen om die verschillende betekenissen zowel van elkaar te onderscheiden als van samenhang te voorzien. Vergeet anders maar dat het ooit lukt om zelfs tijdens de “overgangsfase” ook maar de minste vordering te maken. De deelnemers moeten, en nota bene kunnen, gerustgesteld worden dat hun belangen vaak zelfs beter gediend zijn met infrastructuur voor variëteitsfacilitering. Waarom zouden ze er dan nog tegen zijn? Zolang iedereen over en weer blijft denken dat de hele wereld kwalitatief hetzelfde is als haar of zijn – vermeend – eigen hoekje ervan, maar slechts wat groter, wordt het met collectieve goederen annex infrastructuur voor informatieverkeer natuurlijk niets. Hoe meer infrastructuur daarentegen ontworpen is voor gebruik door willekeurige verkeersdeelnemers met willekeurige betekenissen, des te minder gaat ‘ie ook nog eens kosten in aanleg en onderhoud. Dat lukt dus door met uniformiteit op de stelselmatig (!) relevante orde te mikken, te weten van reële verschillen in samenhang.

58.42

Onderstaand tref je weer zo’n aantekening aan. Ik spaar zulke aantekeningen op. Zodra ik weer een verzameling vòl heb, publiceer ik die als volgende aflevering, enzovoort.

58.43

De typering als subject vind ik opgaan voor 'iets' dat zijn gedraagt differentieert. Daarbij veronderstel ik als differentiërende factor de samenloop van dat subject met wat hij als situatie ervaart. Dan kan zowel re- als proactief gebeuren. Op die manier probeert een subject te veranderen wat hij vervolgens kan ervaren als andere situatie, enzovoort.

Kennelijk had ik daar vroeger al enig begrip van. Toen meende ik nog wat grover geschetst dat het weinig tot geen zin had om maar te hopen dat een ongunstige situatie – ooit – zou veranderen. Mij leek het verstandiger om naar een situatie te zoeken die meer in overeenstemming is met, zeg maar, jezelf.

En daardoor verandert natuurlijk ook dat zelf, maw subject, weer ...

Die opvatting las ik als het ware terug in het laatste hoofdstuk, **Wie Sie ihre eigene kreative Nische entdecken, in Und plötzlich macht es KLICK! Das Handwerk der Kreativität oder Wie die guten Ideen in den Kopf kommen** (S. Fischer Verlag, 2015) van Bas Kast. Interessant boek, dus ... :-). Ook de eerdere hoofdstukken zijn reuze praktisch gericht.

58.44

Ik heb nog wat verdere pogingen ondernomen om redelijk(er) te begrijpen wat met "context" bedoeld kan zijn in de ... context van software architecture. Ook in dit geval acht ik het nuttig om er een historische ontwikkeling voor te veronderstellen.

Oorspronkelijk was software steeds een apart computerprogramma. Er was op voorhand precies bekend voor verwerking door welke computer dat programma bestemd was. Alweer later deed de precieze computer er minder toe; wat telde was een bepaald besturingsprogramma. Ofwel, de relevante omgeving van een, zeg maar, gebruiksprogramma, is aan verandering onderhevig. Een groeiend gedeelte van die omgeving bestaat op haar beurt eveneens uit programmatuur (lees ook: software).

Voor zover ik uit de presentatie waarnaar je mij gisteren verwees kan opmaken, begint het ook die mensen eindelijk te dagen dat software niet beperkt is tot gebruiksprogramma's, maar inmiddels verder reikt. Daarom betreft zgn software architecture dus tevens een steeds groter gedeelte van de verwerkingsomgeving van zo'n gebruiksprogramma. Maar omdat ze de historische ontwikkeling niet of nauwelijks kennen, althans, dat vermoed ik sterk, trekken ze in die omgeving methodisch geen grens tussen het programmatuurgedeelte ervan en, ruw gezegd, de rest. Wat ze daarbij stellig hindert, is dat het oorspronkelijke software-object, dwz het enkele gebruiksprogramma, nog steeds systeem heet. Maar, nogmaals, qua software loopt wat er allemaal bijhoort allang tot ver in de verwerkingsomgeving dóór. Tja, als architecture neerkomt op systematisering, moet wat als softwaresysteem geldt dienovereenkomstig uitgebreid worden tot wat ooit nog apart voor omgeving doorging. Dat schreeuwt om omkering van uitgangspunt, maar daar hebben we het effect van geleidelijke ontwikkeling weer. Dan blijkt de noodzaak van paradigmawissel moeilijk, zo niet onmogelijk te herkennen. Volgens het oorspronkelijke uitgangspunt blijft het een kwestie van aanpassingen van 'systeem' aan 'omgeving.' Dan zijn ze onverminderd als verschillende objecten gedacht, elk met eigen gedrag (waartussen dan de noodzaak blijft van controle e.d. op afgestemde uitvoering). Dat verandert radicaal door uit te gaan van samenlopen van 'systeem' en 'omgeving' met steeds enkelvoudig verbijzonderde gedragingen. Overigens, als je me veroorlooft om ook namens jou een oordeel te geven, vinden jij

en ik die aandacht voor software architecture alsof het om iets aparts zou gaan zelfs principieel flauwekul. Een technische beschrijving (middel) mag nooit op zichzelf staan, maar moet afgeleid zijn van reële behoeften met informatieverkeer (doel). De valse schijn van houvast werkt averechts.

Graag verneem ik of je mijn analyse toepasselijk acht.

58.45

Als het om onderlinge verhoudingen tussen rollen resp. hoedanigheden gaat, kan – sociale – institutie helpen voor oriëntatie. Dat is dan, algemeen uitgedrukt, een thema volgens welk respectievelijke rollen gelden, zeg ook maar hun desbetreffende arrangement. Van alles en nog wat kan echter als zo'n thema, institutie dus, opgevat worden. Ook dat is daarom bij voorkeur een kwestie van invulling naar omstandigheden, kortom, situationele verbijzondering. Volgens mij biedt het stelselmatige model [Informatieverkeer op stelselschaal](#) onder noemer van actor daarvoor concreet reeds nodige en voldoende – recursieve – mogelijkheden.

58.46

Sociale institutie of, beter gezegd, het vooralsnog ontbreken ervan helpt o.a. te begrijpen waarom een wèrkelijk nieuw idee zo moeilijk ingang vindt. Wie met zo'n idee wordt benaderd, kan er immers geen institutie mee associëren en bijgevolg géén bekende rol vervullen. Voor menigeen is de gemakkelijkste uitweg kennelijk ... òntkenning, dwz doorgaan volgens rollen waarvan z/hij weet wèl op vervulling te worden afgerekend. Ook – of is het zelfs, juist? – geïnstitutionaliseerde innovatie ontkomt niet aan botte ontwijking van ... innovatieve bijdragen.

58.47

In zijn strijd tegen de bierkaai kon Bas Heijne het nav zakelijk (?) gedrag van de huidige VVD-voorzitter en zijn partijdige handlangers uiteraard onmogelijk nalaten om op – de noodzaak van – publieke moraal te wijzen. Ik herken in dat gedrag bevestiging dat mensen een institutie graag benutten om een verzoek tot inschikkelijkheid totaal af te wijzen, liefst zonder zelfs maar te laten merken dat het teken in kwestie ze bereikte. Het verband met Heijne's column **Mister Integriteit** (in: **NRC Handelsblad**, 29 april 2017, p. 20) leg ik, omdat hij m.i. dezelfde analyse geeft. Prachtig afgemeten geformuleerd stelt hij:

Zodra je je gedekt weet, is het goed.

Ofwel, je kiest een institutie die jou "goed" uitkomt. Dan heb je je bijbehorende rol toch "goed" vervult, nietwaar? Wat zeuren die mensen nu?! Je beseft terdege dat je volgens een àndere institutie op je gedrag aangesproken wordt, maar daarover houd je je consequent van den domme. Dat kan je simp(e)l(istisch) volhouden zolang de onderling afwijkende instituties impliciet blijven. Zodra iemand zo snugger is om ze te expliciteren, kom je echter niet op z'n minst om een keuze heen.

Wat ik overigens graag zou horen, is de mededeling door de politieke partijen die thans met de VVD de vorming van het volgende kabinet verkennen dat zij hun bijdragen opschorten totdat 'de zaak' duidelijk is. Zijn ze terughoudend omdat ze twijfels hebben over integriteit van hun eigen vooraanstaande leden tot met partijbestuurders?

Oh ja, naar verluidt heeft volgens de VVD-voorzitter niemand na- noch voordeel ondervonden van die zakelijke transactie. Maar waaròm kocht hij dat bedrijf dan? Indien het pure liefdadigheid van zijn kant was, zeg dus maar nadeel, moet iemand

ànders toch voordeel verkregen hebben? Maar o.a. – méér – dividend heeft hij alvast binnen. Als dàt géén voordeel voor hèm is, wat is het dan wèl? Wanneer er zakelijk niets tegen zulke handige belangenverstrengeling te doen is, is er m.i. altijd de politieke optie van uitsluiting van regering van de partij die dergelijke handelswijze feitelijk steunt.

58.48

Met historische analyse laat zich een spoor nagaan waarlangs vaak, inderdaad, meteen herkenbaar is waar(om) iets niet – meer – werkt. Maar ja, dat is slechts “kinderlijk eenvoudig” voor wie subjectief-situationeel nog ... kinderlijk flexibel leeft, dwz nieuws- en leergierig enz. voor omgang met variabele omstandigheden. Daarvoor nemen zgn deskundigen zichzelf veel te serieus. Of zijn ze vooral heel erg angstig, dus bang voor hun positie-met-vooruitzichten die ze proberen te verdedigen? Eventueel willen zij nog wel iets bijleren. Maar àfleren, ho maar! Ja, gauw lijkt dan àlles dat van hùn uitgangspunt afwijkt op een aanval. Zulke bijziendheid vind ik overigens weer een bevestiging van subjectief situationisme ..., of gedraag ik me daardoor feitelijk netzo bijziend? :-) Wat ik bedoel, is dat iemand zich ingraaft en aldus een situatie weet te bestendigen die voor haar/hem voordelig is. Daarom begrijp ik ook de beeldspraak van ivoren toren niet; met een toren, waarvan ‘ie gemaakt is maakt niet uit, associeer ik uit- en overzicht. Ik denk bij strategische behoudzucht daarom eerder aan een gouden beerput; hoe comfortabel & knus ook, wie zich erin genesteld heeft, kan onmogelijk over de rand van de put om zich heen kijken en door de zuigkracht van ophopende stront heeft z/hij voor zichzelf – opzettelijk? – ook ontsnapping vrijwel onmogelijk gemaakt. Als het al onhaalbaar lijkt om elders een discussiebijdrage als opbouwend erkend te krijgen, vind ik het wèl zinvol om ergens “energie in [te] steken” ter toetsing van eigen opvattingen. Tja, ook dàt loopt natuurlijk onvermijdelijk uit op verdediging ervan ... Maar ònderling voeren wij toch wel degelijk discussie? Maak daarom je eventuele bezwaren ajb duidelijk.

Toegegeven, de gangbare termen dragen aan stagnatie van informatiekunde bij. Neem: tekst. Tja, wat is context? Het ligt zo voor de hand om er géén tekst onder te verstaan. En als context categorisch juist iets ànders dan tekst is, wat is het dan wèl? Zo geredeneerd wordt context synoniem verklaard met situatie, omstandigheden.

Het is conceptueel dus nogal een ingreep om context wèl tot tekst te rekenen, zelfs integraal. En dat noodzaakt tot een nadere indeling van tekst (lees ook: teken). Indien context een ònderdeel van teken is, wat is (zijn) dan het (de) andere onderde(e)l(en)? Je weet dat mijn voorstel luidt, dat een teken gestructureerd is volgens context, signatuur en intext. Wat traditioneel als het totale teken wordt opgevat, vind ik dus slechts een – meestal zelfs zéér beperkt – ònderdeel ervan: signatuur.

Deze drie tekenelementen verhouden zich tot drie feitelementen resp. drie interpretatie-elementen. Alles bijelkaar komt dat neer op de zgn enneade. Ik noem ‘m semiotisch omdat ik teken als kenmerkende oorzaaksoort aanwijs (maar dat is vanwege onderlinge onlosmakelijkheid van alle enneadische elementen inderdaad willekeurig).

De deelnemers aan de discussie waarin jij je mengde, gebruiken ook de term context, nadrukkelijk zelfs. Voor zover ik kan nagaan, bedoelen zij er – nog – omstandigheden mee, òntekstueel dus. Daarom blijft steeds een ènkel systeem aan

de orde. Er is geen besef, althans, ik herken het daar niet, dat het logischer is om zowel systeem als omstandigheden te ontleden volgens principiële samenloop. Overigens kan je je afvragen waarom zij over context spreken, terwijl ze niet zozeer tekst maar systeem centraal stellen; daar is reeds een kiem van verwarring gezaaid c.q. een belemmering opgeworpen voor stelselmatige(r) methode. Enfin, zij buigen zich over de vraag hoe dat ene systeem ingericht kan zijn voor wisselende omstandigheden. Als leidraad geldt doorgaans, met een Engelstalige uitdrukking, separation of concerns. In het geval van systeem is onderscheid (lees ook: analyse) volgens elementen enz. echter niet genoeg. Wat is de onlosmakelijke samenhang ertussen?

Zoals omstandigheden ten onrechte principieel l0s gelden van 'waaromheen' ze bestaan, om pas vervolgens met een systeem in verband gebracht te worden, gebeurt m.i. vergaand hetzelfde onder de noemer van concerns. Ik zou zeggen dat er vooral aparte omgevingsfactoren mee zijn bedoeld, ofwel een ontleding van omstandigheden in elementen.

Met Metapatroon kan je juist l0s raken van zulke voor0p gezette factoren (waarvan het risico dus is dat ze ten onrechte de status van absolute begrippen verkrijgen). Daarentegen mik je op zgn goedverbijzonderd gedrag. Dat resulteert uit samenloop van object (lees hier ook: systeem) en situatie (lees hier ook: concern). Herhaal opwaartse verbijzondering totdat je het genoeg vindt: horizon. Ga in omgekeerde richting na, of het aardig klopt. Itereer totdat je redelijk tevreden bent over eenduidigheid van systematisch annex stelselmatig verbijzonderde gedragingen. En later valt een model altijd te verbeteren; verwelkom voortschrijdend inzicht; nota bene, dankzij het beginsel van verbijzondering blijven aanpassingen altijd zo beperkt mogelijk.

Ik voeg er de opmerking aan toe dat volgens de enneade er niet alleen een correspondentie verondersteld is tussen context en situatie. Daar hoort ook motief bij. En een motief vind ik hetzelfde als een bepaald belang van het subject in kwestie (dat hij nastreeft met bijbehorend situationeel gedrag). Een Engels woord voor belang is ... concern. Verrassend is het dus allerm minst dat Metapatroon d0 methode is voor modellering volgens onderscheiden belangen. Dat zit nota bene allang besloten in de enneadische grondslag.

Met een m.i. vergelijkbare aanleiding schreef ik eerder [Metapatroon voor vari0teitsborging in modelgedreven ontwikkeling](#).

58.49

Volgens auteur Charles Nuckolls van het lemma **role, role-playing** (in: **The Dictionary of Anthropology**, samensteller Th. Barfield, Blackwell, 1997) is een rol

a part or function taken or assumed by any person or structure in a society. Role-playing calls attention to how the self is presented to others or to what people who interact expect of each other.

In **Fockema Andrea's Juridisch Woordenboek** (samenstellers N.E. Algra en H.R.W. Gokkel, Samsom, 1985) is er een lemma **Status**. De omschrijving daar luidt:

toestand, hoedanigheid waaraan bepaalde rechtsgevolgen verbonden zijn.

De toespitsing op "rechtsgevolgen" laat ik vooralsnog in het midden. Allereerst breng ik onder de aandacht dat de termen "hoedanigheid" en "status" kennelijk over hetzelfde verschijnsel gaan. Over de verhouding tussen rol en status staat in **The Dictionary of Anthropology**, lemma **role, role-playing**, vermeld:

Roles are rooted in an individual's status, which is often fixed and assigned (at least for specific contexts).

Nu is status een Latijns woord. Daarvan wordt de onderwerpsvorm enkelvoud hetzelfde geschreven als de onderwerpsvorm meervoud, allebei status dus. Dat in het citaat hierboven enkelvoud aan de orde is, blijkt uit de bijzin. Maar een individu (lees ook: subject) kan wel degelijk meerdere status hebben. Op z'n Nederlandstalig: statussen. Dat komt vanwege de verschillende omstandigheden waarin een individu kan verkeren. Bepaalde omstandigheden noem ik overigens bij voorkeur een situatie; de aanduiding met context vind ik verwarrend; volgens de semiotische enneade gelden volgens situatie en context onderling verschillende begrippen. Nogmaals, status en rol beschouw ik juist als hetzelfde, en ook hoedanigheid. Dus, hier ook verder volgens het lemma **role, role-playing**,

[t]he number of such roles an individual fills on a daily basis, let alone a lifetime, may be quite large.

Het belang van rechtspraak bestaat eruit dat met hun rollen

individuals adopt and put into effect the[ir] rights and duties[.]

Aldus zijn rollen een middel voor het doel van

maintaining order in a changing social organization.

Maar,

since role performance c[an] fail, its enactment require[s] constant monitoring and negotiation. [...] Norms for the performance of roles are brought into high relief by being broken[.]

En als "negotiation" niet(s) helpt, kan wie zich gedupeerd voelt zich voor oplossing tot formele rechtspraak wenden.

58.50

Eenmaal op het spoor van antropologie heb ik er ook maar eens "An Introduction to Social and Cultural Anthropology" op nageslagen, te weten **Small Places, Large Issues** (Pluto Press, 2015, 4e editie, oorspronkelijk 1995). Auteur Th.H. Eriksen vestigt de aandacht op een

group of concepts which have been developed to describe the various kinds of social relationships engaged in by humans. First, all members of society have certain rights and duties in relation to other members, and there are hardly two individuals who have exactly the same rights and duties. Second, each person has many different rights and duties in relation to different persons and different situations.[p. 63]

Ook Eriksen wijst op het statusbegrip

[i]n order to distinguish analytically between these aspects of social processes[. p. 63]

Wat mij betreft is er meteen ook rol resp. hoedanigheid mee bedoeld, want het gaat daarbij steeds om

a socially defined aspect of a person which defines a social relationship and entails certain rights and duties in relation to others. [...] The social person is composed of, and defined by, the sum of these statuses.[p. 63] T]here are social conventions defining everything we do as social creatures.[p. 67]

Overigens ook volgens Eriksen,

closely related to the concept of status is the concept of role, and the two words are sometimes used as synonyms.[p. 64]

Daartussen maak ik dus zelfs helemaal geen onderscheid in betekenis. In elk geval,

[w]hen one breaks the rules and expectations connected with the role [...], other members of society may react by imposing sanctions or different forms of punishment.[p. 64]

In een rechtsstaat kan c.q. moet daar formele rechtspraak aan te pas komen. (Want) let wel,

[t]he social status [or] role [...] delineate[s] some of the possible scope for the actor, by giving him or her certain rights and duties connected to expectations and possible sanctions. However, the social status [or role] of a person never defines his or her entire field of agency. [...] One is, in other words, forced to improvise[. ...] Every status [or role] is ambiguous in the sense that actors have to interpret it before enacting it. [...] People determinedly use their [roles] to pursue their own ends.[p. 65]

Bijgevolg, over onvermijdelijke interpretatie gesproken, kan het ene individu volgens een bepaalde rol menen dat een ander individu zich niet volgens een dienovereenkomstige rol heeft gedragen. Of indien het ene individu – ook – in de toekomst zulk afwijkend gedrag door het andere individu verwacht èn dat wil proberen te vermijden, kan z/hij de rechter verzoeken die ander onder formeel bewind te plaatsen.

58.51

Wil je een vervolg geven aan onze gesprekken? Wat mij betreft, graag. Want hoe adequate “gegevensvoorzieningen” voor o.a. het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) zonder methode voor samenhangende ordening enz. van betekenisvariëteit gerealiseerd kunnen worden, is mij allang een raadsel. Een kwalitatief andere, te weten door-en-door stelselmatige aanpak is geboden. Anders lukt het nooit, punt. Ik reken het ook tot mijn verantwoordelijkheid als deskundige burger om jou daarop expliciet te wijzen. Als jij voor de benodigde stelselmatigheid echter niets in – het nut van – Metapatroon ziet en/of het niet aandurft om ermee aan te komen, zeg dat in elk geval tegen mij ajb duidelijk (zodat ik niet langer vergeefs hoef af te wachten). Mocht jij daarentegen intussen wel serieuze belangstelling hebben, nogmaals, dan ben ik uiteraard bereid, dus zeer graag zelfs, je verdere voorlichting te verschaffen. Zo ja, dan stel ik voor dat jij en ik spoedig allereerst een volgend gesprek met z’n tweeën voeren; laat weten wanneer jou dat schikt.

[emailbericht dd. 2 mei 2017 aan medewerker van ministerie van Infrastructuur & Milieu]

58.52

Op z’n minst maak ik duidelijk, dat jouw tijd kostbaar is! Afwachten maar, of ik überhaupt antwoord krijg.

58.53

Het zou me niet verbazen, als ik al antwoord krijg, dat hij me uitlegt nergens over te gaan.

58.54

Nee. Ik heb wèl zijn boek **Wij zijn ons brein**. Gelezen, ook. Daarin erkent Swaab m.i. onvoldoende de zgn plasticiteit van de hersenen. Dat gaat dus over de verhouding resp. wisselwerking tussen, op z'n Engels, nature and nurture. Zeg ook maar dat – ik meen dat – hij zware nadruk legt op fysiologie, nature dus (en daarom ziet hij medicijnen vaak als oplossing, althans, dat maakte ik op uit dat boek). Laatst zag ik een exemplaar van het boek dat jij nu noemt ergens in een kringloopwinkel, maar heb het toen dus niet gekocht. Jammer ...

58.55

Zoiets begreep ik al toen ik nav jouw vraag alvast een korte beschrijving van Swaabs laatste boek las. Geeuw, dat van "de situatie als factor" wist ik dus allang. Dat is ook de crux van Metapatroon voor modellering van variëteit van gedragingen met bijbehorende betekenissen. En onderdeel van de ondertitel van mijn proefschrift is – daarom – de aanduiding: subjective situationism. Kijk alvast maar eens naar citaten uit mijn werk die ik voor de rubriek [sociale psychologie](#) opnam in het zgn handboek voor Metapatroon. Klopt, je zou Metapatroon dus ook prima kunnen gebruiken voor modellering van differentiële bijdragen aan interactie ...

58.56

De auteur van het lemma **semantics** in **The Dictionary of Anthropology** (samensteller Th. Barfield, Blackwell, 1997) is Steven Caton. Wat mij betreft wijst hij daar precies aan waarom zgn informatiekunde stagneert:

By far the most work done on the study of meaning has traditionally been limited to reference, on the assumption that this function is the most important for understanding human cognition and behavior[.]

Volgens mij heeft taal überhaupt slechts één, vooruit, functie: èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance). Daaraan is eventuele referentie principieel ondergeschikt, zeg ook maar dienstig en bijgevolg relatief. Met andere woorden,

the most important or interesting study [taking] referential meaning to be maximally context-free

is onzin. Hoe dan ook gaat het om pragmatiek, ofwel

semantics is not even defensible in principle[.]

Waar ik de term semantiek nog gebruik, doe ik dat inderdaad tegen beter weten in. Dat doe ik dan tòch, omdat ik veronderstel dat mijn eventuele hoorders resp. lezers weliswaar geen benul van semantiek hebben, maar die term (her)kennen. En zonder begrip maakt die term praktisch verder – nog – niet(s) uit, terwijl de ònbekende term pragmatiek m.i. zelfs zou àfschrikken. Het is wel de vraag, hoe op die manier ooit deugdelijk begrip valt te bevorderen. Caton rept over

the increasing prominence of the field of pragmatics in recent decades,

maar voor informatiekunde of, beter gezegd, informatieverkeerskunde kan ik daarvan nog steeds géén spoor herkennen (en dit schrijf ik alweer, nota bene, twintig jaren ná verschijning van **The Dictionary of Anthropology**). Het blijft de semantiek van naïef atomisme dat daar overheerst, met belemmering van stelselmatige voorzieningen van dien; infrastructuur voor informatieverkeer moet echter variëteit van gedragingen annex betekenissen faciliteren.

58.57

Dat èlk teken geldt als verzoek tot inschikkelijkheid maakt representatie overigens slechts in de zin van afbeelding van objectief veronderstelde werkelijkheid ondergeschikt. Ook en vooral een verzoek betreft representatie, maar op z'n enneadisch principieel van een gemotiveerd concept, dus intra- en/of intersubjectief gedragsgeoriënteerd, van wie het desbetreffende teken voortbrengt. Vergelijkbaar verandert correspondentie van betekenis. Kwestie van context ...

58.58

Op mijn bericht aan de opleidingsmanager HBO ICT, voor afschrift zie [aantekening 57.38](#), heb ik niets vernomen. Kan nog komen? Natuurlijk begrijp ik dat iemand zèlf wil begrijpen waaròm verandering eventueel nodig is. Zo ben ook ik reuze behoudend wat talloze onderwerpen aangaat, zelfs onbeschoft tegen mensen die ongevraagd aan- of opbellen om wat te slijten. Het eerdere gesprek met de opleidingsmanager was echter door een lid van het College van Bestuur georganiseerd (die er ook aan deelnam). Geen belangstelling? Maar laat het dån op z'n minst even weten ... Doe ik ook als ik de huisdeur open resp. de telefoon opneem. En als iemand iets beweert over vakontwikkeling, zoals ik dus doe, mag juist een opleidingsmanager zich toch wel nieuwsgierig tonen, nietwaar? Klopt, dat is me nog nergens gelukt. Waarom zou het in dit geval ànders lopen? Zelfs mijn verzoek om literatuurverwijzingen dat ik kort erna stuurde, de opleidingsmanager had tijdens ons gesprek zelf de naam van een lector genoemd en relevante publicaties van zijn hand gesuggereerd, bleef tot dusver eveneens onbeantwoord. Hoe moeilijk is het om dáárop vlot te reageren?

Enfin, inmiddels heb ik op de website van de Haagse Hogeschool een pagina ontdekt met enige informatie “over het lectoraat Informatie, Technologie en Samenleving” (geraadpleegd op 3 mei 2017). Daar trof ik verwijzingen aan naar publicaties met lector Bert Mulder als co-auteur: 1. **Maatschappelijke informatievoorziening: Dossier e-health – zicht op opschaling** 2. **De ontwikkeling van een digitale burger** en 3. **The Creation of a Standardized Citizen Health Vocabulary**. Mijn indruk is dat er steeds modieus een oproep gedaan wordt om iets te doen, maar wåt resp. hoe blijft vergaand, zo niet volkomen, ònuitgesproken. Ik kwalificeer genoemde publicaties daarom als brochures. Volgens mij komt het gemis door wat tegenwoordig zo karakteristiek is voor mensen met de behoefte om een visie te etaleren. Zij proberen als het ware kortsluiting met technologie te maken. Dat klinkt daadkrachtig (en dat is genoeg, herstel, optimaal om eigen activiteiten gefinancierd te krijgen; de financier heeft dus nog minder benul). Kan echter nooit slagen – en dat hoeft voor de zgn visionair ook helemaal niet, sterker nog, dat maakt het allemaal maar lastig vanwege extra verantwoordelijkheden; het is comfortabeler enz. die te vermijden – voor wat ruimer dan op allerkleinste schaal moet functioneren. Praktisch àlles, dus. De c in ict staat immers voor communicatie. Voor deugdelijke hulpmiddelen moet de aandacht dus vooral uitgaan naar pragmatiek van interdependentie. Ja, natuurlijk is beleidsvorming al meteen een kwestie van ontwerpen, maar dat is hoogstens het begin. Voor daadwerkelijke instrumentatie tot en met infrastructuur hoort, zeg maar, nader ontwerp tussen beleid als doelstelling en middel voor beleidsuitvoering. Her en der is in genoemde documenten weliswaar sprake van dergelijk ontwerp(en), maar verder dan plichtmatige vermelding gaat het daar helaas niet. Juist op de maatschappelijke schaal van informatieverkeer zijn de opgaven echter ook nog eens kwalitatief

anders, nieuw. Kenmerkend is variëteit. Om die te faciliteren moet allereerst betekenisvariëteit geborgd zijn. Ik lees nergens dat Mulder e.a. dat kritieke onderwerp beseffen, terwijl in elk geval een aantal studenten zelfs met voorrang ontwerphouding en -methode moet leren voor opbouwende omgang ermee.

58.59

Als bestuurskundige weet juist jij dat in Nederland een (kabinets)formatie vrijwel de enige gelegenheid biedt om voor beleidswijziging te pleiten. Meestal komt het overigens erop neer, dat onder het mom van nieuw beleid om méér geld wordt gevraagd. Mag ik het budgettaire retoriek noemen? :-) Dat verklaart het moment van verschijning van **Menselijk en rechtvaardig**, een rapport over, aldus de zgn onderzoekers, de penibele toestand van ons "rechtssysteem." Ik las erover in de krant. Toen ik vervolgens dat rapport zelf bestudeerde, kreeg ik alleen maar sterker de indruk dat ook die onderzoekers rechtspraak onvoldoende als onderdeel van maatschappelijk-verkeersregeling beschouwen, dus te veel – en daardoor nog steeds contraproductief – lóstaand. Ofwel, de bedoeling met ook weer dat rapport is prima, maar de voorgestelde oplossing is er m.i. géén, althans niet structureel. Zo beweren zij nogal losjes, dat

een eenmalige investering van € 100 miljoen nodig is om de beperkingen op te ruimen[. p. 52]

Maar voor een daadwerkelijke oplossing, wat 'ie ook kost, is allereerst een integrale verkeersopvatting nodig. Ik zit daarvoor dus op het spoor, dat verbijzondering tot situationele rol zelfs principieel geldt als verkeersmaatregel. Ja, dat is een pleonasme, situationele rol, want in het rolbegrip ligt natuurlijk reeds de situatie besloten waarvoor hij geldt. Volgens mij beseft echter vrijwel niemand dat, en daarom doe ik de aanduiding in elk geval voorlopig nog maar dubbelop. Door rechtspraak te enten op situationele rollen zodra ze rechtshoedanigheden – moeten – zijn, is pas duidelijk welke maatschappelijke ... rol rechtspraak op haar beurt heeft. Let op, met beurt is wederom relativering verondersteld. Ditmaal nav genoemd rapport heb ik er een volgend opstel(letje) aan gewijd, zie [Vermaatschappelijking van rechtspraak](#).

Wellicht is het verstandig om te peilen welke status het rapport **Menselijk en rechtvaardig** heeft bij het bestuur van de Raad voor de rechtspraak. Indien de leden er 'iets' mee willen, zouden ze toch óók belangstelling moeten hebben voor geslaagde operationalisering. Of begrijp ik nog altijd maar niet wat bestuurlijk vermogen is?

58.60

In het lemma **legal anthropology** (in: **The Dictionary of Anthropology**, samensteller Th. Barfield, Blackwell, 1997) geeft William Beeman wat ik opvat als verklaring van – de kennelijke klachten over – maatschappelijk isolement van rechtspraak met – gevaar voor – averechtse gevolgen van dien:

The shift from analyzing systems of social control to systems of disputing, from positive inducement to handling norm violation after the fact, was a predictable result of specialization and narrowing of the subject matter.

Wat mij betreft is dus allereerst behoefte aan herstel van

a wide-angle framework for understanding law in society

ipv onmiddellijke en daardoor netzo prompt beperkte resp. beperkende

concentration on the “trouble case” approach.

Want

legal systems [a]re not autonomous institutions independent and isolated from other institutions in society.

Voor zulke onlosmakelijkheid stel ik maatschappelijk verkeer als ruimste (referentie)kader voor, met bijbehorende voorzieningen voor verkeersregeling met a priori tot en met a posteriori maatregelen. Nota bene, rechtspraak werkt mede toekomstgericht voorzover zij rollen bepaalt waaraan deelnemers zich in elk geval vèrder gehouden moeten weten. En doet een rechter dat met een uitspraak feitelijk niet altijd?! Als de rechtspraak nu eens dáárop nadruk gaat leggen, geeft zij verkeersdeelnemers om te beginnen al een ànder en stellig herkenbaarder beeld van haarzèlf, te weten met vooral opbouwende bijdragen voor verloop van maatschappelijk verkeer volgens evenwichtige verhoudingen annex rollen (zoals in het geval van formele rechtspraak – al dan niet expliciet – wettelijk bepaald).

58.61

Als modelleermethode dient Metapatroon niet louter om reële verschillen uit te drukken. Tegelijk gaat het natuurlijk om samenhang ertussen. Zoals Paul Zwart echter stelt in **Evolutie, vrijheid en energie** (Ambo, 1985), zijn

[p]ogingen om een synthese tot stand te brengen [...] in onze tijd helaas vrij zeldzaam.[p. 7]

Intussen staat Metapatroon (Engels: Metapattern) daarvoor een methodische benadering toe, maar dat maakt tot dusver kennelijk niets uit. Met zoveel woorden beklagt Zwart zich over steriliteit van

een omvangrijke analytische richting in de filosofie[. p. 8]

Want

men [moet] met de resultaten van een analyse iets doen, en zo bezien is er dus alle reden om de analytische filosofie aan te vullen met een **synthetische filosofie**[. p. 8]

Met Metapatroon zijn analyse en synthese zelfs niet gescheiden, maar elkaar onlosmakelijk afwisselende aspecten van semiosis. Volgens Zwart gaat het om

de fundamentele behoefte van de mens om de waargenomen verschijnselen te ordenen tot een sluitend geheel.[p. 8]

Wat Metapatroon of, nog beter, subjectief situationisme als grondslag ervan echter helpt beseffen, is dat voor menselijk kenvermogen zo'n “sluitend geheel” een illusie is. Dat komt door de praktisch oneindige variëteit van verschijnselen. Daarvan sluit een subject zich juist steeds àf door focus voor dienovereenkomstig gericht, en bijgevolg beperkt, gedrag. Door, zeg maar, iets als verschijnsel te beschouwen (figuur) verdwijnt het “geheel” juist vergaand òngedifferentieerd naar de achtergrond. En dat is natuurlijk ... precies wat begrip van samenhang tussen wat aldus als verschillende verschijnselen gelden bemoeilijkt.

Het focus- met bijbehorend situationele gedragingenrepertoire is – tautologisch gezegd – variabel voor een subject met leervermogen. Vooral

de mens [beschikt] over een groot aanpassingsvermogen [...], en wel in dubbel opzicht: hij k[an] zich goed aanpassen aan verschillende omstandigheden, en hij k[a]n de omstandigheden aanpassen aan zijn behoeften.[p. 11]

Lees voor “omstandigheden” dus ook: situatie. En situatie is niet louter ruim bemeten, maar voor optimaal gedrag op elke schaal relevant. Van moment tot moment kan een subject (lees ook: individu) zijn gedrag variëren al naar gelang hij een andere situatie ervaart. In die zin is Zwart reeds met zichzelf in tegenspraak, als hij stelt dat

[d]e mens [ernaar] streeft [...] zich zoveel mogelijk onafhankelijk te maken van de omstandigheden[. p. 12]

Mensen zijn daarentegen geëvolueerd tot organismen die bij uitstek, inderdaad “in dubbel opzicht,” kunnen omgaan met veranderlijke situaties (en gevaar door vervolgens blinde overdrijving). Wat een organisme tot subject máákt, is dat hij (zich) principieel situationeel gedraagt. Voor een subject, met andere woorden, is asituationeel gedrag uitgesloten. Hoe zich dat verhoudt tot elementen van kenvermogen resp. van tekens toont de semiotische enneade, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#).

Verderop verduidelijkt Zwart dat hij bedoelt dat mensen kunnen ontsnappen aan hun gegeven omstandigheden, dus door ze overeenkomstig eigen behoeften te – proberen te – wijzigen. Uniek menselijk is dat natuurlijk niet. Wel zijn het voor mensen steeds méér aangeleerde behoeften ...

Intelligent gedrag is [...] een voortbrengsel van het individu zelf; het bestaat niet uit starre patronen, maar is gebaseerd op de voorafgaande ervaringen van het organisme. [...] Door dit vermogen is het organisme immers veel beter in staat om adequaat te reageren op veranderingen in de omstandigheden, dat wil zeggen: om de problemen die het door de omgeving gesteld worden op te lossen[. p. 102] Het intelligente organisme kan zijn gedrag nauwkeurig afstemmen op de specifieke omstandigheden waarin het verkeert[. p. 103]

Subjectief situationisme, dus. En een subject ervaart tevens kansen ...

[E]en intelligent organisme [kan] de ene na de andere oplossing van een probleem uitproberen, net zo lang tot het de meest geschikte gevonden heeft. Het heeft dus de keuze uit verschillende mogelijkheden, en dit wil zeggen dat het een zekere mate van vrijheid heeft [p. 104] met vrijheid gedefinieerd als de mogelijkheid om te kiezen uit verschillende alternatieven.[p. 125]

Met Zwarts veronderstelling van

verschil tussen het primitieve en het moderne denken [p. 140]

ben ik het òneens. Denken volgt als zodanig de schakering zoals ik met de semiotische enneade algeméén veronderstel. De manifestaties ermee kunnen, en zullen, uiteraard wèl sterk variëren al naar gelang van ... omstandigheden.

58.62

Op zo'n functie moet je, vind ik, hoe dan ook solliciteren. Je kunt immers altijd zèlf zeggen dat je er bij nader inzien geen interesse in hebt. Maar wie weet ... Want je voldoet m.i. aan àlle eisen. Op grond dáárvan moet je sollicitatie zelfs zeer welkom zijn. [...] Overigens is het m.i. niet de bedoeling dat de aanvullende functionaris in kwestie zich met, zeg maar, inhoud bemoeit. Z/hij moet zich beperken tot de organisatievòrm ervoor. De lijsten met punten onder zowel “taken en werkzaamheden” als “kennis en vaardigheid” lijken wel geplukt uit een vacaturetekst voor een gemeentesecretaris van een wat kleinere gemeente.

Tja, vorm laat zich onmogelijk van inhoud scheiden. Uit de vacaturetekst blijkt op geen enkele manier ook maar enig besef dat het programma/project niets bruikbaar

oplevert, en dat het zachtjes uitgedrukt dus nogal voorbarig is om o.a. voor de illusoire resultaten ervan een uitvoeringsorganisatie in te richten. En wat is het verband met de huidige zgn IV-uitvoeringsorganisatie? Is het domweg de bedoeling dat de oude IV-uitvoeringsorganisatie ook de nieuwe ... is? Zo nee, wat is het verschil? Zo ja, wat ... is het verschil? Ofwel, hoe spannend of juist saai wordt het? Ik zou zeggen, laat de programmamanager annex kwartiermaker het je maar eens tijdens een sollicitatiegesprek uitleggen.

58.63

“Blijf gerust sturen,” schreef je. Ik ben natuurlijk helemáál blij dat je het allemaal nog leest óók ... :-). Hier volgen opnieuw enkele aantekeningen. Maatschappelijk verkeer is dus steeds het thema annex kader. Ik probeer voor positionering enz. van rechtspraak allerlei variaties erop uit. Enerzijds doe ik dat om te toetsen of het verkeersparadigma inderdaad helpt. Wie weet is het maar een stomzinnige gedachte. Anderzijds, dwz zolang het thema dankzij zulke variaties zelfs alsmáar steviger overeind blijft, stuiten we op die manier hopelijk ooit op een voorstelling die bijbehorende oplossingsrichting voor àndere mensen verduidelijkt.

58.64

Ik bladerde nog wat verder in **The Dictionary of Anthropology** (samensteller Th. Barfield, Blackwell, 1997). Het lemma **postmodern, postmodernism** is opgesteld door Michael M.J. Fischer. Hij verwijst naar

conditions of the late twentieth century challeng[ing] anthropology to provide [...] accounts in new ways both substantively and formally[, i.e.,] more sophisticated methods [a]re required[.]

Intussen leven we in 2017. Wat Fischer twintig jaren geleden aangeeft, is zo mogelijk echter nog dringender geboden. Want

social change has outrun the traditional categories of social theory formulated at the beginning of the twentieth century[. ... A]ctors in major institutions of society [...] are living in worlds for which their training did not prepare them[.]

Overigens spreekt Fischer zichzelf daar tegen door het meervoud van “worlds.” Eerder merkt hij m.i. wèl terecht op, dat methodische vernieuwing noodzakelijk is

to deal with a globalizing world[.]

Klopt, Metapatroon is zo'n methode voor zgn conceptueel modelleren op stelselschaal. Fischer wijst dus op de moeilijkheidsgraad om juist bestuurders e.d. tot een àndere opvatting te bewegen. Zoals hij aangeeft, wat zij ooit hebben leren kennen, is een inmiddels vergaand achterhaalde opvatting. Die belemmert ze allereerst om argumenten vóór verandering ervan überhaupt te hèrkennen. Het voorvoegsel “her” suggereert immers een eerder “kennen,” maar daaraan ontbreekt het ze nu net. Toch is er géén alternatief. Wanneer er reële behoefte bestaat aan

theoretical frameworks more relevant to the new social and knowledge conditions[.]

brengt besef van die behoefte de verantwoordelijkheid mee om zo'n kader te ontwikkelen èn om te proberen andere mensen ervan te overtuigen. Iets dat vanwege kwalitatief gewijzigde omstandigheden nòg praktischer is, bestaat niet. Daar hoort het communicatieprobleem onlosmakelijk bij (en de meeste bestuurders e.d. die over innovatie spreken, leutereren dus maar wat aan met averechtse effecten van dien).

58.65

Stel je voor doorgaand verkeer een smalle weg voor. Iemand parkeert zijn auto overdwers en verdwijnt lopend. Er kan prompt geen enkele auto meer dóór. De politie verschijnt. Houdt de agent het bij een bekeuring die z/hij onder een ruitenwisser van de auto in kwestie klemt? Laat z/hij de auto dus staan, met alsmaar groeiende opstopping als gevolg? Stellig roept z/hij allereerst een sleepdienst op, wèg met die auto, opdat het verkeer zsm zijn normale verloop herneemt. Via het kenteken wordt tzt de eigenaar opgespoord, die opdraait voor bekeuring, kosten enzovoort (maar dàt allemaal heeft minder haast). Die ‘straf’ is mede instructief bedoeld. Zo van, voorzover u het niet wist, voor zo’n situatie gelden die en die verkeersregels en houdt u er zich in de toekomst aub aan, ànders ...

Vèrder verkeersverloop krijgt alweer minder ... voorrang, wanneer die auto daar niet domweg geparkeerd staat, maar kennelijk in een ongeval betrokken is (waarvan de gevolgen kunnen variëren van nergens een krasje tot dodelijke slachtoffers). Qua verkeersverloop moeten allereerst – zo mogelijk – nodige en voldoende aanwijzingen ter reconstructie ervan worden verzameld. Hoe dan ook, aan verkeersoriëntatie is géén ontkomen meer ...

58.66

Voor zowel civiel recht als bestuursrecht geldt onderscheid tussen spoedprocedure en bodemprocedure. Mijn hypothese luidt, dat het de eiser resp. verzoeker bij een spoedprocedure vooral, zo niet uitsluitend, gaat om wat zich vanuit zijn perspectief als verkeersdeelnemer voordoet als een verkeersbelemmering, reeds bestaand en/of opdoemend. Aangezien hij die belemmering op eigen kracht niet weet op te heffen, roept hij daarvoor overkoepelend gezag aan voor uitspraak in kort geding c.q. voorlopige voorziening. Er is voor de eiser/verzoeker spoedeisend aan om voor hèm – verdere – schade te vermijden.

Wat mij betreft zegt de aanduiding met spoed echter weinig tot niets over de aard van de bemoeienis vanuit het perspectief van de betrokken maatschappelijk-verkeersdeelnemers. Vanuit het perspectief van – de organisatie van – de rechtspraak zijn verschillende procedures aan de orde. Maar waaróm is dat onderscheid nuttig voor verkeersdeelnemers?

Van oudsher, zo begrijp ik althans, geldt onderscheid tussen repressief en restitutief recht. In beide aanduidingen verschijnt het voorvoegsel “re,” wat Latijn is voor “her.” Met andere woorden, oriëntatie volgens recht heeft desondanks steeds een overwegend historisch karakter. Als ik het rapport **Menselijk en rechtvaardig** (Hiil, 2017) goed begrijp, zit die oriëntatie, ook nog eens overheersend repressief, opbouwende “oplossing” vaak in de weg. Voor maatschappelijk verkeer geldt recht nadrukkelijk toekomstgericht, zij het nog vergaand impliciet. Feitelijk is rechtspraak een nogal krachtig middel voor gedragsbeïnvloeding resp. –bepaling; volgens aangewezen rechtshoedanigheden dien betrokken deelnemers vèrder te verkeren. Met een aparte naam ervoor is dat stellig herkenbaarder: prestitutief. Wie een geschiktere naam heeft, moet het zeggen. Nee, prostitutief komt daarvoor m.i. niet in aanmerking (zie ook verderop :-). Pre- vind ik helder contrasteren met restitutief. Waarop ik uit ben, laat zich illustreren met een minimale matrix. Er zijn twee rijen voor verschil in tijdsoriëntatie voor verhouding tussen rechtshoedanigheden: toekomst resp. verleden. Volgens twee kolommen wordt aangegeven waartoe de gezaghebbende uitspraak over die verhouding dient, te weten voor – herstel van –

evenwichtig maatschappelijk-verkeersverloop dan wel voor reconstructie van wat op z'n minst volgens eiser c.q. verzoeker òn evenwichtig verloop was.

verhouding van rechtshoedanigheden

verkeer tijd	evenwichtig verloop	afwijkingen
toekomst	1.	2.
verleden	3.	4.

Zolang straf(recht) paradigmatisch is voor rechtspraak – en dat is wat de auteurs van **Menselijk en rechtvaardig** volgens mij beweren – is kwadrant nr 4 kenmerkend. Wat er óók volgens kwadrant nr 1 moet gebeuren, volgt dan op z'n gunstigst en dáárop is de procedure à la nr 4 zachtjes uitgedrukt niet bemeten. Het ligt méér voor de hand om tevens met rechtspraak op kwadrant nr 1 te mikken. Vooruit, eerste aanleg in prostitutie, herstel, prestitutie. Haha, daarom is prostitutief dus niet zo'n gelukkige term voor een categorie van recht(spraak). Wat telt, zijn voorwaarden voor voortzetting van verkeer. En feitelijk, of betrokken deelnemers aan maatschappelijk verkeer dat – reeds – beseffen of niet, dáárvóór is hoe dan ook uitspraak verlangd. Aldus kunnen deelnemers kwadrant nr 4 zelfs totaal vermijden (al dan niet nadat o.a. de rechter ze erop heeft gewezen dat ze er weinig tot niets mee zullen opschieten, eerder integendeel). Het lijkt mij dat voor kwadrant nr 1 de huidige – regels voor – spoedprocedures in aanmerking komen, wellicht bevrijd van elementen die tellen voor restitutie annex repressie. Wanneer het tòch komt tot restitutie in eerste aanleg, waarvoor uiteraard allerlei goede redenen kunnen overblijven en dan geldt kwadrant nr 4, komen de huidige – regels voor – bodemprocedures in aanmerking. Een uitspraak ad 1 kan voorlopig gelden, wanneer een maatschappelijk-verkeersdeelnemer tevens voor een behandeling ad 4 opteert. Ik zou zeggen, de prestitutieve behandeling – al dan niet met voorlopige uitkomst – moet voltooid zijn, voordat restitutieve behandeling kan beginnen.

58.67

Ik heb eerder opgemerkt, dat de auteurs van **Menselijk en rechtvaardig** (Hil, 2017) m.i. nog onvoldoende uitgaan van maatschappelijk verkeer, met het "rechtssysteem" niet vergaand apart, maar als integraal resp. integrerend ònderdeel ervan. Wat ik bedoel komt beter tot uitdrukking in zoiets als: mensen en hun maatschappelijk-verkeersvaardigheid. Over zulke verkeersvaardigheid moet elke deelnemer aan maatschappelijk verkeer dus beschikken. Met alsmaar groeiende variëteit is dat alsmaar moeilijker. Voor ònbedoelde afwijkingen met nauwelijks nadelige effecten voor mede-deelnemers verdient daarom tolerante instructie de voorkeur. Zeg maar intensievere handhaving om de nodige èxtra leermomenten voor

verkeersdeelnemers te scheppen. Dat verandert de opgave voor opvoeding en – leiding naar ontwikkeling van aanspreekbaarheid op – wijziging van – rechtshoedanigheden ipv het eenmalig aanleren van een vaste verzameling van zulke hoedanigheden; die tijd is voorbij.

58.68

Op stelselschaal, met variëteit van gebruiksmogelijkheden van dien, moet zgn autorisatie verbijzondering tot hoedanigheden inhouden. Dat betekent dat – zulke – autorisatie niet slechts een bruikbare metafoor biedt voor regulering van maatschappelijk verkeer volgens rollen enz. Omdat informatieverkeer gefaciliteerd door digitale technologieën onlosmakelijk onderdeel vormt van maatschappelijk verkeer, laat zich onder de noemer van autorisatie uitdrukken waarom die verbijzonderingen nodig zijn en hoe dat functioneert. Kortom, noodzakelijkerwijs expliciete autorisatie voor informatieverkeer staat model voor het rolbegrip met meestal impliciet blijvende invulling als beginsel voor ordening van maatschappelijk verkeer in het algemeen.

58.69

De Rechtspraak voert een aantal registers, zoals Centraal Curatele- en bewindregister. Dat betreft (rechts)hoedanigheden van burgers – en de Rechtspraak is aangewezen als registerhouder omdat – die resulteren uit uitspraak door een rechter.

Zo zijn er talloze overheidsinstellingen die bepaalde (rechts)hoedanigheden bijhouden. Dat betreft doorgaans de specifieke rol waarin bepaalde burgers staan tot de instelling in kwestie. Verschillen genoeg. Maar samenhang ertussen lijkt afwezig. Met maatschappelijke ontwikkeling in de richting van toenemende variëteit is daaraan echter dienovereenkomstig groeiende behoefte. Wie staat dáárvoor opgesteld? In [Pentas politica](#) doe ik de suggestie van een registermacht. Daaruit volgt niet zomaar, dat het register in kwestie centraal is. Dankzij verbijzonderingsbepalingen à la Metapatroon kan registratie langs die lijnen verspreid zijn (met één of meer informatierondes voor eventuele doorgeleiding, enzovoort). Volgens het motto ‘Blijf overal zo veel mogelijk van af’ kunnen we een eind komen, mits we overgaan tot oriëntatie op maatschappelijk verkeer inclusief regulering volgens op elkaar afgestemde rollen annex (rechts)hoedanigheden voor deelnemers.

58.70

Kan het zijn dat, wat jij pseudo-identiteit noemt, hetzelfde is als – op z’n Engels; ik raadpleegde een lemma van Wikipedia – quasi-identificatie? Graag je uitsluitsel, zodat ik weet langs welke lijn we al dan niet verder kunnen ...

58.71

Bedankt voor je vlote verduidelijking. Nee, dus. Door de aanduiding “pseudo” stond ik inderdaad nogal op het verkeerde been. Ook de uitbreiding, door jouw nadere suggestie, tot “pseudoniem” klopt m.i. overigens niet. In de relatie tot een bepaalde zgn dienst aanbieder – ook een verkeerde naam, maar vooruit – verhuult iemand zich er immers niet mee, integendeel. De zgn gebruiker maakt zich ermee éénduidig bekend! Zo’n gebruikersidentificatie geldt volgens **Introductie op het eID Stelsel** (programma eID, 21 januari 2014) echter wèl beperkt. De bedoeling met die beperking tot steeds de relatie met een dienst aanbieder is om elders geregistreerde informatie over de gebruiker schuil te houden voor de dienst aanbieder in kwestie.

Ik zou zeggen, dat het ter identificatie gaat om een specifieke relatiesleutel. Nota bene, zeg maar de stelselsleutel van een gebruiker blijkt onderdeel te vormen van al zijn relatiesleutels (en voor wie beschikt over de sleutel dáárvóór blijft dus zelfs helemaal niets verscholen). In het verslag van een discussie op 13 oktober 2014 – waarnaar je mij ook verwees – wordt daarop m.i. terecht extra aandacht gevestigd. Waarover iedereen nog ronduit simplistisch denkt, is autorisatie. Voorzover ik **Introductie op het eID Stelsel** begrijp, laat zich de daarvoor benodigde verbijzondering aan de kant van de zgn eID-makelaar vaststellen. Maar als er iets relationeel is ... Onder de noemer van hoedanigheden (lees ook: rollen) illustreert [Informatieverkeer op stelselschaal](#) de laatste stand van mijn onderzoek ernaar; ik kan me voorstellen dat je schrikt van dat model, maar maak mij ajb geen verwijt dat maatschappelijk verkeer volgens die differentiële dynamiek van hoedanigheden werkt – en wanneer het onverhoopt niet werkt, op die manier wederom in evenwichtige(r) banen geleid wordt – met steeds een actor als aanknopingspunt voor autorisatie.

Aan wat jij gisteren opbracht, gaat **Introductie op het eID Stelsel** nog voorbij. In dat rapport zijn zgn eID-makelaars – volgens mij is de Engelse aanduiding: identity providers – nevensgeschikt verondersteld, dus zònder onderling verband. Dat krijg je van marktoriëntatie. Verschillende eID-makelaars worden blijkbaar geacht elkaars concurrent te zijn. Vooral niets delen, dus. Voor zgn gebruikers pakt dat suboptimaal, wellicht zelfs averechts uit. Wat jij daarentegen suggereert, prima, komt erop neer dat de ene eID-makelaar eventueel de vaststelling van gebruikersidentiteit door een àndere eID-makelaar vertrouwt en daarom overneemt. Let wel, dat is nog heel iets ànders dan bepaling van autorisatie van zo'n gebruiker, althans, indien het een gebruiker betreft die als zodanig nieuw is voor het informatieverkeersstelsel in kwestie.

Metapatroon is geschikt om zowel de onduidelijkheid resp. verwarring door **Introductie op het eID Stelsel** te bestrijden – tja, het blijft niet voor niets “stil [...] rond het onderwerp;” nee “daar [is beslist niet] al voldoende discussie en gedachtenvorming over [...] geweest” – als eventueel onderling verband tussen identity providers op te nemen; vanwege stelselmatigheid past e.e.a. uiteraard allemaal in één model. Dat moet allereerst een verkenning zijn. Dat helpt om oplossingen te ontwerpen en ze af te wegen. Het rapport **Introductie op het eID Stelsel** gaat o.a. mank aan de keuze voor een bepaalde opzet; dat is overhaast, zolang je niet wèrkelijk begrijpt wat er qua facilitering van informatieverkeer op relevante schaal gaande is resp. moet zijn.

Laat me ajb weten zodra je “een beeld [...] krijg[t] hoe dat [met onderlinge afstemming van nationale identiteitstellingen van EU-lidstaten] nu bedacht is.”

58.72

Hoewel jij me zowat per omgaande opheldering bood over de betekenis van de term pseudo-identiteit zoals jij hem kent uit een voorstel voor een zgn eID-stelsel, had ik genoeg tijd voor een begin met eigen(zinnige) interpretatie. Die aantekening heb ik wat opgepoetst en stuur ik je hierbij óók toe. Wat terminologie voor eID-stelsel betreft dus per abuis, maar anderszins m.i. juist volkomen redelijk, denk ik dat onder pseudo in combinatie met identiteit hetzelfde wordt verstaan als quasi. Tja, als ik niet de enige ben, lijkt mij pseudo-identiteit een verkeerde, verwarrende aanduiding (nog afgezien van wat er verder op bedoeld voorstel valt aan te merken).

Van Dale (editie 2005) vermeldt in het lemma **pseudo** dat het woord gebruikt wordt

als voorvoegsel in samengestelde z[elfstandige] n[aamwoorden] (soms ook b[ijvoeglijke] n[aamwoorden]), ter aanduiding dat het of de genoemde het uiterlijk of de schijn heeft van wat in het tweede lid wordt aangeduid[.]

Nu vind ik pseudo-identiteit om nog een andere reden een verwarrende, zo niet onzinnige aanduiding. Een identiteit moet immers door iets anders tot uitdrukking gebracht zijn. Dat is dan een identiteitstelling of, kortweg, identificatie. Nee, dit is géén haarkloverij. Wat informatie betreft, zijn identificaties aan de orde. Wie dat niet erkent, is informatiekundig naïef (en dus gevaarlijk).

Is pseudo-identificatie dus informatie met slechts de schijn van bepaling van identiteit? Dat blijkt betrekkelijk. Neem een verzameling objecten waarvan we in één register (lees ook: informatieverzameling) dezelfde eigenschappen registreren met steeds per object desbetreffende waarden. Stel dat de verzameling één object telt. Dat ene object valt dan met de waarde van een willekeurige eigenschap uniek (lees ook: precies) te identificeren. Van schijn kan met enkelvoud immers nog geen sprake zijn. Dit grensgeval helpt beseffen, dat identificering op basis van register(s) moeilijker is naarmate het aantal objecten toeneemt. Wat uiteraard ook telt, is de spreiding van de waarden van de eigenschap(pen) die ter identificering worden benut. Zo zijn er eigenschappen die zelfs vergaand onafhankelijk zijn van de omvang van de objectenverzameling. Denk voor personen aan woonadres. En met redelijke waardenspreiding per eigenschap neemt de nauwkeurigheid aanvankelijk sprongsgewijs toe door eigenschappen te combineren. Een garantie om op die manier op een enkele identiteit uit te komen bestaat voor een verzameling met méér dan één object echter principieel niet met waarde(n) van, zeg maar, organische eigenschappen. Dat lukt pas door een extra gekunstelde eigenschap toe te voegen. Dat is dan een identificatie die per object gegarandeerd uniek is voor de verzameling in kwestie.

Uitgaande van unieke identificatie betreft elke overige eigenschap een pseudo-identificatie. Maar is de associatie met schijn eigenlijk ... reëel? Volgens mij biedt elke eigenschap een gedeeltelijke resp. onnauwkeurige identificatie, en dat geldt ook voor elke combinatie van eigenschappen. Daaraan is weliswaar volledigheid resp. nauwkeurigheid schijn, maar niet het identificerende karakter (want anders heeft registratie ook geen zin). Een willekeurige eigenschap is dus, beter gezegd, een pseudo-nauwkeurige identificatie. Als uitzondering geldt de toegevoegde eigenschap met onderling gegarandeerd verschillende waarden voor de geregistreerde objecten; zeg ook dat de spreiding van die waarden volmaakt is. Een waarde dáárvan faciliteert als het ware in één klap volledige identificatie. (Overige) eigenschappen variëren enkelvoudig resp. gecombineerd in de mate van pseudo-volledigheid voor identificering. Dat zit 'm, nogmaals, in de spreiding van waarden over de geregistreerde objectenpopulatie.

Indien dezelfde waarde voor nauwkeurige identificatie wordt gebruikt in meerdere registers (lees ook: databases), is via zo'n enkele sleutel met bijbehorende zekerheid navenant meer informatie over één en hetzelfde object beschikbaar. Dat geldt vaak als argument om zo'n gemeenschappelijke sleutel te vermijden. Is dat een pseudo-maatregel? Immers, een geschikte combinatie van overige eigenschappen heeft feitelijk hetzelfde resultaat. Let wel dat het dan gaat om traditioneel opgezette registers. Vanwege ontbrekende resp. gebrekkige communicatievoorzieningen moeten ze zgn zelfvoorzienend zijn voor de taken van de registerhouder in kwestie. Dat verklaart waarom in talloze registers deels steeds

dezelfde eigenschappen staan beschreven. Dat kan anders. Conceptueel dankzij Metapatroon en praktisch dankzij de c van ict. Met Metapatroon is elk reëel verschil eenduidig gepositioneerd. Dat is het beginsel van aparte, enkelvoudige registratie, inmiddels praktisch mogelijk. Zulke verschillen hangen tevens samen. Omdat naar de aard van overheidsbemoediging – hoe kunnen verschillende belangen anders worden afgewogen? – behoefte aan overzicht bestaat, vormen de noodzakelijke voorzieningen voor het bijhouden van samenhang tevens een risico voor misbruik. Daar is geen ontkomen aan. Dat valt onmogelijk met louter, zeg maar, technische middelen te vermijden (die mensen dan van verplichtingen zouden ontheffen; wat een flauwekul!). Ook en vooral zijn m.i. gedragsregels nodig. Voor een voorstel voor omgang met persoonsinformatie, zie [Manifest voor informatieverkeer](#).

58.73

Op mijn twee vorige berichten kreeg ik nog geen antwoord. Inmiddels begrijp ik dat de aanduiding eID Stelsel geschrapt is. Dat heet blijkbaar nu Idensys. De opzet lijkt echter gelijk gebleven, dwz zoals geschetst in **Introductie op het eID Stelsel** (programma eID, 21 januari 2014) .

Het is dus maar wat je onder stelsel verstaat. Neem het zgn stelsel van basisregistraties. Daarvoor overheerst onverminderd het idee dat overgeleverde registraties zoveel mogelijk òngewijzigd gelden als samenstellende delen. Zeg maar bestuurskundig ligt dat voor de hand. Want die aparte registraties kennen èlk hun eigen bestuur. Door feitelijk uit te gaan van zulke bestáánde bestuursverhoudingen of, helaas beter gezegd, gebrek eraan krijgen bestuurders in kwestie in elk geval dáárover geen ruzie. Dat is uiteraard nog lang geen draagvlak, maar voor het gemak wordt het daarmee graag verward. Het stelsel lijkt grijpbaar, hoera, succes. Vooruit, alleen de financiering nog even regelen. Mis!

Tja, als er iets is dat juist niet voldoet als samenstellend deel, is het zo'n gestolde voorziening inclusief vergaand apart bestuur ervan. De aanleiding om een stelsel ruimer bemeten te beschouwen dan zo'n vergaand apart gegroeide registratie is nu nèt dat die hardnekkige apartheidjes allang nadelig uitpakken. Voortaan moet beter rekening worden gehouden met onderlinge afhankelijkheden; kennelijk zijn ze zelfs dwingend. Ofwel, wie stelsel niet opvat als aanwijzing voor reële interdependentie, begrijpt het domweg niet. En klakkeloos vasthouden aan traditionele klonten, of ze zelfs nog voortdurend verwoed èxtra aanstampen, is daarom ònstelselmatig. Indien inderdaad onderlinge afhankelijkheden aan de orde zijn, ontkomen we niet aan principiële heroverweging van wat telt als samenstel(se)lend deel. Daar vòlgt dan pas o.a. een andere bestuursopzet uit, niet òmgekeerd. Bestuurders die echter – doorgaans impliciet – niet bereid zijn tot heroverweging van bestuur, bedrijven onder de noemer van stelsel louter valse retoriek (en zijn aldus verantwoordelijk voor voortduring van ontkenning van onderlinge afhankelijkheden, kortom, voor wanbestuur).

Ontwerp(en) van een stelsel in de zin van facilitering van maatschappelijk verkeer met interdependentie van dien is een vák. Dat vak beheersen bestuurders nu eenmaal niet. Dat hoeft geen belemmering te vormen. Het blijft tòch mis gaan, omdat zij de noodzaak van deskundige inbreng niet (h)erkennen. Dat leidt ertoe dat zij steevast (!) mensen inschakelen die feitelijk binnen kleinschaliger bestuurskadertjes blijven. Dat lijkt braaf, en zulke gehoorzaamheid aan opdrachtgevers loont financieel voor opdrachtnemers, maar frustreert nodige aanpassingen. Voor een heus stelsel is dat dus precies verkeerd. Door bestuurlijk

onvermogen – of is het hun selectieve vermogen zich te concentreren op eigen positie c.q. loopbaan? – houden ze èchte ontwerpers buiten de deur. Immers, wie met zoveel woorden de bestuurlijke status quo ter discussie stelt, geldt als bedreiging.

Maar wie zegt dat bestuurders slèchter worden van op reële stelselmatigheid toegesneden bestuurlijke verhoudingen? Ook daarmee houdt een bekwame ontwerper integraal rekening. Het is natuurlijk wèl zo, dat met erkenning van onderlinge afhankelijkheid er geen strikt apàrte positie overblijft waaraan een bestuurder op haar/zijn zgn eigen taakgebiedje de schijn van overmacht kan ontlennen.

Overigens was destijds de naam van het programma Stroomlijning BasisGegevens (SBG) zo slecht nog niet. Hoewel er onvoldoende, herstel, totaal géén besef was – en nota bene nog steeds niet is – dat “basis” daarvoor niet absoluut geldt, maar relatief met Nederlandse overheid als zeer beperkt referentiekader, suggereert “gegevens” terecht een ontleding van bestaande registraties resp. herordening voor “stroomlijning.” Ik vrees dat met die programmaam van zo’n stelselmatige bedoeling echter geen sprake was. O.a. in opdracht van Bureau Forum Standaardisatie heb ik meegewerkt aan rapportages over een wèrkend alternatief op/voor stelselschaal.

Bovenstaande kritiek helpt hopelijk ter verduidelijking waarom eID Stelsel resp. Idensys m.i. evenmin stelselmatig is, te weten in de zin van principiële heroverweging gelet op onderlinge afhankelijkheden. Want opnieuw is een apart ontwikkelde voorziening ònveranderd aangenomen als samenstellend deel. Klakkeloze extrapolatie, zeg ook maar domweg stapelen, levert echter nooit een adequaat stelsel op, integendeel. Weliswaar stelt zo’n voorstel bestuurders gerust. En dankzij zgn draagvlak kunnen we dóór, nietwaar? Ik zou zeggen – klopt, retorische vraag – wat hebben we er aan als het alsmaar de verkéerde kant op gaat?

Volgens het rapport **Introductie op het eID Stelsel** staat de voorziening ten behoeve van een aparte zgn dienst aanbieder onverminderd model voor de opzet op ruimere schaal. De opschaalbaarheid ervan is echter, zachtjes uitgedrukt, problematisch. In oriëntatie volgens dienst ligt op voorhand onevenwichtigheid besloten. Wat mij betreft is verkeersoriëntatie het meest evenwichtig. Zie daar meteen het bestuurlijke knelpunt. Weet een bestuurder zich met voorrang verantwoordelijk voor – bijdragen aan – infrastructuur voor verkeer, of let z/hij er vooral op dat z/hijzèlf in een mooie auto rijdt? Wat heb je trouwens aan zo’n auto, als je er niet behoorlijk mee weg kan? Stelselmatig aanknopingspunt, voor heuse infrastructuur dus, is dan de willekeurige deelnemer aan informatieverkeer. En informatiekundig beschouwd is dat niet die deelnemer zèlf, maar een bepaald identificatiemiddel. Haha, dat middel komt nog het meest in aanmerking voor de aanduiding pseudo-identiteit. Enfin, aan een identificatiemiddel zijn hoedanigheden – onder de noemer van actor – geknoopt. De deelnemer aan informatieverkeer komt niet om een keuze heen. Z/hij benut het informatieverkeersstelsel (!) principieel in een bepáalde hoedanigheid (en kan van hoedanigheid wisselen overeenkomstig de verzameling waartoe z/hij volgens het gebruikte identificatiemiddel kan beschikken). Per hoedanigheid kan z/hij bepaalde verkeersmogelijkheden benutten: autorisatie. Indien interactie met (een) andere deelnemer(s) aan de orde is, moeten ze uiteraard over en weer voldoen aan eventuele identificatieverplichting. De ene deelnemer

heeft in dat opzicht géén privileges tov andere deelnemers.

Toen we elkaar begin oktober vorig jaar spraken, toonde ik je o.a. een proefopstelling volgens dit consequente deelnemersperspectief. Ik kan me voorstellen, dat de stelselmatige strekking je toen enigszins ontgaan is. Wil je er nogmaals naar kijken? Voor enige documentatie, zie [Samenhang tussen identificatie, autorisatie en authenticatie in theorie en praktijk](#).

Wat ik me overigens afvraag, is wat er gebeurt met de adviezen die ik je geef. Doe je er zelfs helemaal niets mee, over hoedanigheden gesproken, wellicht volgens het motto dat jij er niet over gaat? Maar zodra je beseft dat onderlinge afhankelijkheden reëel zijn, is dat een uitvlucht. En hoe dan ook is het zo, dat wat ik stel (!) implicaties heeft voor wat relevante standaarden zijn. Maar dan kan het zijn, dat je wat ik beweer maar pertinente onzin vindt. Laat me in dat geval ajb je tegenargumenten weten. Zo zou ik het ook toejuichen indien je dit bericht dóórstuurt voor commentaar door derden. En/of plaats het op de agenda van een spoedige FS-vergadering; het onderwerp is belangrijk genoeg. Daarvoor doe ik van mijn kant nota bene onbezoldigd veel moeite voor voorlichting, uitleg enzovoort. Heb je liever dat ik ermee stop? Zolang ik ermee doorga, publiceer ik teksten zoals voor dit bericht tevens op mijn website; zie [aantekeningen](#). Wie weet komt het – ook? – langs die weg ooit tot bevordering van informatiekundige stelselmatigheid. De kans is klein, ik weet het, maar ik zie opbouwend en stelselmatig noodzakelijkerwijs vernieuwend geen andere mogelijkheid dan met serieuze voorstellen.

58.74

Ook voor die Manifestgroep – trouwens een veeg teken dat ‘ie nog steeds apart bestaat – geldt uiteraard, zoals ik je zojuist schreef: “Het is dus maar wat je onder stelsel verstaat.” Onder de noemer van architectuur – hoed je ajb voor wie zich (it-)architect noemt – blijven ze toch maar vooral, zeg ook angstvallig, de organisatorische grenzen van de groepsleden overeind houden. Voor deugdelijke voorzieningen voor informatieverkeer is dat dus precies verkeerd. Als je dáárvóór standaarden aanbeveelt, bestendig je apartheid. Allereerst moet er een opzet worden ontworpen die recht doet aan – ook nog eens dynamiek van – onderlinge afhankelijkheden door informatieverkeer. En dat gaat véél verder dan die paar leden van de zgn Manifestgroep. Dankzij zo’n werkelijk stelselmatig overzicht laten zich pas passende standaarden aanwijzen, enzovoort. Om te beginnen is een methode nodig om relevante verschillen in samenhang te duiden. Als je dáár al niet aan wilt, moet je echter de rest ook vergeten. Dat is tevens van toepassing op wat weliswaar “generieke digitale infrastructuur” heet, maar het helemaal niet is. Waar blijft de paradigmawissel ter erkenning van de kwalitatief àndere opgave? Er is zgn schaaleffect aan de orde!

58.75

Het derde onderwerp betreft “informatieproducten.” Op het verslag erover heb ik enig commentaar[; zie aantekening 58.11 voor opmerkingen over een eerder verslag]. Naar verluidt “is [er] inzicht in het netwerk, de samenhang, van tabellen[, te weten n]u relationeel gemodelleerd.” Geopperd als “[a]ndere mogelijkheid [voor modellering zijn] Linked Data principes.” Van onze recente voorlichting aan die medewerkers over Metapatroon lijkt niets hangen gebleven.

De impliciete veronderstelling bij zgn Linked Data is atomisme. Daarvoor moet dus op z’n minst een kwalitatief ànder referentiekader komen om reële

betekenisverschillen te duiden en ze te voorzien van netzo reële samenhang. Dat lukt inderdaad met – wat heet – relationele modellering niet. Het is daarom verstandig resp. noodzakelijk om naar een andere modelleermethode over te stappen. Ik zie echter niet wat om te beginnen (!) qua modellering met Linked Data kan verbeteren, integendeel. Overigens is Linked Data prima als techniek voor uitvoering; voor Metapatroon doen we met KnitBITS feitelijk niet anders ... De aldaar voorgestelde benadering komt op mij onverminderd aanbodgedreven over. En voor informatieverkeer in een heuse netwerksamenleving is verkaveling in “deelgebieden” contraproductief. Daarentegen moet een stelselmatig model worden opgesteld, dus van het informatieverkeer met o.a. zgn afnemers als deelnemers (maar waaraan tevens allerlei andere actoren inclusief gevarieerde hun gevarieerde hoedanigheden deelnemen). Dan hoeft niemand meer te raden naar relevante informatieproducten voor afnemers; die staan gewoon met dat model aangegeven, klaar. En dankzij een model dat zgn goedverbijzonderd is, is overlapping e.d. eenvoudigweg niet aan de orde. Niemand hoeft ook maar iets “uit elkaar [te] halen.” Nogmaals, eenduidigheid is geborgd door methodische betekenisverbijzondering volgens context. Het stelselmodel van betekenisverschillen-in-samenhang preciseert ‘welke informatieproducten af te nemen zijn.’ Met andere woorden, het is niet eens “een optie om als afnemer zelf je informatieproduct samen te stellen.” Want wat nodig en voldoende is, staat vast dankzij een goedverbijzonderd model op reële stelselschaal.

Zo kan ik nog wel een tijdje dóórgaan. Er worden problemen opgeworpen die het volgens een principiële andere insteek helemaal niet zijn. De crux is om daadwerkelijk vraaggedreven te modelleren op relevante schaal. Dat vergt ivm variëteit nu eenmaal een passende modelleermethode en mensen die er deskundig mee omgaan. Met Metapatroon bestaat zo’n methode. Voor bekwame modelleers is met spoed gedegen opleiding nodig. Anders blijft het aanmodderen. Als je het nuttig acht dit commentaar aan derden stuur dóór te sturen, voel je daartoe ajb geheel vrij.

58.76

In **NRC Handelsblad** wordt gediscussieerd over programmeren als (basis)schoolvak. Volgens een ingezonden brief in de krant van 17 mei 2017 (p. 17) meent een

voormalig ICT-deskundige en kwaliteitsmanager bij de overheid [...] de stroom mislukte ICT-projecten [...] niet [te moeten] toeschrijven aan ontbrekend programmeerinzicht. Dat komt vooral door slecht projectmanagement, slechte beheersing van producteisen en productconfiguratie, en met name door slecht opdrachtgeverschap, te grote complexiteit en slechte afbakening.

Ook deze man heeft dus nog niet door, dat intussen de opgave kwalitatief is veranderd. Met informatieverkeer allang op maatschappelijke schaal pakt “afbakening” juist averechts uit. Wat altijd telt, is reële variëteit. Met informatie gaat het daarbij om reële verschillen in betekenis en samenhang ertussen. Opdrachtgevers die dat niet begrijpen, zijn in een informatiesamenleving onverantwoordelijk bezig. De nieuwe opgave lijkt complex vanuit de veronderstelling, nota bene volkomen vals op relevante schaal, dat betekenissen gestandaardiseerd moeten zijn. Sterker nog, voor de opgave van veranderlijke pluriformiteit zijn op absoluut geldige definitie bemeten methoden voor het opstellen van “eisen” resp. “configuratie” zelfs principiële ongeschikt, punt. Zonder heroverweging van de

opgave en bijbehorende methoden voert ook alsmáar méér nadruk op “projectmanagement” verder en verder in precies de verkeerde richting. Oh ja, onderwijs. Voor mijn voorstel, zie o.a. [Gevorderde tekenleer voor beginners](#). Programmeren in de zin van voertuigbeheersing is hoogstens een aspect. Vergelijk het eens met het verkeersexamen dat leerlingen van de basisschool afleggen. Fietsend leggen ze een parcours af. Het gaat er echter vooral om dat zij tonen zich verantwoord te gedragen als deelnemer aan verkeer. Verantwoorde deelname informatieverkeer vergt dus op z'n minst adequate beheersing van passende tekenleer.

58.77

Het academisch bedrijf telt disciplines, dwz vakgebieden. Aldus heerst discipline in de zin van tucht. Voor een beoefenaar van de ene discipline zijn andere disciplines verboden. Wie dat verbod overtreedt, kan op verbanning rekenen (en is elders evenmin welkom).

Ook taalkundige J.M. van der Horst onderwerpt zich aan zulke discipline met **Taal op drift, Lange-termijnontwikkelingen in taal en samenleving** (Meulenhoff, 2013). Hij waagt zich immers niet verder dan een suggestie van

twee lange termijn-ontwikkelingen, één in de taal en één in de westerse samenleving, plus de onthutsende parallellie tussen die twee.[p. 438]

Waarom vindt hij dat onthutsend?

[W]at we over taal weten, of menen te weten, en wat we over menselijke relaties weten of menen te weten, [...] geeft allemaal volstrekt geen aanleiding om in zo'n samenhang te geloven.[p. 438]

Van der Horst lijkt overtuigd het uiterste aan interdisciplinaire opstelling bereikt te hebben door erkenning van “parallellie” resp. “samenhang.” Hoe dat zit? Nee, laat hij weten,

niemand weet waarom.[p. 438]

Tja, het is zelfs volstrekt logisch dat inzicht in samenhang blijft ontbreken, zolang dat moet komen van onverenigbare referentiekaders. Er is kennelijk behoefte aan een alweer ruimer bemeten discipline, dus met een passend axiomatisch stelsel waarin de desbetreffende “samenhang” besloten ligt. Daarvoor is het noodzakelijk de oorspronkelijke discipline(s) te verlaten. Je moet maar durven. Nu staat Van der Horst nogal kritisch tegenover verklaringen, maar tucht volgens zgn vakgebied verklaart natuurlijk grotendeels wél waarom principiële(re) vernieuwing vrijwel altijd, zeg maar, ondisciplinair gebeurt (en netzo steevast disciplinaire weerstand ontmoet). Van der Horst draait eromheen:

Tijd om het eens over een andere boeg te gooien? Wie weet. In ieder geval is het niet mijn bedoeling om de vele bestaande taalkundige theorieën en verklaringen met nog maar weer eens een nieuwe theorie te vermeerderen.[p. 436]

Ik ben het met hem eens, dat

de [gebruikelijke] middelen van de taalwetenschap [...] kennelijk niet ruim, rijk én verstrekkend genoeg zijn.[p. 436]

Van der Horst vergist zich echter, nog ervan afgezien dat hij juist géén alternatieve theorie biedt, maar zicht tot het aanwijzen van “parallellie” beperkt, met zijn aanbeveling

om eens iets heel anders te proberen.[p. 436]

Dat mag niet zo radicaal anders zijn, dat taal niet langer past. De ruimere theorie moet nota bene zowel “taal” als “menselijke relaties” omvatten met als crux het verband daartussen verklaarbaar te maken. Dat is in academisch opzicht helemaal geen nieuwe discipline, maar aan Vander Horst voor **Taal op drift** niet opgevallen. Zachtjes uitgedrukt vind ik het merkwaardig dat hij als taalkundige zgn pragmatiek verwaarloost, althans, ik herken er in zijn verhaal geen spoor van, laat staan dat het de hoofdlijn biedt. Hoewel Van der Horst schetst dat grammatica een steeds ruimer betekenis krijgt, trekt hij na syntax kennelijk een grens. (Ik draai het zelfs om en stel voor om met pragmatiek te beginnen.)

Wat als ik zo'n ruimere theorie voorstel, noem ik – semiotiek van – subjectief situationisme met de semiotische enneade als basisschema; zie o.a. [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#). Aan de hand van de enneade laat zich de hoofdstelling van Van der Horst m.i. verduidelijken.

Het begint ermee om onderscheid te maken tussen teken als oorzaaksoort en feitelijke gedraging. Qua oorzaaksoort zit er géén ontwikkeling in teken. Op z'n enneadisch betreft een teken principieel een configuratie van signatuur en context. (Hier laat ik element intext langs de tekendimensie resp. het tekenmoment van de enneadische dynamiek buiten beschouwing.) Een subject is immers evolutionair ingericht voor situationeel variabel gedrag. De mate waarin behoefte aan die plasticiteit bestaat, hangt – dus – af van – subjectieve ervaring van – situationele variëteit. Her en der wijst Van der Horst op het gevaar van cirkelredeneringen. Daaraan is echter voor axioma's geen ontkomen aan. Hoe dan ook, een subject is met zijn gedrag situationeel niet louter reactief, maar kan ermee een situatie – proberen te – wijzigen. Voorzover dat leidt tot – ervaring van – vooralsnog onbekende situaties, neemt variëteit extra toe.

Aan wat Van der Horst als fase 1 van taalontwikkeling voorstelt, is uiteraard een ontwikkeling vooraf gegaan. Dat beseft juist Van der Horst terdege, maar ik vermoed dat hij wil vermijden wat noodzakelijkerwijs speculatie is. Ik meen echter dat begrip van de overgang van fase 1 naar fase 2 geholpen is met speculatie over de opmaat tot fase 1. Daarvoor herhaal ik dat een teken – als feitelijke gedraging – méér is dan traditionele taalkundigen eronder verstaan. Zo ziet Van der Horst het basale taalverschijnsel verschuiven, vandaar drift, van woord (fase 1) via zinsdeel (fase 2) tot constructie (fase 3). Maar dankzij het begrippenpaar signatuur en context als onlosmakelijke tekenelementen laat zich signatuur eventueel kleinschaliger bepalen resp. context véél en véél grootschaliger. Tot een teken behoort nooit slechts, bijvoorbeeld, een losse klank. De context omvat – herkenning van – de spreker, de toehoorder, de situatie waarin ze verkeren, enzovoort. Ofwel, met context op z'n enneadisch zijn “menselijke relaties” integraal onderdeel van theoretische beschouwing.

Context is aldus het gedeelte van een teken dat als het ware voor zichzelf spreekt (wat ook zou verklaren waarom het voor theorie aan aandacht ontsnapt). Indien voor deelnemers aan communicatie veel aan die voorwaarde voldoet, zeg maar door enscenering, volstaan beknopte signaturen. Denk aan samenwerkende specialisten onder tijdsdruk. De chirurg moet met spoed een instrument aangereikt krijgen; een enkel woord moet dan voldoen als verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance; zie **Semiosis & Sign Exchange**).

Toegegeven, het is louter speculatie, maar het lijkt me redelijk te veronderstellen dat

toenemende situationele variëteit ertoe leidde om vooralsnog enkele woorden te variëren voor, zeg maar, contexteffect. Volgens analytisch-meetskundige beeldspraak werkt dat lineair. Elke aparte contextvariant vergt een dienovereenkomstige variant van wat aldus zoiets als een woordstam is. Zo'n reeks wordt alsmaar langer ... Volgens allerlei criteria – met Van der Horsts terughoudendheid ben ik het in zoverre eens, dat ik niet wéét hoe dat zit – kan het doelmatiger zijn om passende variëteit niet tot verschijningsvormen van één woord te beperken, maar daarvoor verschillende woorden in karakteristieke combinaties te gebruiken. Stel dat er behoefte is aan duizend verschillende tekens. Op basis van een enkel woord, strikt ééndimensionaal dus, zijn daarvan evenzovele varianten nodig. Door drie woorden te combineren, daalt het aantal varianten per woord tot tien. Het verschil tussen duizend en tien woordvarianten is dus een voordeel. Het nadeel is dat er regels voor combinatie bijkomen, en woorden. Het voordelig saldo loopt snel op. Overigens valt er op wat Van der Horst karakteristiek acht voor fase 1 wel wat af te dingen. Het gedeelte voor verbuiging resp. vervoeging kan naast de woordstam worden opgevat als apart woord. Met die twee 'woorden' is aan de orde wat Van der Horst kenmerkend vindt voor fase 2. En volgens mij blijft dat kenmerkend voor wat hij taal volgens fase 3 noemt, te weten groeiend aantal "vaste verbindingen." Wat ik eventueel wèl als volgende fase kan aanwijzen, is dat de feitelijke bijdrage van context aan interpretatie (lees ook: ervaring van betekenis) steeds méér wordt benut. Daardoor lijkt de betekenis willekeurig van wat in een concreet teken de signatuur is. Een bepaald woord kan van alles en nog wat betekenen, te weten afhankelijk van de ... context. Die betekeniswillekeur van signaturen is reeds door De Saussure benoemd, maar nog niet van verklaring voorzien omdat hij geen eneadisch basisschema oid kent. Van der Horst gaat overigens voorbij aan die vroege aanwijzing voor wat m.i. überhaupt kenmerkend is voor taal(gebruik). Dat kwam vroeger verhoudingsgewijs wellicht minder vaak voor – nota bene, altijd nadat een bepaalde betekenis eenmaal gevestigd geraakt was – en viel daarom niet zo op. Wat mij betreft vervalt dat extra onderscheid dat Van der Horst maakt. Hij ontleent er de inspiratie aan om **Taal op drift** te schrijven. Gelukkig maar, want hoewel bovenstaande kritiek anders kan doen vermoeden, heb ik het met plezier gelezen en vooral met de eerste hoofdstukken mijn taalkundige (middelbare-school)kennis danig kunnen opfrissen. Leerzaam! Het verschil tussen – nadruk op – zinsnede en constructie slaagt Van der Horst echter niet aannemelijk te maken. Dat lukt hem zo mogelijk nog minder met de bijbehorende begrippen functie en netwerk. Als er nu èrgens functies (lees ook: hoedanigheden, rollen) relevant zijn, dan in en voor een netwerk. Van der Horst denkt blijkbaar aan vaste functies; in een netwerk kunnen ze alsmaar zowel meervoudiger als veranderlijker zijn, maar juist daardoor zelfs nòg belangrijker voor maatschappelijk-verkeersregeling. Ook hiervoor geldt dat een netwerk niets nieuws is. Dat is hoogstens een theorie die netwerken (h)erkent. Het cruciale verschil zit 'm daarom volgens mij in veronderstelling van functie als zelfstandige eigenschap (theoriefase 1) resp. regel voor betrekkingen (theoriefasen 2 èn 3). De eerste veronderstelling strookt met atomisme, de tweede met relativisme. En uiteraard bestaan er volgens atomisme eveneens betrekkingen; die zijn echter overheersend enkelvoudig gericht gedacht, dwz louter uitgaande van een bepaáld 'aatom.' Volgens een netwerkopvatting zijn samenstellende elementen interdependent. Met dit laatste strookt subjectief situationisme. Van der Horst worstelt er mee:

Met name is nog verre van duidelijk hoe je binnen vaste verbindingen die nauwe samenwerking van onderdelen en tegelijk toch hun 'onderscheiden-zijn' moet duiden. In feite kunnen we nog niet eens goed onder woorden brengen wat er gebeurt. Het is alsof de onderdelen van een vaste verbinding tegelijkertijd zelfstandig en niet-zelfstandig zijn. Het is natuurlijk maar wat je met 'zelfstandig' bedoelt.[p. 165]

In elk geval uniek is de samenloop van subject en situatie (en tijdstip) met daaruit c.q. –voor resulterend verbijzonderd gedrag. Afgeleid daarvan valt min of meer verstandig te speculeren over “lange-termijnontwikkelingen in taal en samenleving.” Bijvoorbeeld, zie [Geef mij ajb even de pindakaas!](#) voor een beknopt geformuleerd voorstel voor gedragskundige ontleding. Een verklaring wordt herleid tot – aannames van – momenten van semiosis; pas een aanname moet het zonder verklaring doen.

58.78

In zijn column **Je gelooft je ogen niet** (in: **NRC Handelsblad**, 20 mei 2017, katern **Wetenschap**, p. 3) toont H. Merckelbach, naar verluidt “hoogleraar rechtspsychologie,” besef van het aandeel van context aan betekenisvorming. Maar op z'n enneadisch begripen hoe het werkt, doet ook hij volgens mij nog niet. Wat hij “suggestieve voorkennis” noemt, behoort tot het motief voor verdere interpretatie. Als zodanig is elke zgn voorkennis suggestief. Het kan niet anders. Als taal- resp. tekengebruikers zijn wij bij uitstek bedreven in “subtiele manipulatie van de context.” Dat doet een bepaald subject echter niet om een ander subject, of zichzelf, “makkelijk van de wijs [te] breng[en],” maar om die ander c.q. zichzelf te bewegen tot gedrag volgens de wijs die z/hij voor zichzelf in elk geval op dat ogenblik ... wijs acht. Want elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. En een teken bestaat volgens de enneade zelfs grotendeels uit context. Kortom, Merckelbach ... wijst wèl volkomen terecht erop, dat “context een beslissende invloed heeft.” Volgens hem zijn rechters daarvan onvoldoende doordrongen. Zou het? Zo ja, niet alleen rechters vertonen dat ernstige gebrek om evenwichtiger verhoudingen te bevorderen. Zie verder [Gevorderde tekenleer voor beginners](#).

58.79

In het opstel [Civiele informatiekunde vergelijkenderwijs](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2007-10, Universiteit van Amsterdam, 2007) heb ik stedenbouw aangewezen als een discipline waarvan voor ontwerp enz. van infrastructuur voor informatieverkeer veel valt te leren. Helaas komt zulke civiele informatiekunde resp. informatieverkeerskunde nog steeds niet van de grond. Ik vrees dat allerlei mensen zich klakkeloos architect blijven noemen wanneer ze willen aangeven wat hun betaalde bemoeienis met informatievoorziening is. Afgezien ervan dat zij zich aldus tooien met een beschermde titel waarvoor zij niet aan gestelde eisen voldoen, heb ik een zgn it-architect echter nooit serieuze belangstelling zien tonen voor vergelijkende studies. Ik de loop der jaren heb ik talloze leestips gegeven. Hier voeg ik er graag **De stad** (Uitgeverij 010, 2006) aan toe. Samensteller Mieke Dings heeft een gevarieerd beeld verzorgd door bundeling van verhalen van verschillende auteurs (p. 9) “vanuit 26 adjectieven [...] over de maakbaarheid en de onmaakbaarheid.” Ook voor de informatie(verkeers)kundige ontwerper geldt de vraag in hoeverre z/hij (p. 9) “kan [...] bijdragen aan de vorm en het gebruik” van voorzieningen.

58.80

Rosalind E. Krauss suggereert om te overwegen

that the interest of critical writing lies almost entirely in its method[. p. 1]

Zo luidt het grootste gedeelte van haar openingszin van **The Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths** (The MIT Press, 1985, herdruk 1991). (Want) zij meent dat

such criticism is understood through the form of its arguments, through the way that its method [...] exposes to view those choices that precede and propose any act of judgment[. p. 1]

Ofwel, een (waarde)oordeel is

in fact the product of what a given method allows one to ask or even to think of asking.[p . 5]

Alweer enkele decennia luidt mijn stelling dat gangbare methode(n) voor informatiekundig ontwerp – wat feitelijk zelfs steeds méér erop neerkomt om ontwerp(en) te verwaarlozen – tekort schiet(en) voor de allang reële opgave van facilitering van informatieverkeer op maatschappelijke schaal met variabele betekenissenvariëteit van dien. Krauss geeft m.i. een verklaring waarom het maar niet lukt, ondanks evidente mislukkingen volgens overgeleverde aanpak, om een passender methode, Metapatroon, ingevoerd te krijgen. Dat komt door

the sweeping nature of the difference in [...] methodological bases[. p. 5]

Inderdaad veronderstelt Metapatroon een ànder paradigma, en dàt betekent helaas – vooralsnog? – onvermijdelijk

a difference that makes [it] flatly incomprehensible[. p. 5]

Nu ligt het in de aard van paradigma's dat ze nota bene principieel ònverenigbaar zijn, op z'n minst in één van beide richtingen. Voor Metapatroon geldt subjectief situationisme als paradigma. Het traditionele atomisme kan als eenvoudigst grensgeval worden opgevat, te weten door zowel subjectieve als situationele variëteit totaal afwezig te veronderstellen. Omgekeerd kan subjectief situationisme echter ònmogelijk als geval van atomisme gelden. Voor wie aan atomisme vasthoudt, is en blijft subjectief situationisme dus volstrekt onbegrijpelijk. Dat gebrek vormt een onoverkomelijke belemmering voor overweging enz. van passende methode voor omgang met reële variëteit. Ook voor informatiekunde zitten we daarom nodeloos opgescheept met een atomisme als achterhaald paradigma

that promotes the myths through which it can be consistently misread.[p. 5]

58.81

Overigens gebruikt Krauss – zie aantekening 58.80 voor literatuurverwijzing – de term atomisme niet. Volgens mij bedoelt zij echter min of meer hetzelfde met

an aesthetics of autobiography[, i.e.,] an art history of the proper name [as the] maneuver of finding an exact (historical) referent for every [sign], thereby fixing an limiting the play of meaning[. p. 39]

Volgens de semiotische enneade, dwz het formele schema voor subjectief situationisme, is een teken nooit enkelvoudig, maar een configuratie van signatuur en context (en intext). Daardoor wijzigt natuurlijk wat telt als correspondentie resp.

representatie. Zover als enneadische duiding gaat Krauss weliswaar nog niet, maar haar kritiek is reeds toepasselijk:

The aesthetics of the proper name involves [...] a failure to come to terms with the structure of representation[. p. 39]

Omdat zij de – recursieve – geleding van teken enz. niet herkent, zoekt zij een uitweg onder de aparte noemer van vorm. Maar ook dat blijft een illusie zonder geleding. Pas expliciete structuur biedt

openness to multiple imbrication [... with] its hospitableness to polysemy.[p. 39]

Daarentegen,

simple semantics of the proper name [...] depletes and impoverishes[, ...] strip[ping] each sign of its special modality of meaning: its capacity to represent the conditions of representation.[p. 40]

Dat semantisch simplisme resulteert onherroepelijk – of moeten we met de noodzakelijke paradigmawissel vooral geduld hebben? – in

a massive misreading of the processes of signification and a reduction of the [...] sign to an insistent mouthing of proper names.[p. 40]

Daaraan gaat informatiekunde dus principieel mank, zodra reële variëteit van betekenissen en netzo reële behoefte aan samenhang ertussen kenmerkend zijn voor informatieverkeer.

58.82

Van [de opleidingsmanager HBO ICT] heb ik niets vernomen. Mocht zij geen raad weten met mijn voorstel en daarom aarzelen om voor nader overleg contact op te nemen, laat haar ajb weten dat ik zeer graag tot verdere voorlichting bereid ben. Jijzelf weet van je eerdere functies dat er met informatieverkeer op maatschappelijke schaal een kwalitatief andere opgave aan de orde is. En natúúrlijk is het niet één-twee-drie duidelijk welke aanpassingen van opleiding daarvoor nodig zijn. Inderdaad, wie dat terdege wil begrijpen moet de opleiding volgen die ik voorstel. :-) Hoe doorbreken we deze patstelling? Hoe dan ook lijkt het mij onverstandig om de bestaande opleiding te wijzigen, in elk geval niet prompt resp. integraal. Maar bijvoorbeeld een proef(je) met slechts enkele, al wat gevorderde studenten moet toch kunnen? Tijdens ons gesprek heb ik me reeds als vrijwilliger voor hun begeleiding gemeld.

Ik kijk naar je antwoord uit'

[emailbericht dd. 26 mei 2017 aan lid van College van Bestuur, Haagse Hogeschool; zie ook aantekening 58.58]

58.83

Kan je me ajb helpen? Enkele weken geleden stuurde ik een emailbericht aan [je I&M-collega]; zie [aantekening 58.51] voor afschrift. Ik kreeg er geen antwoord op. Is hij wellicht helaas weer ziek?

Alvast bedankt voor antwoord.

58.84

Dank je wel voor je zelfs méér dan uitvoerige :-)) reactie! Ons prettige, interessante contact zou ik graag willen voortzetten. Ook bedankt dat jij meteen afschrift aan [je

I&M-collega] stuurde (waardoor hij weet dat ik antwoord op prijs stel; ik wacht daarom eerst nog maar even af).

58.85

Ik heb de laatste jaren 'op' Metapatroon ingezet. Zakelijk moet daar echter nog altijd geld bij. En hoe zuinig ik ook doe, dat raakt uiteraard òp. Nou ja, ik heb het tenminste geprobeerd.

58.86

Leraar, leerling ... het hangt er maar vanaf waarover het gaat. Wat weet ik nu helemaal van blockchain? Voor zover ik heb nagegaan, lijkt het mij drukte om een – technische – oplossing op zoek naar een probleem. Een conceptueel probleem kan je er dus niet mee oplossen. En volgens mij verdient oplossing van conceptuele problemen voorrang. Vooruit, noem een knooppunt volgens een informatiemodel à la Metapatroon ook maar eens een blok. Voor – nota bene – veranderlijke ordening van variëteit geldt een bepaald knooppunt-/blokexemplaar als afgeleid van steeds twee andere blokken. Dat is er dus alweer één meer dan volgens blockchain. Maar het, zeg maar, afleidings- resp. verbijzonderingsbeginsel lijkt mij qua recursiviteit hetzelfde. Metapatroon 'werkt' met herhaling van afleiding/verbijzondering (en dat levert òmgekeerd beschouwd dus ketens op). Je maakt steeds informatie over onmiddellijk voorafgaand(e) blok(ken) ònderdeel van het vòlgende blok, enzovoort. Op die manier is tevens, maar zeg maar steeds indirecter, informatie opgenomen van vèrder voorafgaande blokken. Ofwel, indien er iets veranderd aan enig voorafgaand blok, wijkt de reconstructie van afleidingsinformatie af van wat als zodanig reeds in het blok in kwestie geregistreerd staat. En als je de kans wilt verkleinen dat ermee geknoeid wordt, maak je die koppelinformatie èxtra moeilijk veranderbaar.

Omdat (on)veiligheid terecht zo'n belangrijk thema is, blijft het moeilijk om aandacht gevestigd te krijgen op het doel waarvoor ook blockchain m.i. slechts – eventueel – een middel is. Nogmaals, voor dat doel moeten we allereerst begrijpen wàt er valt te beveiligen enz. Voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal met conceptuele variëteit van dien voldoen zgn ketens niet. Het is niet voor niets dat elders sprake is van netwerk ipv keten. Daarom vind ik het een vergissing, opnieuw, om de versimpelde kijk volgens een aspect, in dit geval beveiliging, stelselmatig toepasselijk te verklaren. Zulke bijziende veralgemenisering heeft de valse schijn van beheersing. Wie vertrouwt op technische oplossing laat zich echter niet ervan overtuigen dat het allereerst principieel ànders moet (en dàn kan o.a. blockchain pas nuttig zijn). Of ben juist ik het, die zich alsmaar vergist?

58.87

Nog een toevoeging. Voor blockchain lijkt mij de associatie met keten resp. ketting gekozen vanwege de veronderstelling van solide verbindingen om wijziging van schakels te belemmeren (omdat ze prompt zouden worden ontdekt). Aan Metapatroon ligt daarentegen de veronderstelling ten grondslag, dat een verbijzondering juist wèl veranderbaar moet zijn. Dat kan nodig zijn om een fout te herstellen, maar óók omdat de werkelijkheid structureel verandert waarmee registratie dan natuurlijk in de pas moet blijven. Zeg ook maar, dat het nalaten van zo'n laatstbedoelde wijziging leidt tot een eerstbedoelde fout vanàf enig tijdstip.

58.88

Dat was helaas wederom niets nieuws. Wat uiteraard principieel niet klopt, nou ja, vind ik, is dat je een sollicitatiegesprek voerde met een extern adviseur. Verder is die man in elk geval zakelijk, althans volgens enkele publicaties met afschrift op het ww web, inderdaad niet van onbesproken gedrag. Afgezien van jouw deskundigheid die hij domweg niet eens kan beoordelen, vermoed ik dat hij meteen jouw bijbehorende integriteit 'doorzag' en je daarom netzo prompt afpoeierde. Intussen blijft niemand, met de opdrachtgever van zo'n adviseur voorop, daar zelfs maar het minste benul hebben wat er allemaal – al dan niet – moet gebeuren. En die zgn adviseur kan zijn eigen opdracht dus alsmaar laten voortduren, omdat hij de positie verkreeg om mensen te weren die wèl resultaat kunnen boeken. Zoals je al zei, precies zo deed die andere adviseur dat eerder. [Parodisme](#): ratviseur. Met zo'n analyse kan je juist bij hùn opdrachtgevers echter niet aankomen; zij slachtofferen de boodschapper ipv adequaat te handelen naar de boodschap. Tja ...

58.89

Van Lorraine Code's boek **What Can She Know** (Cornell University Press, 1991, herdruk 1993) luidt de ondertitel: **Feminist Theory and the Construction of Knowledge**. Waarom die tekst m.i. onverminderd actueel is, vind ik principieel te danken aan haar relativering van feminisme. Als ik Code goed begrijp, en in elk geval is dit mijn opvatting, vormt concrete achterstelling weliswaar aanleiding tot verandering, maar mag daardoor niet verworden tot wederom nieuwe hegemonie met bijbehorende ... achterstelling (zoals met zgn revoluties doorgaans gebeurt, dwz van de regen in de drup, en dan zit het nog mee). Daarentegen is, algemener dus en vooral kwalitatief anders, emancipatie geboden. Daarom pleit zij niet voor een feministische kennisleer. Evenwichtige(r) verhoudingen blijven immers zoek door de ene elite met sektarische leer door een andere te vervangen, enzovoort:

[We] need to [...] develop strategies for constructing epistemological positions and regulative ideals that [avoid] an 'essential' [alternative assumption] that [is] just as unrealistically pure and unequivocal[. p. 54 ... For t]he changes [...] would not be worth the struggle if [they] would still leave [people] locked into separate conceptual structures.[p. 62]

Aldus helpt Code – ook? – mijn terughoudendheid te verklaren. Als het om het emancipatiepotentieel van [Metapatroon](#) gaat, probeer ik altijd op te passen of iemand er niet mee aan de haal wil gaan voor strikt eigen belang (en zodoende blijkt geeft er niets van te begrijpen, met voor emancipatie averechtse uitkomst van dien). Dat kan ik overigens slechts in zeer beperkte mate verhinderen, en onvermijdelijk berokken ik daardoor zelfs schade aan mogelijkheden om Metapatroon wèl deugdelijk te verspreiden. Het is dan helaas kiezen tussen kwaden, zoals met mijn klachten over consortium Essence, terwijl de noodzakelijke verbetering wordt gefrustreerd. Tja, die naam is zelfs al volkomen verkeerd, wat volgt uit Code's principiële kritiek:

[E]ssentialism informs [...] stereotypes.[p. 119]

Wat leden van genoemd consortium niet eens kunnen beseffen, is dat ik ze heb behoed voor verdere misstappen. Voor mijn kant van dat verhaal zie Zwartboek consortium E. met deel 1: [Hoofd op hol](#) (deel 1) en [Met klachten over integriteit enzovoort moet je blijkbaar geen haast hebben](#) (deel 2). Ik kan me voorstellen dat die deelnemers mij niet bepaald terughoudend vinden, maar dat komt dus omdat zij

mijn acties als storend voor hun bevoorrechte positie(s) ervaren. Heus, zònder mijn interventies had het voor iedereen èrger uitgepakt. Wat ònveranderd bleef, is dat zij door hun onbenul wel degelijk deelnemers aan informatieverkeer duperen; verkeersvoorzieningen bieden nog steeds géén passende variëteit:

[T]heories that transcend the specificities of [...] situated subjectivities are impotent to come to terms with the politics of knowledge.[p. 315]

De grootste belemmering bestaat uit het ònvermogen om een kwalitatief alternatief zelfs maar te herkennen zolang orde, gezag e.d. met hiërarchische verhoudingen is geassocieerd. Die rusten op enkelvoudig formele betekenissen, opgelegd van bovenaf met de eis van absolute geldigheid resp. gehoorzaamheid. In een samenleving die sociaaldemocratisch heet, wordt die eis weliswaar niet uitgedrukt, maar feitelijk heerst het idee dat volgens Code ontleend is aan Descartes:

For epistemological purposes, all knowers are believed to be alike with respect both to their cognitive capacities and to their methods of achieving knowledge. [...] Knowledge is analyzable into propositional 'simples' whose truth can be demonstrated by establishing relations of correspondence to reality, or coherence with a system of known truths.[p. 6 ...] Essentialist attributions work both normatively and descriptively.[p. 18]

Dat is als machtsmiddel zó ingesleten geraakt, dat bestuurders enz. de absurditeit niet beseffen. Door spiegeling van reële variëteit van ook en vooral hun eigen gedragingen zouden zij toch prompt beter moeten weten. Klopt, dat is nogal confronterend.

[U]nderstanding the circumstances of the knower[, i.e., **subjective** factors,] makes possible a more **discerning** evaluation. [...] Subjectivity and the specificities of cognitive agency can and must be accorded central epistemological significance[. p. 4]

Ter bestendinging van hiërarchische verhoudingen, daarentegen,

it is appropriate to ask about neither the circumstances of the knowing process nor who the knower is.[pp. 6-7 ... A] false consciousness [is common, i.e. assuming that t]heir own theoretical activity exempts **their** minds from the very model for which they claim universal validity: the contention that no one is a self-directed agent [...] cannot apply to th[ose people] themselves.[p. 22 ... F]or all its self-proclaimed objectivity, [...] its hegemony is sustained by **subjective** forces: by interests and self-interest. [...] T]he very ideal of objectivity that urges the suppression of subjectivity (emotionality) is itself as much a product of emotional circumstances (**subjective** enthusiasms and interests)[. p. 48]

Zachtjes uitgedrukt, ook weer voor infrastructuur voor informatieverkeer,

the scope of epistemological inquiry has been too narrowly defined.[p. 7 ... It] will look quite different once its tacit underpinnings are revealed.[p. 12]

Wat onvriendelijk gezegd, bestuurders handelen vaak hypocriet. Uiteraard met haar-/hemzelf als uitzonderling – want anders zou een willekeurig persoon die functie kunnen vervullen, nietwaar? – geldt verder ten onrechte voor iedereen dat

it makes no difference who the knower is.[p. 115]

Een toepasselijk gezegde in het Latijn luidt: Quod licet Iovi, not licet bovi. In de versie van George Orwell is het dat "all animals are equal but some animals are more equal than others." En de tragiek is, dat vanwege zulke eigenwaan iemand anders dergelijke functies inderdaad al gauw beter zou vervullen (maar geen kans

krijgt). Hoe kan het ooit lukken om die grenzen als het ware open te stellen? Het is niet hoopgevend dat ik Code's boek ruim vijftwintig jaren na oorspronkelijke verschijning slechts bij toeval ontdekte; algemeen bekend is haar aanzet in elk geval niet. Overigens in hetzelfde jaar, 1991, gaf ik ook de eerste beschrijving van wat ik later Metapatroon (Engels: Metapattern) heb genoemd, zie [Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening](#). Hoe dan ook, een aparte bestuurder – maar dat geldt kennelijk ook voor zgn wetenschappers – voelt zich niet eens aangesproken door een emancipatorisch voorstel, want

a complex interweaving of power and knowledge [...] sustains the hegemony of mainstream epistemology. [...] Reasons for [...] suppression are often subtle and not always specifically articulable. [...] A network of sociopolitical relationships and intellectual assumptions creates an invisible system of acceptance and rejection, discourse and silence, ascendancy and subjugation within and around disciplines.[p. 25]

Code biedt evenmin praktisch soelaas. Hoogstens valt er schrale troost te ontlenuen aan haar bevestiging van schier onmogelijkheid van redelijke emancipatie; praktisch hoopvol maakt zij helaas niet.

Wat Nederlandse bestuurders van overheidsinstellingen – en elders lijkt het mij netzo – onvoldoende beseffen, is de noodzaak van maatschappelijke positionering. Feitelijk denken zij bij inzet van digitale technologieën m.i. onveranderd aan een zgn elektronische overheid. Wat verkeersmogelijkheden met bijbehorende betekenissen betreft bepaalt de overheid dan eenzijdig het aanbod. Intussen heet dat infrastructuur, maar is het uiteraard helemaal niet. Van echte (verkeers)infrastructuur maken burgers – inclusief bedrijven enz. – immers vooral voor hun onderlinge verhoudingen gebruik. Daarvoor is dus géén hiërarchie aan de 'orde,' laat staan enkelvoudig geldig voor iederéén. En infrastructuur die reële variëteit van onderling burgerverkeer faciliteert, is uiteraard tevens geschikt voor de minieme fractie van verkeer die volgt uit de verhouding(en) tussen overheden en onderdanen. Het is trouwens een fictie dat voor dat zéér beperkte verkeersvolume wél een betekenissenhiërarchie toepasselijk is. Dat is alweer eenzijdig vanuit gezagsverhouding gedacht. Nota bene, juist overheidsinstellingen vormen echter een deelnetwerk voor herverdeling, met binnenkomende en uitgaande variëteit:

If the overriding aim is to acquire an understanding of the experiential world, then it is not easy to see how a mode of thinking that is formal rather than experientially based can contribute to that end.[p. 30]

Wanneer dat een enkele bestuurder misschien niet of nauwelijks opvalt, is z/hij kennelijk niet op een overheidstaak berekend. Met Code ben ik trouwens oneens, dat zij formele tegenover ervaringsbegrippen plaatst. Ook kwalitatief andere kennisleer vergt formalisering van ervaring van reële variëteit. In rijkere formalisering meen ik redelijk geslaagd te zijn met subjectief situationisme, waarvoor de semiotische enneade geldt als basisschema. Voor eerste beschrijving, zie hoofdstukken 2 en 4 in [Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism](#) (2002); zie ook [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een afbeelding van het schema. De enneade toont resp. verduidelijkt wat Code terecht van een volwassen kennisleer verlangt, dwz

an interplay between subjective and objective factors [...] in the creation of all knowledge worthy of the label[, i.e.,] highlight[ing] possibilities of reciprocal interaction

between and among such constructs.[p. 28 ... K]knowledge is, necessarily and inescapably, the product of an intermingling of subjective and objective elements.[p. 30]

En met de aanduiding subjectief situationisme probeer ik inderdaad te benadrukken, dat

the dissolution of a dichotomy does not render its terms meaningless. Rather, it denies both terms the absolute force that the oppositional structure of the dichotomy confers.[p. 30]

Volgens subjectief situationisme resulteert gedrag uit samenloop van subject en situatie, waarbij wat geldt als situatie ook weer principieel subjectieve kennis betreft (met veranderlijkheid van dien):

[E]very cognitive act takes place at a point of intersection [...] that make[s] the knower and the known what they are, at that time.[p. 269]

In Code's woorden gaat het dus erom

to discover how subjective and objective conditions **together** produce knowledge, values, and epistemology. [...] We] need to develop critical, analytical techniques that can break the thrall of an unworkable conception of objectivity, and to articulate viable, empowering epistemic imperatives and strategies.[p. 70]

Nogmaals, de semiotische enneade voorziet axiomatisch in die behoefte, met Metapatroon als modelleermethode/-taal voor wisselwerking van analyse en synthese. Die ontkenning van absoluut geldige tegenstelling geeft/heeft emancipatoire kracht. Macht? Dankzij synthese ontstaat preciezere betekenis, principieel beperkt geldig per samenloop van subject en situatie. Volgens de enneade is subjectiviteit dus niet door objectiviteit uitgesloten, omgekeerd evenmin. Het is juist zo, dat

objectivity requires taking subjectivity into account.[p. 31]

En één van de enneade's negen elementen is motief. Dat strookt met Code's opvatting, dat

specific interests motivate inquiry and shape results[. p. 31 ...] A moral agent positions and repositions herself within a situation to become clear about what is at issue and to examine possible courses of action – always within the situation, for no removed, God's-eye vantage point is available.[p. 108]

Terwijl zij stelt dat

moral deliberation [...] has a cognitive core[. p. 72].

is het volgens mij zo, dat semiosis door-en-door cognitief is en onlosmakelijk motief als grond omvat. Dit grondbeginsel heb ik ontleend aan C.S. Peirce. Diens zgn triade plus grond breidde ik uit tot enneade.

Voor wat feitelijk géén infrastructuur voor informatieverkeer is, blijft de Nederlandse overheid echter hardnekkig – want stellig onbewust – een standaardisatiebegrip volgen dat haar betekenisvernaauwing versterkt. De werkelijke infrastructurele opgave komt uiteraard niet om reële betekenisvariëteit heen. Onwetend, maar ik vrees deels ook vanuit een valse en op langere termijn daardoor juist ondermijnende gezagsopvatting, heeft een daarvoor ingesteld Forum Standaardisatie (FS) geen idee dat zijn werk niet zomaar irrelevant, maar zelfs contraproductief is:

[T]he contrast between [the] multidimensional, multiperspectival character [of knowledge of people] and the stark simplicity of standard paradigms [should] raise [...] questions, rather, about the practice of granting exemplary status to the standard paradigms.[p. 37]

Eerlijk is eerlijk, deze kritiek moet ik ook mijzelf aantrekken. Pakweg tien jaar geleden heb ik in opdracht van Bureau Forum Standaardisatie (BFS) enkele modelleervoorbeelden met Metapatroon uitgewerkt. Dat heeft zelfs geleid tot een aanbeveling van FS, zie [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (BFS, 19 juni 2009). Voor verspreiding vertrouwde (B)FS echter op een beunhaas die zich – onvermijdelijk? – tevens als bedrieger ontpopte, klopt, dat is de tragische geschiedenis met dat consortium, ipv te helpen met de opzet van opleiding voor informatieverkeerskundigen:

[I]t is important regularly to rehearse the mainstream position and ritualistically to recognize the standards it upholds. Those standards still prevail. [...] Standard representations of knowers are studiously neutral in their obliteration of specificity in the name of objectivity. [...] Beliefs of this sort are, in the end, politically oppressive in that they rest on exclusionary assumptions about the nature of cognitive agency and mask the experiences one might expect a theory of knowledge to explain.[pp. 267-269]

Een professionele informatieverkeerskundige moet vooral de semiotische enneade kunnen duiden. Terwijl Code beweert, dat

[it is] an intricate task [...] to reclaim emotion as a contributor to the construction of knowledge[, p. 47]

heeft zulk verband enneadisch zelfs axiomatische status. Langs de dimensie van interpretatie staat aangegeven dat een concept (lees ook: begrip) via focus altijd gemotiveerd is. Inderdaad

[e]motion and intellect are mutually constitutive and sustaining, rather than oppositional forces in the construction of knowledge.[p. 47]

Wat atomistisch beschouwd een enkel, absoluut bestaand concept is, valt volgens subjectief situationisme gedrags- c.q. ervaringsmatig als het ware uiteen. De passende formalisering ontgaat Code weliswaar, maar zij beseft terdege dat

something must be fixed to 'contain' the flux even enough to permit references [...] and ongoing relationships[. ...] Assumptions that one knows [something/-one] have to be made within the terms of this tension.[p. 38]

Dat vergt een kunstgreep, zeg ook maar een veronderstelling waarvoor géén verklaring meer kan worden verlangd. Volgens Metapatroon is dat de zgn nulidentiteit. Onder die ene identiteit heeft een object c.q. subject juist géén betekenis. Zij dient louter ertoe om de – nadere – situationele (deel)identiteiten met hun navenant verbijzonderde betekenissen te verbinden; zie o.a. § 1.11 in **Metapattern: Context and Time in Information Models** (Addison-Wesley, 2001). Zonder een dergelijke kunstgreep tellen louter verschillen. Samenhang ertussen is echter netzo reëel; nulidentiteit is de formele voorziening ervoor. Met een aanduiding ontleend aan de titel van een roman van Robert Musil, dit punt-zonder-eigenschappen betreft radicale ontkenning van essentialisme. In Code's voorstelling vind ik daar nog een spoortje van overgebleven. Zij ziet de voorwaarde voor samenhang tussen verschillen nog in

a well-mapped middle ground[. p. 318 ...] Its openness is a source of power in which the productiveness of an ambiguity that refuses closure can be realized.[p. 322]

Maar grond laat zich nog met een bereik associëren, dwz enigszins gevuld. Verder is ook grond niet algemeen, maar gedifferentieerd naar de drie dimensies van de enneade. Ja, van een bestuurder is het te veel gevraagd om dit terdege te begrijpen. Maar begrijpt z/hij de finesses van, herstel, reducties door overgeleverde kennisleer dan wel? Nee, natuurlijk niet. Maar dat onbegrip deelt z/hij met zowat iedereen, dus valt het niet op. Het komt er dus op neer wie z/hij vertrouwt. Helaas valt voor infrastructurele ontwerpogaven voor informatieverkeer nog bijna niemand te 'vertrouwen' in de zin van voorrang voor emancipatorische opzet. Daarom heeft opleiding m.i. prioriteit. Maar wie steunt dat plan? Ik benader er mensen mee in de veronderstelling dat zij het zgn algemeen belang willen bevorderen. Waarom slaag ik er niet in ze tot actie te bewegen? Zien ze in mij de zoveelste aanbieder die ergens een slaatje uit probeert te slaan? Zoals de waard is, ... Ofwel, iets bijzonders kan het nooit zijn wat ik voorstel. Of is het zo, dat iemand die met een kwalitatief ander idee komt, allereerst als gast wordt bestempeld, vervolgens tot vreemdeling, om uitsluiting te rechtvaardigen? Toegegeven, ik moet ook kunnen leven en daarvoor iets verdienen. Maar ik geloof toch wel voldoende te hebben aangetoond dat het mij om de opgave van maatschappelijk belang gaat die ik helaas nog door niemand anders behartigd zie. Hoe kan ik de drempel nog lager maken – dan met wat feitelijk mijn vrijwilligerswerk is – voor, zoals Code stelt,

a critical redirection of the goals and methodologies of inquiry [which] has the emancipatory potential to grant a hearing to voices suppressed by the dominant discourse[. p. 53 facilitating] the demands of social-political-moral accountability while addressing specific, located, structurally produced needs.[p. 323]

Ligt het uitblijven van verandering eigenlijk wel aan mij, dwz aan mijn gebrekkige overredingskracht? Of bestaat er onder wie ik aanpreek weerstand tegen emancipatie, hun andersluidende retoriek – als ik überhaupt al een reactie krijg – ten spijt? Volgens gangbare aannames enz. blijven ze reële variëteit echter frustreren, want hun

theories concentrate [...] on formal sameness[. ...] Assumed formal sameness and interchangeability impede the development of conceptual tools for coping with politically and morally significant differences. Hence the best that such theories can allow is a pale, pluralistic liberal toleration: a bare recognition of difference-in-isolation, which may be tolerated, but requires neither understanding nor care. Against this backdrop [...] interdependence and cooperation come across as less valuable than separateness.[p. 80 ... T]he norms of formal sameness obscure differences [p. 129 ...] with [their] capacity to limit the scope of inquiry and to foreclose possibilities of understanding.[p. 132]

Over motief gesproken, op leidinggevende (overheids)functies met infrastructurele opgaven van dien komen mensen terecht die volgens zoiets als stamcultuur leven. Zij ambiëren dus de positie van stamhoofd, en zijn geslaagd. Door verdere promotie gaan zij over een grotere stam. Maar in het stambegrip, zeg ook maar sekte, ligt tegenstelling besloten. Met andere stammen moet kennelijk vooral worden geconcurrereerd. Dat is antithesis voor heuse infrastructuur. Tja, probeer zulke mensen er maar eens van te overtuigen dat

the capacity to engage self-critically and dialogically in relationships makes [...] complexity manageable, and the rewards are great.[p. 104]

Dat willen ze domweg niet begrijpen. Door feitelijke oplossing van het stambeginsel zouden ze overdrachtelijk het hoofd verliezen. Afweer volgt hun beperkte, doorgaans impliciete paradigma. Voor mijn eigen ervaringen met pogingen om dóór te dringen gaat in elk geval tot dusver op wat Code aangeeft:

[E]fforts to find a place within the discursive construct will be treated as outsider, imitative behavior, and discounted without disturbing the stereotyped boundaries[. p. 120]

Die omgang met wat als dissidente opvatting prompt afgewezen raakt, heeft Irving Janis als groupthink geanalyseerd. Ach, waarom zou ik ook maar iets veranderen aan Code's beoordeling:

[T]he traditionally autonomous, impartial moral agent is a seriously flawed character.[p. 109]

Bij nader inzien is de veronderstelling van – wat ik noem – naïef atomisme in moreel opzicht niet gebrekkig, maar zelfs amoreel. Uitgaande van de enneade is motief immers als het ware geamputeerd. Wat overblijft wordt onder de noemer van de Rede onverminderd geïdealiseerd, maar is feitelijk steriel:

Entry into the domain of Reason requires a denial of epistemic value to affectivity in all of its forms, to cognitive interdependence, and to the particularities of experience, bodily existence, and practical activities.[pp. 120-121]

Het is, kortom, niet zo eenvoudig om nota bene opbouwend – inclusief onvermijdelijke kritiek –

to articulate strategies for deconstructing and subverting sociocultural representations[. p. 121 ... P]art of the [...] critique is to uncover the suppressions and exclusions that received ways of thinking have effected and to challenge disciplinary, methodological, and ideological boundaries. [...] C]ritique is creative in making space available for crossing boundaries; in defying territoriality.[p. 149 ...] The next steps cannot merely be the addition of some notes [...] to the existing corpus of received knowledge, or the integration [...] on equal terms into received epistemological theories. They must transform the terms of the discourse, challenge the structures of the epistemological project.[p. 324]

Het sleutelbegrip is variëteit. Ook – en vooral! – het referentiekader voor infrastructuur voor informatieverkeer

must be sufficiently complex to take account both of commonality and of ineluctable difference, separateness, and resistance to being swallowed up in a relationship, subsumed under a description; it must be cognizant of the power that is claimed with every knowledge claim and hence accountable for the political implication of exercising cognitive agency.[pp. 154-155 ...] A politically informed engagement in responsible epistemic practice can preserve the openness crucial to [...] guard against the reductivism hitherto characteristic of [...] knowledge.[p. 264]

Wie dat niet begrijpt, heeft niets te zoeken in de hoedanigheid van bestuurder. Met verkondiging van dergelijke opvattingen bereik ik echter niets. Nou ja, met het inslikken ervan evenmin. En vroeg of laat zal er toch wel bij iemand gaan dagen dat alsmaar méér van theoretisch veel te weinig averechts werkt? Of ben ik hopeloos optimistisch? Ik vind het onloochenbaar, dat 'we' voor de opgave staan

[to] reveal the interrelation of apparently separate and isolated areas of inquiry [...] in their potential for mutual illumination and [...] mutual effects.[p. 159]

Verantwoorde omgang

require[s ...] knowers [...] to become accountable, [...] entail[ing] acknowledgment of the roles of subjectivity and context in the construction of knowledge[. ...] Crucial to the process [...] is a reinsertion of the experimenter as a specifically located, [...] self-conscious subject into every account of [...] inquiry[. ...] Context stripping is impossible [...], and a knower is always accountable.[p. 160]

Daar is Metapatroon methodisch voor gemaakt! Subjectief situationisme als paradigmatische grondslag voldoet aan eisen die Code opgeeft:

A politically adequate 'successor epistemology' would have to give pride of place to [...] the diversity of situations [...] in which people need to be in a position to know[. p. 315]

Ervoor open staan vergt

dialogic practice, a mutual, reciprocal interpretive critique. A dialogue that promotes the dissolution of dogmatism requires an informed sensitivity to other people's situations, a responsive recognition of their specificities. In these aspects, it is the antithesis of monologic, imperialistic stereotyping and labeling.[p. 201]

Maar is de praktijk van openbaar (stammen)bestuur daarvoor niet te weerbarstig? Volgens Code is

[c]rucial to mounting an effective critical strategy [...] the recognition that there is no finally or definitively privileged point in the social construction of practices and actions.[p. 241]

Hmm. Hoe ga je iemand die zichzelf als "definitively privileged point" opvat, en daarvoor door selectieve waarneming alsmat bevestiging verkrijgt, aan het verstand brengen dat z/hij op die manier volgens een valse illusie leeft? Want zoals elk subject, ook z/hij is een veranderlijke samenhang van verschillen met, vooruit, als zo'n punt wat slechts als nulidentiteit consequent voorstelbaar is. Haha, en mis de tragikomische klank niet, neem deze tekst. Ik meen hier, met dank aan Code, louter verstandige opmerkingen te maken. Maar als een zgn bestuurder dit ooit leest, kiest z/hij er stellig voor om mij gevaarlijke onzin te verwijten. En ik geloof niet dat het voor afwijzing enig verschil uitmaakt, dat ik me hier beroep op zo'n prachtig boek als dat van Code (en elders in talloze publicaties op werk van nogal wat andere mensen). Dat neemt echter niet weg, dat

[t]he main assumption to be countered is that there can be a single, monolithic philosophy that yields access to the Truth, and that all rival discourses should be dismissed or suppressed as diversions from the true path.[pp. 305-306]

Intussen zoek ik – daarom – toch maar verder steun. Dus opnieuw volgens Code,

the divisiveness at the core of traditional epistemology, produced by the bipolar, dichotomous oppositions, has to be subjected to critical appraisal, not in order to create a new homogeneity, but to construct emancipatory theories of **difference**. [...] The point is [...] to engage critically in pluralist analyses of differences, at once committed to revealing their interconnections and to refusing the quietism of liberal tolerance. [...] It is about subjectivity and cognitive agency, about displacing entrenched thought structures.[p. 263]

Noot: Van Lorraine Code las ik eerder met instemming het boek **Epistemic Responsibility** (University Press of New England, 1987). Zie [note 53.9](#) voor afschrift van een emailbericht dat ik de auteur destijds stuurde.

58.90

Onlangs bestudeerde ik een boek waarin de schrijfster mijn besef bevestigt van de verwevenheid van de noodzaak van kwalitatieve hervorming met de moeilijkheid zo'n verandering met enig succes te helpen realiseren (Lorraine Code, **What Can She Know?**). Wàt er in informatiekundig opzicht c.q. voorwaardelijk ervoor zoal moet veranderen, menen wij allang redelijk te weten. Daadwerkelijk bereikt hebben we echter nog steeds ... niets. Hoe lang delen jij en ik tevens onze zorgen over kans van slagen al? Kort na Code's boek raadpleegde ik het Engelstalige Wikipedia-lemma **Upton Sinclair**. Meteen in de aanhef staat, dat Sinclair (1878-1968) thans vooral bekend is door de volgende stelling:

It is difficult to get a man to understand something, when his salary depends upon his not understanding it.

Ik vrees dat het inderdaad zo is. Ik kwam overigens tot raadpleging van genoemd lemma door aanschaf van **Mammonart**, een boek dat Sinclair nota bene in eigen beheer uitgaf (1925). In een uitgebreide aantekening die ik nav Code's boek maakte, zie nr 58.89, wees ik stamcultuur aan als heersende belemmering voor emancipatie. Veel eerder in **Mammonart** blijkt Sinclair de afhankelijkheid van kunstenaars, wat mij betreft inclusief ontwerpers, van dergelijke cultuur te hebben aangegeven. Met zoveel woorden bedoelt Sinclair zèlf ook reeds ontwerpers e.d. Voor hem geldt als kunstenaar iemand

who represents life imaginatively by any device[. p. 8]

Enfin, in een stam maken

the Old Men en the Witch Doctors

de dienst uit, waarin hun schepping van de geldgod (mammon) verhoudingen reguleert. Omdat kunstenaars, en lees steeds dus óók: ontwerpers,

have become specialists in the imaginary[, ...] more than ever, the grip of the Old Men en the Witch Doctors grows tight upon them. More than ever it is required that their pictures and stories shall deal with things of which the Old Men en the Witch Doctors approve; more than ever they are called upon to honor and praise the customs of their tribe, as against the customs of all other tribes[. p. 7]

Sinclair etiketteert zijn boek als

a study of the artist in his relation to the propertied classes.[p. 7]

Mede gelet op zijn stelling die ik ontleende aan Wikipedia geldt zijn studie algemener voor de verhouding tot de, zeg maar, salaried class. Aan zijn boek gaf Sinclair – immers – de ondertitel:

An essay in Economic Interpretation.

Zijn nadere stelling luidt, dat

from the dawn of human history, the path to honor and success in the arts has been through the service and glorification of the ruling classes; entertaining them, making them pleasant to themselves, and teaching their subjects and slaves to stand in awe of them.[p. 7]

Kortom, met een emancipatorische insteek is een ontwerper prompt een opstandeling. Want gelijkwaardigheid ondermijnt privilege. Over teken als verzoek tot inschikkelijkheid gesproken, zoals Sinclair kunst opvat strookt met mijn opvatting. Volgens hem is kunst

a representation of life, modified by the personality of the artist, for the purpose of modifying other personalities, inciting them to changes of feeling, belief and action.[p. 10]

Ofwel, Sinclair beschouwt

art works as instruments of propaganda and repression, employed by the ruling class of the community; or as weapons of attack, employed by new classes rising into power.[p. 8]

Met het perspectief volgens “class struggle” ben ik het oneens. Dat levert nooit een oplossing op. Zoals Code ook duidelijk maakt, blijft werkelijke emancipatie illusoir zolang we hoogstens elites wisselen. Voor evenwichtige(r) verhoudingen is het nu net de clou om te ontkomen aan dat schema van elkaar bestrijdende stammen met hiërarchische verhoudingen per stam. Met dit voorbehoud over de m.i. opbouwende tekortkoming in Sinclairs analyse, vind ik zijn kritiek vaak wel treffend. Zo heeft hij oog voor kunstenaars

who have failed to serve their masters, [...] ask[ing] what penalties they have paid for their rebellion.[p. 8]

Hierbij merk ik op dat een ontwerper voor het dilemma kan staan dat z/hij haar/zijn opdrachtgever juist gediend acht met wat die opdrachtgever niet kàn begrijpen. Dat is zelfs principieel aan de orde waar het om verkeersvoorzieningen gaat. Een opdrachtgever die daarvoor eigen belang voorop stelt, frustreert evenwichtig verkeer, laat staan dat z/hij helpt voorzien in infrastructuur. Een infrastructureel voorstel is daarom allesbehalve opstandig bedoeld, maar wordt gauw als zodanig opgevat, dus precies verkeerd. Aldus laat een bijziende opdrachtgever na

to place the art function in relation to the sanity, health and progress of mankind.[p. 8]

In elk geval voor facilitering van informatieverkeer zijn jij en ik het erover eens dat

mankind is today under the spell of utterly false conceptions of what [design] is and should be[. pp. 8-9]

Sinclair somt zes leugens op waaronder we onder de noemer van kunst lijden. Allereerst, en vervang “art” o.a. door informatiekundig ontwerp, dat [1]

the artist's sole task is perfection of form [...] means degeneracy, not merely in art, but in the society where such art appears.[p. 9]

Evenmin klopt het, al helemaal niet als het verkeersvoorzieningen betreft, dus ook en vooral die voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal, dat [2]

art is something esoteric, for the few, outside the grasp of the masses.[p. 9]

Met digitale technologieën zijn er nieuwe mogelijkheden voor resp. risico's door verkeer. Daarvoor kunnen overgeleverde aannames ongeschikt zijn. Het gaat mis door het klakkeloze voorschrift dat [3]

new artists must follow old models, and learn from the classics how to work.[p. 9]

Met Metapatroon heb ik zelfs een kwalitatief andere methode voor modellering ontworpen. Let wel, daardoor raken gangbare methoden niet compleet vervangen, maar ondergaan relativering. Tja, iemand die er eentje voor absoluút geldig houdt, voelt zich daardoor subiet gekrenkt. De crux voor facilitering van informatieverkeer met evenwichtige(r) verhoudingen tussen deelnemers is ordening van reële betekenissenvariëteit inclusief samenhang. In plaats van [4]

an escape from reality, [...] the true purpose of art is to alter reality.[p. 9]

Daaruit volgt dat het onverantwoordelijk is om te doen alsof [5]

art has nothing to do with moral questions. [Rather,] all art deals with moral questions; since there are no other questions.[p. 9]

Zo is volgens Sinclair ook een leugen [6]

the notion that art excludes propaganda and has nothing to do with freedom and justice.[p. 9]

Sinclair begrijpt dat er meteen over “propaganda” al dan niet opzettelijk verwarring gezaaid kan worden. Hij haast zich daarom uit een toonaangevend woordenboek te citeren, dat hij met propaganda bedoelt:

Effort directed systematically toward the gaining of support for an opinion or course of action.[p. 10a]

Of zoals ik taal- resp. tekenleer zelfs radicaal duid: Elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance). Ontkenning van het principiële beïnvloedingskarakter is volgens Sinclair

itself a piece of ruling-class propaganda, a means of duping the minds of men, and keeping them enslaved to false standards both of art and of life.[p. 10b]

Zitten jij en ik klem tussen ons vermogen tot voorstelling van emancipatorisch informatieverkeer en ons onvermogen om ook maar iets te veranderen aan de ongelijke praktijk? Zo liet de I&M-medewerker waarmee jij ooit het contact legde, op mijn navraag weten dat hij “er nog niet [aan toe]gekomen [was mijn emailberichten van twee maanden resp. één maand geleden] te lezen.”

Heb jij wèl opwekkend nieuws?

58.91

Hypes. Daar noem je er zowaar een hele verzameling van. Als iedereen het erover heeft, tja, dan moeten we er toch zeker iets mee, nietwaar? Grrr. Intussen ben ik wat verder gevorderd in **Mammonart** van Upton Sinclair. Hij bevestigt dat een opbouwend gesprek gauw onmogelijk blijkt, omdat je meestal te maken hebt met iemand

[who] is not at all what he thinks he is, and does not produce his works [...] from the motives he publishes to the world. We shall find that the fellow has been almost too shrewd – he has contrived a set of pretenses so clever that he has fooled, not merely his public, but himself.[p. 14]

Zo iemand is dus immuun voor argumentatie. Als z/hij al een weerwoord geeft, kan het dus niets anders dan om een [fopvatting](#) gaan. Door zijn interpretatie maakt Sinclair overigens begrijpelijk wat Plato tegen kunstenaars heeft:

They [a]re liars and pretenders, [...] destroy[ing] men's respect for truth.[p. 13]

Plato's aanbeveling luidt daarom om ze uit de republiek te verbannen. Zo streng ben ik zeker niet. Wie we m.i. kunnen missen als kiespijn, zijn wat ik maar pseudo-ontwerpers noem. Dat is tot dusver niet gelukt, en in een koninkrijk is de kans daarop al helemaal nul. Ook op het zgn congres dat jij binnenkort bezoekt, ontkom je dus niet aan

a fancy line of trade-lies.[p. 14]

Dat gaat prompt voor wijsheid door, want

[i]n a civilization based upon commercial competition, laissez-faire and freedom of contract, the lie of the horse-trader becomes the basis of all really significant actions of men and women.[p. 24]

De aanduiding paardenhandelaar is daar overdrachtelijk bedoeld; een Nederlands woord ervoor is sjacheraar. Nogmaals, daarop kan je vrijwel niemand aanspreken. Waarom moet ik naar aanleiding hiervan toch aan dat zgn consortium denken? Bezwaar e.d. wordt in elk geval niet opgevat als opbouwende kritiek:

There are lies so generally accepted and conventionalized that the very liars do not know them as such, and are amazed and wounded in the feelings when their attention is called to the truth.[p. 26]

Ik merk op, dat wat mij betreft “truth” in absolute zin niet bestaat. Wat ik probeer te bevorderen, klopt, met tekens als verzoeken tot inschikkelijkheid, zijn evenwichtige(r) verhoudingen. Daarmee mag je zo mogelijk nog minder aankomen. En natuurlijk ben ook ik

under the necessity of finding an audience that will feed [me, p. 15]

maar dat schiet er dan bij in. Waarom zijn jij en ik eigenlijk niet

recognized and successful? p. 17]

Kennelijk behoren wij niet tot

men who look [...] up to the ruling class by instinct, and serve [...] their masters gladly and freely.[p. 17]

Wie dat wèl opbrengt, kortom, bedient

a class which owns and runs the world, and wishes everything to stay as it is.[p. 20]

Wat een zgn elite in elk geval wil handhaven of, liever nog, versterken, is haar voordeelpositie. Ook daarover heeft Sinclair verderop in **Mammonart** stellig e.e.a. te vertellen ...

58.92

MDM? Ik herken nu pas hoe veelzeggend de aanduiding master data is. In het Nederlands was mij dat met termen als basis- en stamgegevens nog niet zo opgevallen. Maar in het Engels staat de associatie met de heerser er zelfs letterlijk. Daarbij gaat het dus om zowel eenzijdig als enkelvoudig vóórgeschreven betekenis. Dan is naïef atomisme te zwak uitgedrukt. Moet narcistisch atomisme zijn. En volgens een narcist is de gehele wereld slechts één atoom, en dat is hijzèlf met de rest als zijn eigenschappen. Dat zelfbeeld hebben echter – hoe kan dat toch? – talloze mensen. Daardoor laten zich master data als concurrentiemiddel propageren. Lijkt mij tegenstrijdig. Dat klinkt alweer onlogischer als je ze basisgegevens oid noemt, maar met reële betekenisvariëteit heeft het natuurlijk allemaal niets te maken, integendeel. Nou ja, het is dan wèl weer passend om een bijeenkomst over zulke averechtse strijd in een arena te houden. Jammer genoeg blijft het daar niet toe beperkt.

58.93

In **The Construction of Personality** (Routledge, 2e editie, 1988, oorspronkelijk 1982) stelt Sarah E. Hampson dat

there is a growing interest in investigating the joint effects of personality and situational variables in efforts to understand and predict behaviour.[p. 39]

Tot dusver is daarvan in/voor informatiekunde echter nog niets te merken. Ik elk geval heb ik er nog niets aan kunnen verbeteren, ontwerp van grondslagen (subjectief situationisme) resp. modelleermethode (Metapatroon) ten spijt. Onder de noemer van “consistency” verduidelijkt Hampson noodzakelijk onderscheid:

[B]y examining the behaviours and situations [...], the identification of different forms of consistency becomes straightforward.[p. 75]

Dat leidt tot erkenning van

the relative importance for the determination of behaviour of what the person brings to bear upon the situation versus what the situation brings to bear upon the situation.[p. 81]

Hampson schrijft aan Kurt Lewin het idee toe dat

behaviour is a function of both the person and the environment[. p. 81]

Zo kent ook wat ik noem subjectief situationisme zeker géén nieuw beginsel. Mijn uitbreiding betreft integratie van semiotiek, resulterend in de semiotische enneade als formeel basisschema. Terwijl Hampson beweert dat

it is doubtful whether the debate has progressed conceptually much further since [Lewin's] statement[, pp. 81-82]

biedt de enneade m.i. wèl een aanzienlijke verbetering voor begrip. Hoe dan ook,

both personality and situational factors are [to be] taken into account in the explanation of behaviour[. p. 83]

Nota bene, wat een persoon (lees ook: subject) opvat als situatie is als motief integraal aanzet resp. uitkomst van het interpretatiemoment van semiosis, zeg dus maar óók weer subjectief. Dit verklaart natuurlijk waarom subjectief-situationele gedragingen

are notoriously hard to replicate[, p. 88]

sterker nog, dat is met totale precisie principieel zelfs ònmogelijk. Door semiosis is het subject op het ene tijdstip immers niet meer het subject op een volgens tijdstip, enzovoort.

Wat doen we eigenlijk met zgn conceptueel modelleren? Wat iemand dènt,

cannot be observed directly; it can only be measured indirectly by making observations of that which is available externally.[p. 2]

Gedrag is wat wij als waarneembaar veronderstellen. En feitelijk is dàt het dus, wat wij modelleren. Met bepááld gedrag principieel resulterend uit resp. mikkend op samenloop van subject en situatie, is het logisch om dàt voor modellering tot methodisch beginsel te verklaren. Voilà, Metapatroon. En met de semiotische enneade als, zeg maar, metamodel suggereer ik hoe concrete gedragsmatige verbijzonderingen formeel corresponderen met dito verbijzonderingen volgens – dimensies van – teken resp. interpretatie.

58.94

Kan je op die dag gaan ‘staan’ met een kraampje met zoiets als een contextspel? Zo van, raad wat ‘dit’ is? Dan blijken er nogal wat ‘aanwijzingen’ nodig om het ‘goed’ te hebben. Maar met andere ‘aanwijzingen’ is iets ànders ‘goed.’ Neem een enkele letter. Welk woord staat er? Oh, kan je dat niet met zekerheid zeggen? Vooruit, een letter er bij. Weet je het nù? Enzovoort. Ik heb dat ooit met een punt gedaan. In een

tekening kan dat het rechter oog blijken te zijn, of het linkeroog, of het rechter neusgat, ga maar door ...
Laat ook maar zitten, goede reis terug.

58.95

De eerste en enige keer dat ik die zgn arena bezocht, was als toeschouwer van de finale Champions League in 1998 (voetbal). Toen had ik nog contacten ... :-) Dank je zeer voor je verslag van de mdm-bijeenkomst daar van verweerde kinderen, zeg maar met onbeperkt zakgeld, in een overladen snoepwinkel. Oeps, de vergelijking gaat helaas gauw mank. Was het maar zo, dat ze al dat snoepslecht zelf opaten. Daar zouden ze dan goed misselijk van worden, met leereffect van dien. Of is het zo, dat ze domweg niets verteren? Waarmee ze zich volproppen, komt er dus net zo snel weer uit, enzovoort. Voedselwaarde nul. Een begin van oplossing bestaat er uit dat zakgeld stop te zetten. Maar ja, wie blijven zo vrijgevig? Precies, dat zijn altijd maar weer de Old Men, ingefluisterd door hun Witch Doctors.

Kan je iets meer vertellen over de suggestie van “harmoniseren [...] als noodzakelijk kwaad”? Zit er al enig besef resp. opbouwende erkenning achter van reële betekenisverschillen? Of worden verschillen klakkeloos betreurd vanuit het verlangen dat ze er eigenlijk niet horen te zijn? Met wat ik ooit schreef, zie [Informatiekundige harmonieleer](#), heeft het stellig nog niets te maken. De stelling “dat [he]t allemaal niet meer zo uitmaakt” toont onbegrip van relativering. Want van/voor relativering is uiteraard ook precisie vereist, sterker nog, contextuele verbijzondering faciliteert precisie die door de veronderstelling van absolute geldigheid illusoir is. Maar het is zoals jij analyseert, te weten dat aan illusies geld valt te verdienen. En omdat geld zich laat tellen, telt het. Waarom weigeren jij en ik dat toch te begrijpen? Het is toch zo eenvoudig!

58.96

Informatiekunde is een discipline die kampt met een achterhaald paradigma, en verkeert dus in crisis. Uit **Friends of Friends** (Blackwell, 1974) van de Nederlandse antropoloog Jeremy Boissevain (1928-2015) blijkt dat eerder sociale antropologie op een vals spoor zat. Zijn verhaal vind ik tevens relevant voor informatiekunde, omdat zijn analyse daarvoor helaas nog onverminderd actueel is. Volgens Boissevain, zoals hij in 1974 stelt,

the so-called structural-functional view of social behaviour and society [...] has dominated sociology, social anthropology and to a considerable extent political science since the 1930s.[p. 4]

Volgens dat paradigma is

society [...] an enduring system of groups, composed of statuses and roles, supported by values and connected sanctions which operate to maintain the system in equilibrium.[p. 4]

Voor begrip van reële variëteit van gedrag is groep echter een te ruime noemer. Dat moet het individu zijn (lees ook: persoon, subject). Wat ik later aanduidde als subjectief situationisme, beschrijft o.a. Boissevain al:

Role relations [are] in perpetual flux, the expectations of each actor varying according to the situation[. p. 4 ... T]he static, structural-functional model of society does not work at the level at which real people interact.[p. 5]

Op mijn beurt heb ik met de semiotische enneade een alweer rijker kader ontworpen

to explain the behaviour of real people and the patterns and forms it assumes [and],
as a consequence, to predict it.[p. 5]

Voor formele modellering van betekenisverschillen in samenhang propageer ik een
passende methode, [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern).

Nota bene, ook en vooral taal(gebruik) volgt dat

people decide their course of action on the basis of what is best for themselves, and
not only, as structural-functionalists would have us believe, on the basis of the
accepted and sanctioned norms of behaviour.[p. 6] In the final analysis [a person] will
probably advance the most convenient for himself of several possible 'rules' to justify
action from which he is the primary beneficiary.[p. 7]

Kortom, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request
for compliance; zie [Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism](#)).

Want,

since [man] is dependent on others, it is impossible for him to achieve his own self-
interest unless he takes others into account[. p. 6]

En normen dan?

Pragmatic action is dressed up in normative clothes to make it acceptable.[p. 6]

Van de enneade is motief één element. Alle elementen zijn onlosmakelijk
verbonden. Dat helpt voor

[t]he study of the 'true' motives of social action[. ... T]he view that man is also a self-
interested operator opens up important lines of investigation.[p. 6]

Met informatiekunde gaat het mij vervolgens pràktisch om kwalitatief andere
voorzieningen voor informatieverkeer. Ook voor het ontwerp van Metapatroon als
alternatieve methode was

[t]he starting point [...] the failure of existing theory to take into account the range of
social forms usually dismissed[. p. 7]

Voor optimale infrastructuur voor informatieverkeer, dwz ter bevordering van
evenwichtige maatschappelijke verhoudingen, moeten we uitgaan van

individuals caught up in a pattern of interdependencies[, i.e., social configurations [...]]
must be seen as networks of choice-making persons competing for scarce and
valued resources.[p. 9]

Ook voor informatiekunde of, beter gezegd, informatieverkeerskunde is het nodig

to reintroduce people into [disciplinary] analysis [...] from where they have been
banished[. p. 9]

Maar waarom is dat niet allang gebeurd? Boissevain somt enkele belemmeringen
op, die m.i. tevens gelden ter verklaring van stagnerende informatie(verkeers)kunde.
Hij wijst erop, dat

most anthropological research until the late 1950s took place in colonial territories
and was financed by colonial powers.[p. 11]

Qua scheve machtsverhoudingen zie ik geen verschil tussen een kolonie en een
'moderne' organisatie. Vooral van omvangrijke organisaties is de leiding daarom

pleased to learn that [its] populations accept [...] the imposed social order voluntarily
and that conflict [i]s abnormal.[p. 11]

Zeg ook maar dat wat machthebbers annex financiers wenselijk achten, bepaalt de uitkomst. Onvermijdelijk mondt dat uit in

social structure [...] viewed as an arrangement of persons in institutionally controlled or defined relationships[. p. 11]

Aldus raakt de reële variëteit van intermenselijke gedragingen gereduceerd tot

an account of the form of the structure[, only].[p. 11 B]ehaviour that does not conform to the normative picture [...] is ignored or explained away as 'deviant' or 'exceptional'.[p. 12]

Nota bene,

that does not solve the problem, for this exceptional behaviour takes place within the same social system [...]; it must be explained by factors which operate there.[p. 12]

De structurele tekortkoming is dus juist dat

we are presented with a model of how the [researcher] thinks (and all too often how the latter's informants would like him to think) the system **should** work. The trouble is that ideal systems are presented.[p. 12]

Nou ja, ideaal in de zin van illusie, en wel van de opdrachtgever in kwestie. Dit raakt natuurlijk noodlottig versterkt wanneer de opdrachtnemer zich beperkt tot de opdrachtgever als "informant," dus alle andere belanghebbenden niet raadpleegt:

What we end up with is a set of generalized role relations[. ...] Examples, if provided, are carefully selected to illustrate this. Real people making choices between conflicting norms and manipulating these for their own benefit are almost totally absent.[p. 12] They are essentially rule books about the ideal behaviour of the non-existent, generalized 'average man'.[p. 18]

De meeste daadwerkelijke verkeersdeelnemers worden in hun gevarieerde belangen gefrustreerd door voorzieningen die zo veralgemeniserend werken. Tja,

[i]t is a nice, simple model: but it does not work. It is incomplete[, for] the individual behaviour of real people has been systematically eliminated[. p. 12 T]he model in its pure form misleads [...], and poses grave problems[. p. 13]

Als gevolg van reductie,

[structural-functionalist models do not] come to grips with social change. The study the **status quo** and seek to explain it in terms of the **status quo**[. p. 13]

Nogmaals, informatieverkeer is een door-en-door sociaal verschijnsel, en

social reality [...] is not quite this simple.[p. 18]

Desondanks, beklagt Boissevain zich in 1974,

structural-functionalism still prevails.[p. 18]

Voor informatiekunde is het vergelijkbaar de doorgaans impliciete aanname volgens atomisme die stelselmatige verkeersoriëntatie belemmert. Helaas,

it is interesting to speculate why, in spite of its demonstrated inadequacies, [it] has still not passed into history.[p. 19]

De voornaamste reden die Boissevain noemt voor aanhoudende populariteit van structureel-functionalisme betreft borging van

a scientific belief system which was most congenial to the colonial commitments of the countries in which social anthropologists were employed. Since nearly all social

anthropological research is government financed, [...] it would indeed have been surprising if [social anthropologists] had bitten the hand that fed them.[p. 19]

Met de focus op aparte organisaties liggen de scheve verhoudingen vergaand hetzelfde. Maar als het om infrastructuur voor verkeer gaat, zou juist – de – overheid toch beter moeten weten. Voor informatieverkeer beschouwen overheidsinstellingen zich echter nog als deelnemers aan verkeer. Weliswaar schrijven zij in die hoedanigheid eenzijdig vóór hoe burgerdeelnemers zich dienen te gedragen, maar dat werkt voor heuse infrastructuur natuurlijk averechts. En besluitvormers met beleidsadviseurs die niet beter weten, zien in gangbare aanpak

a tried and simple recipe [...] which [...] can [be] use[d] with relative safety.[p. 19]

Als het niet werkt, tja, wat kunnen zij eraan doen? Iedereen doet het toch zo? Daarom,

it is an appealing technique, a simple model which is quite safe to use since most of the great names [...] have used it.[p. 20]

Maar wat betekent eenvoudig, veilig e.d. als het ... niet wèrkt? Een paradigmawissel ondervindt nu eenmaal weerstand omdat

it is a belief system in which those with the greatest resources at their disposal have vested interests.[p. 20]

Het is kennelijk niet eenvoudig om tijdig de noodzaak tot verandering te beseffen om dat belang duurzamer te verzekeren:

In short, a theory, once it is established [...], tends to be self-perpetuating.[p. 22]

Gelukkig heeft Boissevain dat niet serieus genomen. Waarom zou ik dat voor informatie(verkeers)kunde doen? Hij meent dat

the long term prognosis is favourable.[p. 23]

Maar het is geen eenvoudige opgave

to dislodge obsolete theories[. p. 23]

Voorlopig houdt de informatiekundige crisis aan, de beschikbaarheid van passende theorie en methode volgens stelselmatig perspectief ten spijt.

58.97

In kader van verkenningen volgens grondslagen meld ik je graag dat [boven]staande aantekening m.i. tevens op rechtspraak van toepassing is. De rechter heeft immers met concrete gevallen te maken. Z/hij mag zich door valse abstractie (lees ook: ideaal) niet laten afleiden. Tegelijk gaat “perpetual flux” van hoedanigheden voor de rechte te ver. Voor toetsing moet er formele structuur van die veranderlijke “role relations” bekend zijn, overigens netzo formeel pas in laatste instantie bij de rechter. Allereerst behoren deelnemers aan maatschappelijk verkeer zich volgens die hoedanigheden onderling te oriënteren. Pas wanneer er iets misgegaan is c.q. dreigt te gaan, is eventueel rechterlijke bemoeienis aan de orde met volgens m.i. dus netzo formele voorrang voor (re)set van hoedanigheden van gevalsmatig betrokken verkeersdeelnemers.

58.98

Blijf jij ook bestookt worden met verzoeken om onder de noemer van architectuur de zoveelste aspectenquête in te vullen? Ditmaal gaat het over zgn data-architectuur.

Of, opnieuw en wat dit onderwerp betreft vooral, hoe één dwaas meer kan vragen dat talloze wijzen kunnen beantwoorden. Kan je nagaan wat er gebeurt zodra meerdere dwazen gezamenlijk optrekken. Aan de veronderstellingen enz. laat zich herkennen, nou ja, door wie beter weet, dat “data” daar nog onverminderd beperkt tot een organisatorisch kader gedacht is. Lees ook, volgens het vernauw(en)de perspectief van de betalende opdrachtgever. Er lijkt inderdaad geen ontkomen aan, zoals Upton Sinclair in **Mammonart** analyseert, stamoudsten plus volkbezweerders. Van serieuze verkeersoriëntatie dus nog geen spoor, laat staan van erkenning van de noodzaak van methodische beheersing van veranderlijke reële betekenisverschillen-in-samenhang ... en al helemáál niet van praktisch gebruik van zo’n methode (vanuit begrip van dekkende semiotische grondslag). Mijn eerdere pogingen tot voorlichting, zie o.a. [aantekening 55.98](#), hebben – dus – niets uitgehaald. Zoals jij volgens mij al eerder besloot, besteed ik er géén verdere moeite aan. Of het moet zijn, dat iemand gerichte belangstelling toont. Maar waar zou die vandaan kunnen komen?

Uit jouw recente berichten maak ik overigens tevens op, dat jij voor je werk omringd bent door mensen met vergelijkbaar onzinnige ideeën over zgn architectuur. Indien het überhaupt nog mogelijk om iets opbouwends te bereiken, wát kan je concreet doen?

58.99

Dus “harmoniseren” is daar inderdaad een eufemisme voor standaardiseren met hegemoniale strekking. En omdat ‘ze’ die strekking niet beseffen, kunnen ze kritiek niet duiden, laat staan dat ‘ie doordringt en tot andere gedragingen leidt. Zo’n verzoek tot inschikkelijkheid ten gunste van erkenning van reële variëteit blijft kansloos. Je mag toch wel zeggen, dat we de afgelopen jaren allerlei mensen als aanspreekpunt hebben benaderd. Tot dusver zijn we er echter niet in geslaagd om ook maar iets aan hun hoedanigheid van waanpreekpunt veranderd te krijgen. Er komen slechts steeds meer doordachte aantekeningen, dat dan weer wèl.

58.100

Omdat je blockchain blijft noemen, heb je erom gevraagd! :-). Een kennis probeert ook na een hartaanval verveling te verdrijven met zakelijke plannetjes. Als iedereen het over blockchain heeft, moet er toch geld mee te verdienen zijn, nietwaar? Nadat we jaren geen contact hadden, schreef hij me enkele weken geleden een bericht met de vraag wat ik ervan vind. [Boven]staand [in aantekening 58.86] tref je afschrift van mijn antwoord aan. Vervolgens hebben we er nog een gesprek aan gewijd. Met o.a. mijn kwalificatie van bitcoin als piramidespel is hij het wel eens, maar dat van voorrang voor stelselmatige betekenisordening volgt hij niet. In hun ijdelheid willen de vermeende keizertjes voortdurend slechts nieuwe kleren. Ook met zijn handelsgeest annex referentiekader houdt die kennis zich dus beperkt tot oriëntatie op wie er met zo min mogelijk inspanningen toe kan worden gebracht om te betalen voor wat zo min mogelijk, bij voorkeur zelfs géén, inspanningen vergt om te leveren. Daarom denkt hij nog maar wat verder na over blockchain ... Het is natuurlijk maar weer wat je (na)denken noemt.

58.101

Het spectrum waarlangs of, beter gezegd, de ruimte waarin je voor digitale hulpmiddelen zoekt, ligt tussen àlles-in-één-kant-en-klaar-pakket aan de ene kant en àlles-apart-en-dus-nieuw-op-maat-gemaakt aan de andere kant. Het idee is om met

voorrang te duiden wat het meest ingewikkeld is. Verdere keuzes volgen daar dan als het ware vanzelf uit. Als je nu eens betaling als uitgangspunt resp. kritieke factor neemt. Welke manier(en) van betaling wil jij faciliteren? Als tweede factor suggereer ik alvast het, zeg maar, afmelden van een uniek exemplaar. Als je het via A verkocht, moet het bij B, C, enzovoort uit de aanbieding verdwijnen. Volgens mij is dat wat jij aansturing van de verkoopplatforms noemt, toch?

58.102

Dat maakt me toch nieuwsgierig. Als collega's van jou ermee bezig zijn, wát doen ze dan precies? Wat mij betreft is blockchain een kwestie van vorm, zeg ook maar verpakking. Ja, ik weet het, wat ik beweer klinkt ouderwets, maar ik blijf zo eigenwijs om inhoud, betekenis dus, voorrang te geven. Hoe zien die collega's het verband tussen informatiemodellering en blockchain? Of zijn ze blind voor – de noodzaak van – modellering van betekenissen?

In mijn antwoord aan die kennis voerde ik Metapatroon op om te illustreren dat een verbijzonderd knooppunt annex blok verwijzingen bevat waardoor eveneens sprake is van schakels, zij het ingewikkelder van een netwerk ipv een keten. Klopt, de horizon is dan het grensblok. En wat zich ook maar als geschakeld-zijn laat duiden, kan dus eventueel – verder – worden beveiligd door de noodzakelijke verwijzing(en) mee te nemen in de productie van een, zeg maar, controlegetal, enzovoort. Dat is natuurlijk allang oude koek. Het is prima, indien – de noemer van – blockchain helpt om aandacht op beveiliging te vestigen. Ik vraag me echter af, of dat werkelijk gebeurt. Het lijkt erop, dat blockchain door menigeen prompt wordt gezien als wondermiddel voor digitalisering. Hebben jouw collega's het – nog – over beveiliging?

58.103

Wat een verhelderend beeld geef je van simplistisch narcisme! Waarop de schijnwerper gericht staat, is ... diezelfde schijnwerper.

En dat gaat ook maar dóór, precies, zgn Droste-effect. En de feitelijke werper is wie louter zichzelf ermee wil verlichten, maar zonder besef van schijn, dwz in de valse veronderstelling dat wat z/hij aldus toont volledig werkelijk is. En voor wat slechts een vertekend plaatje is, verwacht z/hij de voortdurende hoofdprijs. En ...

Een prijs verschaft een excuus om juist géén gevolg te geven aan het voorstel waarvoor 'ie toegekend is. Tja, wat heeft iemand er dan wèrkelijk mee 'gewonnen'? Zodra iemand je publiekelijk prijst, weet je vrijwel zeker dat z/hij volgens jouw werk niets doèt. Hoe kan het ook, wanneer z/hij dat werk nooit zelfs maar vluchtig bekeek, laat staan grondig begrijpt. Zie verder o.a. [Variëteitkunstenmaker](#). Nota bene, de vraag is wie narcistischer is. Is dat de ontvanger of de verstrekker van een prijs? Dat hele prijsgedoe bevordert schijn.

Vat ajb mijn aanvangszin niet als "prijs" op, maar als een uit bescheidenheid gemaakt, welgemeend compliment. :-) Dat kan je voorts opmaken uit het vervolg dat ik wèl eraan probeer te geven.

58.104

Dank je wel voor je opsomming van eventuele toepassingen van blockchain. Ze komen mij alleszins redelijk voor. Het gaat in die gevallen toch om transacties? Dan moeten betrokken partijen erop – kunnen – vertrouwen dat het zgn spoor integer geregistreerd staat c.q. dat niemand dat spoor (lees ook: audit trail) òngemerkt wijzigt. Die zorg voor integriteit resp. beveiliging is ook helemaal niets nieuws

(evenmin, me dunkt, als de oplossing ervoor dat is, een nieuwe aanduiding ten spijt). En ik ben het er ook mee eens, dat het voorrang verdient om te bepalen wat er “zoal in zo’n block” past. Dat is toch inhoud? Volgens verkeersoriëntatie zouden jij en ik natuurlijk allereerst een stelselmatig model opstellen, dwz dekkend voor het informatieverkeersstelsel in kwestie. Integraal/integrerend verschijnen daarin ook en vooral (verkeers)deelnemers in hun relevante hoedanigheden, zodat verschillende transacties zich stelselmatig laten duiden enz. Pas daarna heeft het zin om concrete maatregelen voor integriteitsborging e.d. na te gaan.

Ik begrijp niet, zoals jouw collega’s kennelijk menen, waarom blockchain als eventueel middel voor bedoelde borging niet in aanmerking komt voor (handels)verkeer waarbij jouw werkgever zich “man-in-the-middle” acht. Ik zou zeggen, dat juist die positie als het ware èxtra verplicht tot het treffen van maatregelen voor optimaal verkeer(sverloop). En, nogmaals, die verantwoordelijkheid valt praktisch onmogelijk waar te maken zonder stelselmatige (verkeers)oriëntatie. En dat vergt inderdaad àndere theorie ... Let wel, in een stelselmatig model verschijnt óók jouw werkgever volgens verschillende hoedanigheden, al naar gelang bemoeienis met transacties. Eén van die hoedanigheden kan “man-in-the-middle” betreffen; een stelselmatig model toont expliciete samenhang met andere hoedanigheden van àlle relevante deelnemers. Overzicht!

Staat de aanduiding TSO voor transmission system operator? Zo ja, ik zie – dus – niet wat voor verschil een TSO annex “man-in-the-middle” maakt voor, algemener gesteld, integriteitsborging van transacties, integendeel. Mis ik iets belangrijks?

58.105

Ik heb al eerder, zie aantekeningen 58.90 en 58.91 hierboven, opmerkingen gemaakt nav **Mammonart**, een boek uit 1925 van Upton Sinclair. Weliswaar beperkt Sinclair zijn voorbeelden tot schrijvers van wat doorgaans literatuur heet, maar volgens mij houdt hij zijn analyse resp. aanbevelingen terecht geldig voor individueel gedrag in willekeurige verhoudingen. In elk geval geeft hij m.i. tevens te denken voor gedrag van ‘ons’ in hoedanigheid van informatiekundig ontwerper. Dus,

your task [is] not the timid service of convention, [...] the endless copying of copies of folly and [...] greed.[p. 386]

Helaas, ook de zgn ontwerpers

of our time are like men hypnotized, repeating over and over a dreary formula of futility.[p. 386] As for political and social ideals, [they] solve [...] the problem by having nothing to do with them.[pp. 155-156]

Sinclair noemt zichzelf socialist. Ik meen dat socialisme neerkomt op – bevordering van – emancipatie. In die zin moet ook en vooral een ontwerper van verkeersvoorzieningen daarom een social(istisch)e opstelling kiezen, ofwel

do this service for a new public[. p. 386]

Als publiek tellen àlle deelnemers aan maatschappelijk verkeer. Zij verhouden zich in allerlei hoedanigheden met bijbehorend verschillende belangen. Verkeersmiddelen werken emancipatorisch naarmate ze evenwichtige(r) verhoudingen faciliteren. Dat is ingewikkelde ontwerpogave, maar een èchte ontwerper wil natuurlijk niets anders. Sinclair stelt dat

[i]t is a stressful thing to have an imagination, and to see many sides of life at once![p. 370]

De meeste voorbeelden van Sinclair tonen dat vele mensen, zgn kunstenaars voorop, liever voor zulke spanning vluchten. Zij verkiezen eigen comfort. Daarvoor verkrijgen zij – financiële – middelen door onderdanig gedrag zoals met kunstwerken die opdrachtgevers c.q. hun ideologie verheerlijken. Zo helpen zij heersende verhoudingen in ‘stand’ te houden, of zelfs versterken. Tja, zònder verkeersoriëntatie met reële variëteit van deelnemers enz. van dien zijn ook informatiekundig ontwerpers zich nergens van bewust. Botte reactie bestaat uit

criticism to suppress and abolish [what] threaten[s] its [one-sided] ideology.[p. 353 A] way of dealing with uncomfortable things is to hush them up.[p. 223 E]very truly vital artist who has ever lived has been thus dealt with by the academic critics of his own time.[p. 80]

Ook rond opdrachtgevers als het gaat om digitale hulpmiddelen,

here come the swarms of [suppliers] competing for their attention, seeking to flatter their vanity and awe their ignorance.[p. 310]

Dat strookt met

an invincible repugnance to the drawing of uncomfortable conclusions[. p. 222]

Echter, en Sinclair schrijft het in termen van kunst,

all this is poisonous nonsense, handed out to the rich by those who exploit their vanity. Art without morality is simply art produced for patrons who have no morality by artists who have no morality.[p. 310 E]ither you please [your patron], or as an artist you [ar]e dead.[p. 121]

Verandering is moeilijk. Zo heeft het geen zin

to blame individuals for evils which are social in their origin.[p. 306] The mercenary elements in their lives are instinctive and conventional[. p. 160] It shows us how tight is the grip of culture conventions upon the educated mind.[p. 132] The trouble about evil systems is that they keep good men out of power; they turn good men into bad men, even before they get into office. They keep us from finding the good men; they make us think that the bad men are good – until ruin has come and it's too late.[p. 99]

Ook een opbouwend bedoeld voorstel dreigt prompt verkeerd te worden begrepen. Als het idee is om e.e.a. ten goede te veranderen, houdt het verzoek ertoe onvermijdelijk tevens enige kritiek in. Want, klopt, zó goed als voorgesteld wàs het blijkbaar niet ... Het is voor een besluitvormer kennelijk moeilijk, zo niet onmogelijk, om van een voorstel te begrijpen dat z/hijzelf er óók op vooruit gaat. Vaak valt louter de kritiek op. Het lijkt daarbij niet uit te maken of kritiek expliciet is, of juist zorgvuldig impliciet gehouden blijft. Een verandervoorstel wordt nu eenmaal met kritiek geassocieerd, en kritiek past niet, punt. Wie grof geld wil verdienen, mikt daarom op de ijdelheid van de heerser:

The quickest route to the understanding of any [person] is to know [...] above all, his relationship to those who paid him the money which kept him alive from day to day. Whether he conforms, or whether he rebels, these money-forces condition a man's life.[p. 236 S]ince you must live, and since the ruling classes own all the means of your life, [...] you must fit yourself into their ways[. ...] Thus by your example and daily practice you become a prop to the established order[. p. 159] doing the best [you] know [...] to protect those who give [you] a living.[p. 72] One should hardly need to state that all this [...] is propaganda; it [is] permitted on that basis alone.[p. 71]

Onderling versterken zulke opdrachtgevers en –nemers

the tendency to lull [them]sel[ves] with high-sounding, abstract words, while the real life of the nation goes to the devil.[p. 157 A]ll standards [are] a shell without life inside[. p. 142] We today, possessing means of exploring the subconscious mind, understand these unbridled desires as symptoms of infantilism.[p. 124]

Met evenwichtige maatschappelijke verhoudingen heeft dat dus niets te maken, integendeel. Ik vind dat Sinclair dat wèl evenwichtig verduidelijkt. Ik weet het, met mijn instemming voed ik afkeuring. Stelde zich maar iemand de vraag:

Why do you quarrel with this man? Is it because you wish to correct his errors, [... o]r are you one of those who dread [...] new ideas [...]?[p. 138]

Maar wàt moet ik opbouwend ànders? Nogmaals, een verantwoorde (!) ontwerper van verkeersvoorzieningen moet zich opstellen als vertegenwoordiger van àlle deelnemers. Dat komt bij een ijdele opdrachtgever gauw eigenwijs, en dus verkeerd, over. Er kan pas wèrkelijk iets veranderen door

discipline and solidarity[. ...] All that is a new task, and calls for new types of thinkers, not merely critical, but constructive.[p. 288]

Daarvoor, Sinclair

welcomes the achievements of the human intellect, and looks forward to a complex social order [...] which will possess an intensity and subtlety beyond the power of comprehension [...] of the exclusive and fastidious individualist culture of our time.[p. 276 A] man who fails to see [this] must be deficient in intelligence, a man who fails to care about [this] must be deficient in heart and conscience[. p. 175]

Wellicht remmen mensen veranderingen ook door hun verwachting van schaamte. Zo van, als het niet lukt, maak ik mijzelf belachelijk. Dat is echter wederom netzo ijdel. Zij beseffen niet dat ze voor verder zowat iedereen allang belachelijk zijn door niets te doen, dwz door vooral vást te houden aan wat feitelijk slechts hun eigen positie is ten koste van andere mensen:

Invariably you find that what is called scholarship and culture is several generations behind the practical life of men[. p. 89]

58.106

Voor aantekening 58.105 heb ik allereerst, zoals gebruikelijk, tijdens het (uit)lezen van **Mammonart** een lijst gemaakt van m.i. extra belangwekkende passages. Dat doe ik door apart op een kladbriefje steeds het paginanummer te noteren plus een ruwe nadere plaatsaanwijzing. Voor het, zeg maar, collagioneren tot een aantekening loop ik die passages achtereenvolgens door. Tot dusver deed ik dat van voren naar achteren. Ditmaal heb ik het eens andersom gedaan, dus van achteren naar voren. Wèlk verschil dat in dit geval uitgemaakt heeft, valt niet te zeggen. Het, zeg maar, experiment is immers niet voor integrale herhaling vatbaar. Subjectief situationisme, nietwaar? Belangrijk is natuurlijk, dat Sinclair consequent is. Dat maakt volgorde hoogstens secundair.

58.107

De opsteller van het proefschrift **Praktisch gesproken** was naar verluidt destijds (2008) werkzaam als “adviseur bij de Raad voor de rechtspraak.” Voorzover ik kan nagaan is hij thans rechter bij de Rechtbank Den Haag. Hoera, eindelijk een verhaal

over recht(spraak) dat (meta)theoretisch klopt, prachtig! Zoiets als een lopend commentaar erop tref je onderstaand aan.

Wat ik nogal spottend naïef atomisme noem, komt m.i. vergaand overeen met wat R.C. Hartendorp bekritiseert als “het rationeel-positivistische kennismodel.” Dat model, zo stelt hij in **Praktisch gesproken, Alledaagse civiele rechtspleging als praktische oordeelsvorming** (Erasmus Universiteit, 2008),

heeft gefaald[, omdat] essentiële aspecten van [...] oordeelsvorming en [...] praktijk [er] niet goed [in] tot uitdrukking worden gebracht.[p. 35]

Hartendorp pleit daarom voor “praktische oordeelsvorming” als

een fundament [...] waarin de relatie tussen kennis, handelen en de praktijk anders vormgegeven wordt dan in het rationeel-positivisme.[p. 50]

In dat kwalitatief andere

kennis- en handelingstheoretische perspectief [p. 50]

herken ik van alles en nog wat van wat ik subjectief situationisme noem, met de semiotische enneade als (meta)model. Wie instemt met de enneade, ziet daardoor Hartendorps analyse en opbouwende voorstel stellig nogeens versterkt. Want subjectief situationisme is natuurlijk een noemer voor

[d]e wederkerige relatie tussen een individu en zijn omgeving[. p. 52]

Door “beoordeling,” in navolging van C.S. Peirce zeg ik semiosis, varieert een individu zijn gedrag. Daarbij is daadwerkelijk gedrag steeds zgn situationeel verbijzonderd. Als zodanig beschouw ik gedrag als resultante van samenloop van subject (lees dus ook: individu, actor) en situatie. Hartendorp merkt terecht kritisch op:

Het scherpe onderscheid tussen de actor en zijn omgeving staat in de weg van een goed begrip van alle dimensies van [...] oordeelsvorming.[p. 53]

Met “scherp” in de zin van absoluut geldig komt zulk “onderscheid” inderdaad neer op atomisme, met belemmering van duiding van reële variëteit van dien. En wat ik ... onderscheid als dimensies van de enneade, zijn evenzovele momenten van semiosis resp. “oordeelsvorming.” Volgens de enneade is het juist niet (!) zo, zoals Hartendorp stelt, dat

verwoording en betekenisverlening in één moment samen[vallen].[p. 96]

Evenmin

[vallen h]et herkennen van de actuele situatie en de activering van het repertoire [...] in één moment samen.[p. 97]

Nogmaals, inclusief feitelijk gedrag zijn verschillende momenten aan de orde, maar wèl onlosmakelijk verbonden in semiosis (wanneer cognitief vermogen als kenmerkend geldt):

[D]e stap of de sprong naar het nieuwe, de verwerving van (nieuw) inzicht, bevat altijd een creatief moment.[p. 156]

Overeenkomstig Peirce’s oorspronkelijk triadische elementen telt de enneade drie dimensies met over en weer corresponderende structuren. Voor een illustratie, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#); de schets van dia-enneadische dynamiek als een band van Möbius verduidelijkt wat Hartendorp vermeldt als

de hermeneutische cirkel. [...] Begrips- en betekenisvorming hebben de structuur van een oneindige dialoog, een vraag- en antwoordspel tussen het historisch gevormde begrip en het begrip van de actuele situatie.[p. 97] Van een mechanische wetstoepassing via een normatief syllogisme kan derhalve nooit sprake zijn.[p. 99]

Hartendorp laat zich dus kritisch uit over

[d]e zogenoemde correspondentietheorie[. p. 110]

De enneade veronderstelt echter ook correspondentie. Het verschil met onmiddellijke correspondentie is allereerst het van Peirce overgenomen semiotische beginsel van bemiddeling door teken. Vervolgens heb ik Peirce's enkele toespeling op grond gedifferentieerd opgenomen in het basisschema. De resulterende enneade staat oneindige variëteit toe; primitieve (lees ook: naïeve) correspondentie is vervangen door samengestelde correspondentie. Een subject als subject-door-semiosis verklaart, dat

[d]e coördinatie in een handelingspraktijk [...] tot stand [komt door]dat individuele actoren hun handelen [...] op elkaar afstemmen[. p. 148]

Elke individuele gedraging is subjectief-situationeel. Steeds gaat het, nadrukkelijk óók in het geval van een rechter, om

de actor die daadwerkelijk handelt, die participeert in een concrete situatie[. p. 54] Met zijn participatie beoogt de [...] actor een resultaat of verandering te realiseren.[p. 134]

Het lijkt me niet toevallig dat Hartendorp zich beroept op o.a. O.W. Holmes jr. Zoals hij vermeldt [p. 62], was Holmes kort na het midden van de negentiende eeuw lid van dezelfde, zeg maar, debatingclub als de iets oudere Pierce. En Peirce is alom erkend als vroege uitlegger van zgn pragmatisme.

Gelet op alsmaar samenloop ben ik het grondig eens met Hartendorp, dat

[h]et menselijk handelen [zich niet] ordent [...] langs lijnen van een immanente structuur[. p. 65]

Volgens wat op z'n wiskundigs een tweede orde heet, is zo'n "structuur" er m.i. wel degelijk. Die laat zich dan beter als metastructuur beschouwen, vandaar dat ik de enneade een metamodel noem. Als ik me het gebruik van rechtskundige termen veroorloof, met semiosis kan het materieel allerlei kanten op, maar het proces 'volgt' wèl dezelfde momenten, enzovoort.

Ook grondig ben ik het met Hartendorp eens dat recht een verkeersvoorziening is. In zijn woorden, instemmend met de opvatting van P. Scholten:

Het recht is een weergave van het gemeenschapsoordeel over een evenredige verhouding tussen mensen en bevat (dwang)middelen om deze evenredigheid tot stand te kunnen brengen.[p. 72]

Indien – verloop van – maatschappelijk verkeer volgens wederzijds bevorderlijk veronderstelde verhoudingen stagneert, kan een 'verkeersdeelnemer' die zich benadeelt acht, een beroep op de rechter doen voor herstel van verhoudingen. De uitspraak, zeg ook een teken ofwel taaluiting, door de rechter mikt op gedragsgevolgen. Mijn algemene stelling luidt dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Precies,

[t]aalgebruik heeft een activerend karakter.[p. 117]

Dat geldt dus zelfs bij uitstek voor de taaldaad – een signifiante term van G. Mannoury; bekender is het overigens latere, maar m.i. mindere, werk van J.L. Austin – van een rechter. Want, aldus Hartendorp,

[i]n het proces van oordeelsvorming richt de rechter zich op het feitelijk effect van zijn handelen.[p. 80]

Hoe dat onderdeel vormt van dynamiek van bevestiging, of nota bene juist wisseling, van hoedanigheden waarin subjecten ‘verhoudingsgewijs’ aan maatschappelijk verkeer deelnemen, heb ik in [Informatieverkeer op stelselschaal](#) geprobeerd te modelleren. Ook

[r]echtspraak gaat over concrete sociale verhoudingen.[p. 184]

Ik wijs erop, dat rechter, rechtspraak e.d. in genoemd model opzettelijk géén structurelementen zijn. Ze kunnen als bepaalde hoedanigheden enz. verschijnen. Dat maakt het model algeme(e)n(er) geldig en verduidelijkt dat o.a. rechter ‘gewoon’ behoort tot stelselmatig verband van hoedanigheden. Ook die

praktijk is ingebed in een bredere maatschappelijke [orde] die voortdurend, en vaak ongemerkt, in ontwikkeling is.[p. 184]

De enneade biedt een verklaring waarom motivering problematisch is, dus ook van een rechterlijke uitspraak. Tot de elementen langs de dimensie van interpretatie behoren motief en concept. Via focus vormt concept de voorgrond en motief de achtergrond in kwestie. Om de achtergrond conceptueel (lees ook: begripsmatig) te duiden, moet er voorgrond van worden ‘gemaakt,’ met veranderingen van dien (en tegen een dienovereenkomstig veranderde achtergrond):

[A]lle begrip komt tot stand in een landschap van stilzwijgende aannames en assumpties.[pp. 91-92]

De ‘feitelijke’ motivering is noodzakelijkerwijs een ‘vertekening’ van een motief, het is niet anders. In besef van onvolmaaktheid vergt motivering extra zorg, want

[j]uist in de motivering onderscheidt legitieme rechtspraak zich van rechterlijke willekeur[. p. 89]

De rechter zoekt een geloofwaardige verklaring van haar/zijn taaldaad, klopt, zo’n verklaring is op haar beurt natuurlijk óók een taaldaad, terwijl

[d]e totstandkoming [er]van [...] een gebeurtenis [is] waarover niemand volledige controle heeft en beheerst wordt door een [proces] dat uiteindelijk slechts ten dele onder woorden gebracht kan worden [...].[p. 156]

Nogal terloops merkt Hartendorp op, waarom het allesbehalve eenvoudig is om iemand ervan te overtuigen het over de boeg van “praktische oordeelsvorming,” ik zeg dus subjectief situationisme, te gooien. Helaas,

[d]e aantrekkingskracht van het rationeel-positivistische kennismodel is moeilijk te weerstaan[. ... D]eze epistemologische benadering [is] in de loop der eeuwen tot een culturele institutie geworden [...].[p. 187]

Wat helpt is om

[i]n de opleiding [...] structureel aandacht [te] best[e]d[en] [...] aan [passende] ken- en handelingstheoretische fundamenten van het [...] werk.[p. 195]

Opbouwende maatregelen vergen echter allereerst, zoals Hartendorp aangeeft,

imaginaire beslissingsruimte [p. 141]

en dat ligt ‘kennelijk’ nogal moeilijk.

58.108

Er lijkt mij niets mis met de instelling om eigen nadeel, “snijden in eigen vlees” schrijf jij, te vermijden. Wat daar nu juist ontbreekt, zo maak ik uit jouw bericht op, is besef van dynamiek van reële voor- en nadelen. Jouw vergelijking is duidelijk. Wat zou je je nog druk maken om beren op de weg, wanneer in het gebied waar de desbetreffende weg doorheen loopt allang geen enkele beer meer leeft? Zo is een ontwikkeling van, op z’n Engels uitgedrukt, disintermediation gaande. Klopt, blockchain kan op zijn beurt daarvoor als middel worden ingezet. Je moet toch wel je kop diep in het zand houden om te veronderstellen dat je je van disintermediation vrijwaart door onthouding van blockchain. Nog grondiger vind ik het misverstand, toegegeven, van grote afstand bekeken, dat kennelijk géén onderscheid wordt gemaakt tussen de, zeg maar, fysieke verkeersmiddelen en het informatieverkeer om dat fysieke verkeer te regelen. Wat dat fysieke deelnetwerk voor x-transport betreft, is de organisatie voor een zeker geografisch gebied feitelijk monopolist. Die positie blijft onbedreigd door welke middelen dan ook voor informatieverkeer. Daarvoor kan je dus ook ‘rustig’ blockchain toepassen. En als je dat doet, of liever gezegd, het domein voor integrale verkeersregeling uitbreid met de eigen fysieke verkeersmiddelen dus als slechts een onderdeel van het totale transportnetwerk, ja, dan is het streven naar dominante positie prompt nadelig (want dat pikt verder niemand, en gaat het domweg niet dóór). Kortom, ons opstel [Multifocaal netwerkmodel](#) uit 2006 (!) is onverminderd actueel.

Ik zou zeggen, laat het ajb “in de krant [...] komen.” Jij kunt het sinds jaar en dag glashelder uitleggen. Er is geen apart transportnetwerk aan de orde, maar in noodzakelijk internationaal verband een onderdeel van een veel omvattender netwerk. Naar de aard van dat verband moet ook de verkeersregeling federatief opgezet zijn (lees: stelselmatig is er géén “man in the middle,” punt). Voor naadloze integratie van het ‘eigen’ deelnetwerk ligt het voor de hand om voor de verkeersregeling met dat beperkte bereik middelen voor opschaalbaar informatieverkeer te kiezen. Dat geeft verhoudingsgewijs tòch een voordelige positie in het noodzakelijkerwijs federatieve verband.

Snap ik er nog steeds niets van?

58.109

In **Praktisch gesproken**, zie ook aantekening 55.107, stelt R.C. Hartendorp m.i. terecht dat “rationeel-positivisme” niet voldoet ter verklaring van “praktische oordeelsvorming” door een rechter. Wat mij betreft is rechter een hoedanigheid van iemand. Dus óók als zodanig is z/hij een gesitueerd subject, dwz qua semiosis niets bijzonders. Volgens subjectief situationisme valt daarom méér over oordeelsvorming te zeggen inclusief die door een individu als rechter. Inderdaad, aldus Hartendorp,

[r]echtspraak gaat over concrete sociale verhoudingen.[p. 184]

Dat betekent dat in de oordeelsvorming door het ene gesitueerde subject in kwestie, in dit geval dus een rechter, een voorstelling speelt van andere gesitueerde subjecten. Dat geldt dan als het ware primair het zogenaamde geschil en pas secundair de rechterlijke behandeling ervan. De betrokken rechter staat buiten het – oorspronkelijke – geschil, onafhankelijk, nietwaar, maar doet als rechter juist principieel mee tijdens behandeling.

Volgens procesrecht gelden “sociale verhoudingen” tijdens behandeling. Als ik

Hartendorp goed begrijp, bedoelt hij er vooral de verhoudingen mee waaruit het – oorspronkelijke – geschil voortkomt resp. hoe de rechter zulke verhoudingen voor de toekomst beïnvloedt. Voor zover ik kan nagaan, besteedt hij aan die “sociale verhoudingen” echter verder geen aandacht in **Praktisch gesproken**. Dat doe ik met het oog op facilitering van informatieverkeer voor o.a. rechtspraak juist wèl. Nota bene, dat vind ik bij uitstek gedetailleerd relevant voor rechterlijke oordeelsvorming zoals Hartendorp vooralsnog meer algemeen schetst. Daarom heb ik onlangs weer onder de noemers van sociologie en sociale antropologie gezocht naar aanknopingspunten om structuur van sociale verhoudingen te duiden; zie hierboven diverse aantekeningen over rolbegrip e.d.

Aan toepasselijke literatuur kan ik inmiddels **Friends of Friends** van J. Boissevain toevoegen, in het bijzonder het eerste gedeelte van hoofdstuk 2 getiteld **Networks: Interaction and Structure**. (Nav het eerste, inleidende hoofdstuk in **Friends of Friends** schreef ik aantekening 58.96.) Een m.i. relevante greep:

The social network in which every individual is embedded may be viewed as a network.[p. 24] Stated simply, though an individual wears different hats on different occasions he is still the same person.[p. 31] A social network is more than a communication network, for the messages are in fact **transactions**.[p. 25] If the transaction is reciprocated [...], it is then useful to speak of exchange.[pp. 25-26] Social relations are not static, but dynamic. They form a shifting pattern[. p. 26] A person's network [...] forms a social environment from and through which pressure is exerted to influence his behaviour; but it is also an environment through which he can exert pressure to affect the behaviour of others. [...] A first question we must try to answer is whether such networks can be said to have a structure in the sense of some sort of patterned relation of constituent parts.[p. 27] When dealing with social networks we are dealing with [relations] which have varying values[. ...] It is appropriate therefore to begin a discussion of the characteristics of networks by pointing to the heterogeneity of their [relations].[pp. 27-28] The social relations that link people derive from the many different activity fields in which each participates. They are in fact role relations. The concept of role is borrowed from the theatre. When sociologists speak of role, they mean the norms and expectations that apply to the occupant of a particular position. Each person plays many different roles[. ...] By virtue of each he comes into contact with particular sets of people[. p. 28] The concept of [social] role is an abstraction from reality, for it presupposes that we can isolate various institutional systems or activity fields composed of positions which individuals occupy.[pp. 28-29] Networks [entail] the ways in which social relations seen as role relations influence each other. [...] Norms and expectations which apply to the occupant of a role vary enormously. Not only are the norms themselves vague, their relevance is determined by the degree to which they are perceived and by the sanctions available to enforce them. Expectations and norms are also a function [...] of the degree to which information is exchanged between the actors [...]. It is thus possible for the [...] actors of [a] social relation [...] each to hold different expectations about their role relation[. p. 30] The way roles are played and the way they interact on each other is highly complex.[p. 31] Social behaviour cannot be explained by means of a single set of underlying values. One has to consider the total configuration of relations between people at a given moment in time. [...] Analyses that focus wholly on values, norms and symbolic systems excluding the relations between interdependent persons at a given moment, will always be distorted. The configuration [...] is constantly in flux. It is dynamic.[p. 65]

Optimaal verkeer(sverloop) stoelt op wederzijds complementaire verwachtingen van deelnemers. Daarvoor is institutionalisering praktisch onvermijdelijk, zeg ook maar “legitimate” [p. 29] om een kwalificatie van Boissevain te hercontextualiseren. Met een vonnis staat een rechter o.a. voor de opgave, dienovereenkomstig “highly

complex,” om de feitelijke, daadwerkelijk unieke situering(en) af te wegen tegen de vooropgezette institutionalisering(en). Indien een kloof evident raakt, moet de institutionalisering (lees hier ook: de wet) aangepast worden. En indien informatie over respectievelijke rollen uitwisselbaar moet zijn, is een gestructureerd overzicht uiteraard onontbeerlijk. Wat bij Hartendorp “praktische oordeelsvorming” gericht op “sociale verhoudingen” heet, vergt wat Boissevain suggereert als

a framework for analysis of social behaviour which starts with interacting, mutually dependent people, [...] provid[ing] insights into the social processes in which we all participate. [...] Together [we] form the constantly shifting network of social relations that we call society.[p. 233]

Zie [Informatieverkeer op stelselschaal](#) voor een model van zo’n raamwerk.

58.110

Zie aantekening 58.109 om uit literatuur nog verdere argumenten te leveren dat een structurele oplossing ligt in stelselmatig overzicht over – dynamiek van – zgn hoedanigheden. In het verlengde van zijn eigen steekhoudende verhaal zou vooral Hartendorp – de noodzaak van – dat alweer ruimere perspectief toch moeten herkennen.

58.111

Dank je wel voor je bericht! Wie ergens “echt baat” bij wil hebben, moet voor verandering natuurlijk iets doén. Wellicht weet jij meer dan ik, maar tot dusver heb ik nog nooit van iemand gezien, laat staan van “de mensheid,” dat z/hij daadwerkelijk, opbouwend, naar de inhoud van dat “meesterwerk” handelt. Is dat trouwens niet kenmerkend voor zo’n werk, te weten dat vooralsnog niemand het zelfs maar serieus leest resp. zich er ook maar iets van aantrekt? Toegegeven, ligt moeilijk. Paradigmawissel, en zo. Nu luidt de hoofdstelling in **Semiosis & Sign Exchange**, zie ook de illustratie op de omslag, dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Tja, dat geldt dan ook voor jouw bericht. :-) Maar wàt houdt jouw verzoek in? Help! Op mijn beurt verzoek ik je hierbij graag om verduidelijking. Wil je binnenkort soms eens praten over “verbindingen [...] en conclusies” volgens enneadische semiotiek? Laat ajb nader weten.

58.112

Nee, met de Universiteit van Amsterdam heb ik allang niets meer te maken. Als promovendus en vervolgens gepromoveerde werd iedereen die dat bij Rik Maes ‘deed’ – tevens – als research fellow aangeduid. Maar geen aanstelling, geen bezoldiging e.d. Als zodanig kon je op de website van het zgn onderzoekprogramma eventuele opstellen kwijt, precies, working papers. Dat PrimaVera-programma (lees: die website) is echter alweer pakweg tien jaren geleden opgeheven. Ik vond dat jammer, omdat publicatie onder de noemer van een universiteit een tekst toch wat houdbaarder maakt (maar daarvoor stel ik afschrift inmiddels op mijn eigen website beschikbaar; die van PrimaVera is in rook opgegaan). Enfin, dankzij dat ‘merk’ is de kans hopelijk wat minder klein dat ooit iemand zulke opstellen serieus leest. Ik heb overigens nooit uitgelegd gezien, laat staan gekregen, waarom er een einde aan genoemd onderzoeksprogramma kwam. Ik ken slechts een gerucht dat de UvA-leiding Maes als hoogleraar wat al te ondernemend vond met zijn kennelijk aparte opleidingsinstituut voor informatiemanagement (waar ik helemaal buiten stond). Maes heeft volgens mij toen zijn UvA-schepen verbrand, vandaar de rook ... Als je [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) raadpleegt, herken je in de onderste

van twee figuren een opstelling van twee enneaden. Als je daar volgt wat op een band van Möbius lijkt, krijg je een indruk van intra- resp. intersubjectief dialoog, zeg ook maar een beeld van gespreksverloop. Als jij zo vriendelijk bent om **Semiosis & Sign Exchange** “een meesterwerk” te noemen, vind ikzelf die kwalificatie vanwege het ontwerp van de enneade nog aan de zuinige kant. :-) Als stedenbouwkundige spreekt jou stellig aan, dat reële variëteit van maatschappelijk (informatie)verkeer met zo’n verruimd semiotisch kader samenhangend en redelijk beheersbaar kan worden gefaciliteerd. Overdrachtelijk gesproken zijn opdrachtgevers en – als hun gehoorzaam gevolg – opdrachtnemers echter nog louter geïnteresseerd in steeds maar weer een eigen huis. Dat de praktische opgave allang door een ander schaalniveau bepaald behoort te zijn, ontgaat ze helaas. Harder roepen dat het anders moet helpt ook niet. En omdat het inderdaad om tevens spreekwoordelijke schapen gaat, zit er – dus – niet eentje bij die zelfs maar in de buurt van de dam komt, laat staan zich eroverheen waagt.

In de buurt van jouw woonplaats kom ik niet zo gauw. Ben jij weleens in of rond de mijne?

Mocht je intussen je “adhd reflex” verder willen voeden, dan beveel ik je van harte [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) aan; per (sub)rubriek krijg je een spervuur citaten vól associatiepotentieel op je af.

58.113

Wie een opdracht van – een organisatie van – de rijksoverheid heeft, moèt tegenwoordig elektronisch factureren. Indien de opdrachtnemer slechts incidenteel een factuur indient, is blijkbaar een zgn webapplicatie beschikbaar. Vóór gebruik dient de opdrachtnemer in kwestie zich echter apart te registreren met o.a. opgave van KvK-nummer. Over standaardisatie gesproken, waarom is dat niet in één moeite geregeld onder de noemer van eHerkenning?

58.114

Natuurlijk sprak de titel **Relational autonomy** mij aan. Er lijkt tegenstrijdigheid aan de orde. Hoe valt zelfstandigheid met betrekkelijkheid te rijmen? Dat lukt inderdaad nooit door beide begrippen apart te blijven veronderstellen. Daarentegen ga ik uit van – ervaring van – bepaald gedrag. Nota bene, dat verklaar ik pas vervolgens als samenloop van subject en situatie, met het onderscheid daartussen ‘redelijk’ willekeurig. Zó bedoel ik subjectief situationisme; de aanduiding betrekkelijke zelfstandigheid heeft voor mij dezelfde betekenis.

Met **Relational autonomy** (Oxford University Press, 2000) gaat het om een bundel die samengesteld is door Catriona Mackenzie en Natalie Stoljar. Ondertitel: **Feminist Perspectives on Autonomy, Agency, and the Social Self**. Omdat ik laatst een boek van Lorraine Code las en haar daardoor ken als feministisch filosoof, zie verder aantekening 58.89 hierboven, verwachtte ik in deze bundel een hoofdstuk van haar hand. Klopt, dat is **The Perversion of Autonomy and the Subjection of Women: Discourses of Social Advocay at Century’s End** (pp. 181-209). Met wat Code daarin bepleit als ecologische denkwijze komt het paradigma van subjectief situationisme vergaand overeen, dwz

find[ing] its point of departure in the natural dependence of knowledge production on interactive practices[. p. 201]

Zoals zij stelt,

I propose to enlist the ethicopolitical potential of **ecological** thinking to reconfigure knowledge, sociality, and subjectivity.[p. 198]

Die denkwijze

emerges from and addresses [...] interwoven, crisscrossing, often contradictory issues [...] and therefore] requires multifaceted, multitextured chartings.[pp. 198-199]

Over een passende modelleermethode laat Code zich nergens uit, maar dat is m.i. dus [Metapatroon](#). Code:

It redirects the focus of theoretical analyses toward situated knowledges and situated ethicopolitics, in which situation is constitutive of [...] the backdrop against which enactments of subjectivity occur.[p. 199]

Dankzij Metapatroon is dat ook en vooral praktisch, en analyse verweven met synthese. Op de schaal van reële betekenisvariëteit is Metapatroon daarom onontbeerlijk voor ontwerp van passende infrastructuur voor informatieverkeer. Ook de volgende uitspraak van Code acht ik toepasselijk:

Ecological thinking – a peculiarly late twentieth-century phenomenon – examines the potential of epistemic and ethicopolitical practices to produce habitats where people can live well together, locally and globally, and respectfully within the physical and natural world.[p. 199]

Het gebruik van Metapatroon op basis van subjectief situationisme leidt tot

mappings sensitive to detail and diversity and resistant to hasty translation from situation to situation[p. 199] In its respect for particularity, ecological thinking is committed to a methodological pluralism.[p. 200]

ofwel

remappings, [demonstrating how] deductive (vertical) reasoning from overarching premise, principle, or governing law to conclusions systematically deduced and applied no longer claims solitary dominion over the epistemic terrain.[p. 199]

Dat emancipatorisch potentieel maakt Metapatroon kennelijk bedreigend voor wie haar/zijn – vaak illusie van – overheersende positie ontleent aan eenzijdig opgelegde enkelvoudige betekenis. Hoe valt anders te verklaren dat Metapatroon voor de alleszins reële infrastructurele opgave met variëteit van dien nog steeds zelfs maar niet wordt overwogen? Het lijkt erop dat Code zich voorzichtig wil uitdrukken:

Whereas it is often discredited for being subjective, “particularist,” and situational rather than objective and universal, [ecological thinking] can just as often be more fully empirical and responsible **to** its subject matter than conventionally respectable deductive-nomological reasoning.[p. 199]

Radicaler gezegd is er niets objectiever dan subjectief situationisme; voorheen tegenstrijdig gedachte begrippen heb ik formeel onlosmakelijk verbonden in – het metamodel van – de semiotische enneade. Terecht merkt Code verder op, dat

[e]cological thinking is [...] finely attuned to differences, as it resists the desire for unity[i.e.] the desire to assemble the confusion of the human and the natural world into maximally homogeneous patterns. [...] In its commitment to complexity, [ecological thinking] urges sensitivity to detail, to minutiae, to what precisely – however apparently small – distinguishes this [...] from that. It investigates the meaning of these differences, and studies how they promote or thwart possibilities of living well. Ecological thinking thus resists the epistemic practice [...] of

superimposing a grid on events and situations it needs to know, tucking in the bits that spill over the edges, and letting aberrations fall through the cracks.[pp. 199-200]

Code voegt eraan toe, dat

[i]t is not an easy project[. p. 200]

Maar ook dat is betrekkelijk. Wat mij betreft, ik kan niet anders meer. Voor mij is juist onderdrukking moeilijk, zo niet onmogelijk, van wat ik heb leren beschouwen als reële verschillen in samenhang. Wat ècht moeilijk is, is het wisselen van paradigma. Dat vergt een sprong. De redelijkheid volgens het ene 'bewijst' immers de onredelijkheid van het andere paradigma:

Being-in-the-world guided by ecological thinking differs radically from the masterful way of autonomous man, whose assumption that he can be master of all he surveys allows surveying to substitute for engaged participation and mastery to suppress diversity for the sake of instrumental simplicity.[p. 200]

Aan zulk simplisme gaan inderdaad ook digitale voorzieningen voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal nog steeds mank. Ik vrees dat besluitvormers erover Code's treffende kritiek niet kunnen plaatsen, als zij haar überhaupt horen. De grootste belemmering lijkt mij dat bestuurders zichzelf vooral zien als gezagdragers, met orde noodzakelijkerwijs volgens enkelvoudige aanwijzingen, ipv als faciliteerders van opbouwende gedragsvariëteit van deelnemers aan samenleving. Heus,

[w]ith its conception of materially situated subjectivity for which embodied locatedness and deliberative interdependence are constitutive of the very possibility of knowledge, ecological thinking opens the way to a renewed conception of responsible citizenship, as responsible in its knowing as in its doing.[p. 203]

Subjectief situationisme als semiotiek verduidelijkt dat kennen en doen zelfs onlosmakelijk samenhangen.

58.115

Ik ontving onlangs een emailbericht, op een dag blijkbaar verzonden om 13:40 uur. Met de afzender deel ik een kennis, en op aandringen van die kennis had ik hem ooit – pakweg twintig jaar geleden? – eens in een kantoor van zijn toenmalige werkgever bezocht en gesproken (wat géén vervolg kreeg). Hoe hij, ik bedoel de afzender, aan een exemplaar van **Semiosis & Sign Exchange** is gekomen, weet ik dus ook niet. Misschien gaf onze kennis diens exemplaar, tja, stellig ongelezen, aan hem door. In elk geval, zo schrijft hij in het bericht in kwestie, had hij

vandaag [... mijn] boek [...] uit de kast gepakt [, waar h]et [...] geduldig [had] staan wachten.

Van een aanleiding maakt hij geen melding. Iets met die kennis, soms? Het klinkt alsof hij er nu voor het eerst een blik in wierp. En hoelang duurde dat helemaal? Nota bene midden op dezelfde dag al

moet [het hem] van het har[t] dat [ik] een meesterwerk heb [...] opgeleverd, waar de mensheid echt baat bij heeft. [...] Hij] smul[t] van de verbindingen die [ik] leg [...] en de robuuste conclusies die [ik] verbind [...] aan [mijn] denkstappen.

Als onderwerp van het bericht vermeldt hij "tjonge." Op mijn beurt kan ik me gewoon niet voorstellen dat hij in hooguit luttele uren terdege kan begrijpen wat ik in **Semiosis & Sign Exchange** voorstel. Zeg ook maar dat ik de oprechtheid van zo'n uitgesproken compliment wantrouw. Met mijn antwoordbericht, zie aantekening

58.111 voor afschrift, probeerde ik te peilen, of hij tenminste – het ontwerp van – de semiotische enneade opgemerkt had. Zijn reactie luidt, dat hij

nog geen beeld [heeft] hoe een gesprek volgens enneadische semiotiek verloopt.

Dat maakt nòg nieuwsgieriger naar wat hij meent te herkennen als

echte baat [die ...] de mensheid [...] heeft bij [**Semiosis & Sign Exchange**].

Volgens mij heeft hij géén idee. Intussen beweert hij

[d]e afgelopen jaren [mijn] gedachtengoed (zonder te pretenderen dat [hij] het kan overzien of doorgrond[en]) regelmatig aangehaald [te hebben].

Als dat klopt, is het natuurlijk merkwaardig dat hij voor toelichting enz. niet eerder contact zocht, of op z'n minst dat boek raadpleegde. Meent hij dat ik gevoelig ben voor gevelei? Dat ongerijmdheden mij niet opvallen? Ik neem mijn werk serieus en daarom geloof ik beslist niet (!) dat kennelijk nauwelijks meer dan een oogopslag genoeg is voor gegronde lofprijzing. Maar wat probeert hij er dan mee te bereiken? Gaat het hem om een ingang bij de Universiteit van Amsterdam? Zo ja, dan heb ik hem met een volgend antwoordbericht, zie aantekening 58.111 voor afschrift, geheel teleurgesteld. Nader bericht ontving ik nog niet. En van wat hij beoogt c.q. beoogde heb ik dus nog steeds geen flauw idee, hoewel ik er gericht naar vroeg. Of is het juist omdat ik vroeg om verduidelijking.

58.116

Metapatroon is – ook – een hulpmiddel voor wat Giandomenico Majone oppert als

[m]ultiple policy evaluation[. **Evidence, Argument, and Persuasion in the Policy Progress**, Yale University Press, 1989, p. 9]

Want een model van stelselmatige betekenissenvariëteit inclusief samenhang

would recognize the legitimacy of the different perspectives but would also seek – by making these perspectives more aware of one another – to reach a level of understanding and appreciation that is more than the sum of the separate evaluations. The purpose is not to construct a grand model that would combine all the partial perspectives into one general criterion of good policy – a weighted average, as it were, of equity, effectiveness, legality, and any other relevant standard – but to contribute to a shared understanding of the multiple perspectives involved.[p. 9]

58.117

Ik meen dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Dus,

advocacy and persuasion c[an]not be neatly separated from objective analysis[.Giandomenico Majone, **Evidence, Argument, and Persuasion in the Policy Progress**, Yale University Press, 1989, p. 14]

58.118

Kenmerkend voor verkeer is variëteit van deelnemers in op hun beurt vaak ook nog eens wisselende hoedanigheden. Dat geldt nota bene óók voor zgn informatieverkeer. Op reële verkeersschaal, maatschappelijk dus, is bijbehorende betekenissenvariëteit evident. Of toch niet? Ditmaal ontleen ik kritiek op klakkeloze uniformiteit e.d. aan **Evidence, Argument, and Persuasion in the Policy Progress** (Yale University Press, 1989). Wat Giandomenico Majone daarin als “the limitations of decisionism” aangeeft, geldt m.i. onverminderd voor beperkende methoden voor informatiemodellering:

To begin with, the decisionist approach assumes a unitary decision maker, or a group acting as a unit, and is not immediately applicable to situations involving two or more actors with different objectives. [...] When several individuals are involved, the model [should] not require them to agree on their orderings and evaluations; each may be rational (that is, consistent) in holding quite divergent views.[p. 15]

Sterker nog, hetzelfde individu (lees ook: subject) kan resp. zal er in verschillende situaties verschillende opvattingen op na houden en, nota bene, zich dienovereenkomstig verschillend gedragen. Dat noem ik subjectief situationisme. De bijbehorende variëteit is met Metapatroon wèl modelleerbaar. Daarentegen, zo gaat Majone met zijn bezwaren tegen “decisionism” verder, die

methodology ignores conflicts between the interests and perceptions of different government agencies.[p. 15]

Waarom Majone zich daar op zijn beurt beperkt tot “government agencies” begrijp ik overigens niet. In elk geval gaat het voor maatschappelijk (informatie)verkeer algemeenst om willekeurige deelnemers. Het klopt wel, dat tussen verschillende – medewerkers van – overheidsgeledingen ook al verschillen van opvatting enz. bestaan die door gebruik van gangbare modelleermethoden principieel worden onderdrukt. Maar, zachtjes uitgedrukt,

a unitary model [...] is not very useful[, for] it is important for policymakers to know which variables are in fact within their control and to what extent[. p. 15]

Ten onrechte wordt voor besluiten doorgaans algemene geldigheid aangenomen resp. opgelegd. Majone:

In fact, contrary to widespread belief, decision theory does not apply to decision making in general, but only to choice situations of a rather special type.[p. 16]

Vergelijkbaar blijft een primitieve opvatting van formele logica beperken wat als methode voor informatiemodellering in aanmerking komt. Aan Metapatroon ligt – daarom – een kwalitatief ander begrip van logica ten grondslag. De verdediging volgens primitieve logica luidt voorspelbaar dat zgn stelsellogica helemaal géén logica is. Dat is het natuurlijk wel degelijk, alleen geen primitieve. Wie dat domweg niet wil weten, de aanduiding primitief zegt het al, laat zich er ook nooit van overtuigen. Majone is trouwens nog niet klaar met zijn kritiek:

A[nother] limitation of decisionism is its exclusive preoccupation with outcomes and lack of concern for the processes whereby the outcomes are produced.[p. 17]

Dat valt eveneens dankzij verkeersoriëntatie te verklaren. Het is onmogelijk om géén maatschappelijk verkeer te hebben, het gaat principieel altijd dóór. Verandering van infrastructuur gebeurt niet momentaan, maar tijdens verandering is er doorlopend infrastructuur waarbij

the explicit recognition of uncertainty forces a significant departure from a strict orientation toward outcomes.[p. 18]

Dat houdt voor een ordeningsmethode voor inherente variëteit in dat het model van samenhangende betekenisverschillen principieel open is voor – verdere – veranderingen. Daarop is Metapatroon inderdaad berekend. Voor optimale infrastructuur is

[e]xclusive preoccupation with outcomes [...] a serious limitation[. p. 18]

Dat vind ik niet zozeer, omdat

social processes seldom have only instrumental value for the people who engage in them[, p. 18]

maar omdat verkeersvoorzieningen vooral beschikbaar zijn opdat deelnemers onderling bepalen welke concrete uitkomsten zij nastreven. Daarvoor biedt infrastructuur ze het, zeg maar, verkeerskader, met invloed op uitkomsten van dien. Verkeersdeelnemers volgen dat kader, indien zij de feitelijke sturing van hun gedrag erdoor als legitiem e.d. ervaren en herkennen dat zij per saldo ruimte voor hun gedrag-als-verschil winnen.

Majone vat samen dat het

cumulative effect [of decisionism] is to produce an overintellectualized [approach] which gives undue emphasis to [...] technical aspects [when] in fact [we] should be concerned with the whole[. p. 19] Perhaps the most serious limitation of the decisionist view is not that it is wrong per se, but that it has led to a serious imbalance in the way we think[. p. 20]

Als dat Majone's meta-analyse is, ben ik het grondig met hem eens. Ik zie echter niet met welke argumenten iemand ervan valt te overtuigen die dat anders ... ziet. Wie beleidsvoorbereider moet zijn, gedraagt zich kennelijk liever als besluitvormer of, zelfs volkomen onbereikbaar met argumenten, procesbegeleider.

58.119

Als je per trein uit de richting van Utrecht komt, lijkt mij Den Haag CS voor jou het eenvoudigst (en voor mij eenvoudig per fiets bereikbaar). In de omgeving van het station is voldoende gelegenheid voor een gesprek. Maar hoe zinvol is dat eigenlijk voor jou en/of mij?

Welke "baat [...] de mensheid" volgens jou (!) bij mijn werk heeft, weet ik nog steeds niet. En indien jij "[d]e afgelopen jaren [mijn] gedachtengoed regelmatig aangehaald" hebt, maar "zonder te pretenderen dat [jij] het kan overzien of doorgrond[en]," breng jij mij met zo'n nadere mededeling zelfs verder in verwarring. Want als je iets niet begrijpt, is een compliment aan de ontwerper ervan dan niet loos? Ik zit niet op complimenten te wachten, maar op praktische inzet voor m.i. vitale verbeteringen van infrastructuur voor informatieverkeer (en als o.a. mijn werk daarvoor wordt benut, vind ik dat een echt compliment). En begrijp je dat ik liever heb dat je niet verwijst naar "gedachtengoed" zolang jij onzeker over je beheersing van gebruik bent, want dat gaat geheid verkeerd, maar nota bene nòg liever dat je zoveel "jaren" geleden meteen om toelichting enz. gevraagd had? Dan was er wellicht daadwerkelijk iets mee gedaan, in elk geval was de kans erop alweer wat eerder alweer wat minder klein geweest. Nee, ik voel me niet zo serieus genomen, wanneer "Semiosis [& Sign Exchange in jouw] kast [...] zeker 7 jaar geduldig [heeft] staan wachten." Als je werkelijk belang stelt in mijn "gedachtengoed," ontgaat het mij waarom je er niet eerder naar greep.

Of vat ik jouw recente berichten nu helemaal verkeerd op? Je laat me maar raden, zoals ik in een poging tot tegemoetkoming als uitleg opperde dat jij in indirecte bewoordingen wellicht op een gesprek aanstuurde. Vervolgens maakte jij daarvan dat ik je uitgenodigd had, vooruit, ook goed, maar gaf je géén antwoord op – lees maar na – mijn expliciet gestelde verzoek om verduidelijking. Kortom, kan je dat antwoord ajb alsnog geven? Zeg ook en vooral eerlijk, wanneer die hele semiotiek je geen biet interesseert; als dat zo is, kunnen we ons beter een gesprek als farce

besparen. Vooralsnog neem ik echter graag aan dat je niet willekeurige teksten aan een willekeurig adres stuurde.

58.120

Ik besef dat ik u hierbij aanspreek op een betrekkelijk vroeg werk, **From Eye to Brain** (Universiteit van Amsterdam, proefschrift, 1998). Mijn verontschuldiging daarvoor luidt dat ik het pas onlangs ontdekte.

Als mijn discipline beschouw ik informatiekundige ontwerpleer. Het woord informatie, of teken, duidt vooral procesmatig op middel. Volgens wat als media bekend staat, geldt middel meer materieel als uitgangspunt. Aparte benamingen mogen uiteraard niet afleiden van onlosmakelijk samenhangende aspecten. Ofwel, media- en informatiekunde zouden op hetzelfde neer moeten komen. En dan geldt daarvoor allereerst dezelfde grondslag!

Uw proefschrift begrijp ik op hoofdlijn als volgt. Weliswaar ontleent u voorbeelden aan filmpraktijk, maar algemener beveelt u andere grondslagen aan voor mediatheorie. Achterhaald vindt u afbeelding, waarvoor u het oog als symbool kiest. Als inmiddels passend ontleent u aan het werk van Deleuze de vergelijking van het brein met een zgn wortelstok, een rizoom. En bij die rizomatische grondslag past tevens een ander subjectbegrip, vice versa. In uw ondertitel herken ik dus een opschrift voor de boog die u van oog naar brein spant: **Gilles Deleuze: Refiguring the Subject in Film Theory**.

Om allerlei redenen – op diverse plateaus? – heb ik **From Eye to Brain** graag met aandacht bestudeerd, vooral deel 1, **Theory**, en deel 3, **Concept Evaluation**.

De meest algemene reden is dat zgn informatiekunde m.i. verkeert in een grondslagencrisis. Volgens mij stelde u met zoveel woorden zo'n diagnose destijds voor op z'n minst filmtheorie. Waarom spreekt mij dat aan? Erkenning van noodzaak en mogelijkheid van paradigmawissel voor de ene discipline kan een les bieden voor een andere discipline (en het was op zoek naar zulk 'lesmateriaal' dat uw boek mij opviel).

Het belang van uw verhaal strekt voor mijn bedoeling echter verder. Zo beschouw ik als nadere reden, dat a. film- annex mediakunde en b. informatiekunde feitelijk door-en-door dezelfde discipline vormen. Grondslagen onder de ene noemer zijn dan noodzakelijkerwijs gelijk aan die onder een andere noemer. Inderdaad zou ook wat informatiekunde heet gebaat zijn bij – overgang naar – rizomatische grondslag. Wat is het theoretisch tekort waaraan informatiekunde onverminderd lijdt? Alom ontbreekt erkenning van reële variëteit van betekenissen met bijbehorende gedragingen, en omgekeerd. Dat komt door vasthouden aan impliciete oriëntatie volgens – digitale – media met zeer beperkt bereik. Debet daaraan lijkt mij overheersende fixatie van opdrachtgevers op eigen (voorkeurs)positie ipv bevordering van (evenwichtiger) verkeersverhoudingen. Denk aan een aparte organisatie, of nog beperkter een enkele afdeling c.q. taak. Op zulke minimale schaal lijkt de verhouding tussen teken en betekenis evident resp. absoluut geldig. Die schaal is echter allang doorbroken, maar besef blijft uit van zgn schaaleffect, dwz noodzaak van kwalitatief andere grondslag met veranderde mogelijkheden van dien. Opdrachtnemers profiteren van begripsvernaauwing door opdrachtnemers en weten bijgevolg evenmin beter. Tja, vanaf zelfs maar de minste schaalverruiming, met het Internet als exemplarisch medium voor grenzeloos bereik met zgn informatieverkeer, geldt een enkelvoudig teken beslist niet eenduidig ter vervanging van betekenis.

Dat moet dus anders! Een adequate modelleermethode voor veranderlijke ordening van variëteit ontwierp ik rond 1991, gaf er enkele jaren later de naam Metapatroon aan (Engels: Metapattern) en in 2002, ook aan de Universiteit van Amsterdam, verscheen over de gewijzigde grondslag mijn proefschrift **Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism**. Ik wijs u graag op dat werk, omdat wat ik als grondslag aanneem m.i. nòg grondiger is dan rizoom. Dat kan dus helpen voor nòg samenhangender verklaringen. Ik hoop van harte dat u die toevoeging aan uw werk wilt overwegen. Het punt waarop ik voorstel op uw betoog in te steken is gemarkeerd door de volgende zin op pagina 69 van **From Eye to Brain**:

I will not elaborate very much on Peirce.

Ik meen te begrijpen waarom u achterwege laat veel dieper op Peirce's werk in te gaan. Mijn analyse luidt dat om te beginnen Peirce zèlf in de knoop raakte door zijn categorische aannames c.q. tekenclassificatie. Wat mij betreft was u zo verstandig dat dwaalspoor te vermijden. Maar over insteekpunt gesproken, tijdens mijn onderzoek stuitte ik op een structurele kwalificatie door Peirce die hijzèlf vervolgens kennelijk heeft veronachtzaamd. Die reductie is helaas tot op heden gevolgd door toonaangevende duiders van het werk van Peirce. Indien u er wel voor openstaat, ziet u de grondslag voor mediatheorie enz. geheid verder verbeterd. Wat ik opvat als sleutelzin van Peirce, is dat een teken

stands for [an] object, not in all respects, but in reference to a sort of idea, which I have sometimes called the **ground** of the [sign].

Omdat hij geen nadere aanwijzingen geeft, ging ik me afvragen wèlk van de drie elementen die hij primair voor semiosis lijkt te suggereren – dat zijn teken, object en interpretant – is voorzien van zo'n grond. Daar kwam ik dus niet uit. Nu ben ik eerder opgeleid als ingenieur (in wat ooit bestuurlijke informatievoorziening heette, toen ondergebracht bij de wiskundige faculteit van – destijds – TH Delft). Voor een ingenieur telt, dat er tijdig iets moet wèrken. In het geval van onzekerheid is het daarom altijd goed om, heel praktisch, dan maar in àlle mogelijkheden te voorzien. Kortom, ik nam voor alle drie elementen van semiosis een bijbehorende grond aan. Daardoor veranderde de Peirceaanse triade met ongepositioneerde grond in een hexade, alles bijelkaar dus zes elementen. Klopt, dat wijkt àf van wat er bij Peirce te vinden is. Maar als het gewoon een goed idee is? Uit uw proefschrift maak ik op dat valse orthodoxie aan u niet besteed is. Oh ja, een ingenieur vindt het ook verstandig om constructies beweeglijk te maken; dat maakt ze beter bestand tegen veranderlijke omstandigheden. Een probaat 'middel' is het spreekwoordelijke scharnier. Waar moest ik dàt dan aan de hexade toevoegen? Vooruit, voor alle zekerheid langs alle drie van wat hexadisch inmiddels dimensies zijn. Dat maakt dus een enneade. Als u er ter oriëntatie een plaatje van wilt bekijken, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#).

Volgens de enneade geldt feitelijk dat een subject (ook: object) zich principieel situationeel gedraagt. Dus, andere samenloop van subject en situatie: ànder gedrag. Dat vergt cognitief een corresponderende c.q. initiërende verbijzonderingsop-/aanzet; een begrip staat niet lòn, maar is netzo principieel gemotiveerd. En een teken moet dienovereenkomstig geleed worden opgevat, dwz als configuratie van signatuur en context. Aan het rizoom à la Deleuze voegt de grondslag van enneadische semiosis toe, dat structuurverandering het beginsel volgt van

situationele gedragingen resp. motivationele begrippen. Voor wat u in **From Eye to Brain** als “desire” aanduidt, gebruik ik de term motief. De onlosmakelijkheid, zoals Peirce voor elementen in semiosis veronderstelt, geldt enneadisch onverminderd. Dus “desire” staat nooit l0s, maar dient als grond van een bijbehorend begrip, en zo door naar situationeel gedrag door het subject in kwestie, enzovoort.

Tja, wat geldt als subject? Als wiskundige heb ik er geen moeite mee om de onvermijdelijke irrationaliteit van uitgangspunt te aanvaarden. Rara, wat vestigt samenhang tussen verschillende subjectief-situationele gedragingen? Nota bene, daarvoor komt iets netzo gedragsmatig niet (!) in aanmerking. Dat leidt immers tot oneindige regressie. Het klinkt raadselachtig, sterker nog, dat is het redelijkerwijs altijd ook, maar het enige punt waar de knoop productief valt door te hakken is waar nu net géén punt is noch kan komen. Dat is dus het nulpunt. In alle radicaliteit volgt daaruit dat een subject géén begrip resp. gedrag heeft, dat ongeacht motief resp. situatie telt. Er is samenhang gevestigd door wat begrip- resp. gedragloos is en blijft. Dàt is de kunstgreep van nulidentiteit. Slechts volgens nulidentiteit kan rizoom ‘zich’ optimaal betrekkelijk open en vrij – verder en verder – ontwikkelen. Een zeer beknopte uitleg schreef ik met [Vlechtwerk van puntige plooien](#).

Ik besef terdege dat ik u met dit bericht overval. Ik verwacht desalniettemin dat u er als wetenschapper de opbouwende kritiek in herkent die ik ermee bedoel. De wending die ik aan Peirce’s semiotiek heb gegeven, versterkt volgens mij de rizomatische oriëntatie van uw werk. Verder hoop ik dat u aanslaat op mijn stelling dat het met media- en informatiekunde om hetzelfde vakgebied gaat. Wat ik wil bevorderen, is opleiding volgens passende grondslag; zie o.a. [Analytic philosophy for synthesis from early education on](#) en [Gevorderde tekenleer voor beginners](#). Als – alweer wat oudere – academisch buitenstaander kan ik daaraan slechts met ongevraagde voorstellen bijdragen. :-) Doet u er aub iets mee!
Uw reactie is uiteraard bijzonder welkom!

ps

Voor eventuele verdere oriëntatie, zie www.wisse.cc

58.121

Overdrachtelijk gesproken vind ik rizoom toch vooral een ander woord voor netwerk. En dan is vlechtwerk m.i. nog sprekender, omdat daardoor de associatie met verdere, veranderende verknopingen duidelijk(er) is. De enneade vestigt een vervlechtingsbeginsel. Enig beginsel lijkt in de opvatting van Deleuze enz. nog te ontbreken. Maar volgens mij is de, zeg maar, ontwikkeling van een rizoom niet willekeurig.

Onder de noemer van graaf typeer ik een rizoom als een zgn gerichte graaf (Engels: directed graph). Afhankelijk van de dimensie (lees ook: het moment) van semiosis is de richting ter constituering van een knooppunt bepaald door situationele gedragsverbijzondering, contextuele intextverbijzondering resp. motivationele begripsverbijzondering. Nog vragen? :-)

April – juni 2017, webeditie 2017 © Pieter Wisse